

Ζεπάτου, Β. (2023). Συμπόσιο: Η ταυτότητα του Μουσικού Σχολείου: φθάνοντας στο σήμερα και οδεύοντας στο αύριο. Εισαγωγή. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περακάκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 399-401). Ε.Ε.Μ.Ε.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΙΙ

Η ταυτότητα του Μουσικού Σχολείου: φθάνοντας στο σήμερα και οδεύοντας στο αύριο

Συντονίστρια
Βασιλική Ζεπάτου

Καθηγήτρια Πιάνου. Μουσικό Σχολείο Αλίμου
vzepatou@gmail.com

Αφιέρωση

Το Συμπόσιο “Η ταυτότητα του Μουσικού Σχολείου: φθάνοντας στο σήμερα και οδεύοντας στο αύριο” του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. αφιερώνεται στη μνήμη του Ανδρέα Γλυνιά που έφυγε αδόκητα από τη ζωή. Ο Ανδρέας Γλυνιάς, ως εναρκτήριοις εισηγητής του συμποσίου έμελλε να δώσει μία από τις τελευταίες επιστημονικές του καταθέσεις για τα Μουσικά Σχολεία, έναν θεσμό τον οποίο οραματίστηκε, πραγμάτωσε, στερήωσε και υπερασπίστηκε μαζί με άλλους καινοτόμους, πνευματικούς συνοδοιπόρους μέσα από θεσμικές θέσεις και διεργασίες. Η προσφορά του στη μουσική εκπαίδευση και τον πολιτισμό είναι τεράστια. Η παρακαταθήκη του ας σταθεί πυλώνας για τους επόμενους μουσικούς και δασκάλους!

Εισαγωγή

Το παρόν συμπόσιο αποσκοπεί στον εμπλουτισμό του μουσικοπαιδαγωγικού προβληματισμού και διαλόγου για τα Μουσικά Σχολεία (Μ.Σ.), εστιάζοντας στη σημερινή τους ταυτότητα στην Ελλάδα και Κύπρο, αλλά συνδέοντας αυτή με το παρελθόν, διεργασίες εξέλιξης και μελλοντικές προοπτικές. Σκοπός είναι, μέσα από τις παρουσιάσεις των πέντε εισηγητών οι οποίοι με πολλαπλές ιδιότητες και αρμοδιότητες έχουν συνδεθεί με το θεσμό αντίστοιχα στην χώρα τους, να υπάρξει διάχυση πληροφόρησης με ανάδειξη νέων ή λιγότερο γνωστών στοιχείων και να αναπτυχθούν απόψεις, εμπειρίες και προβληματισμοί για τη διαχρονική πορεία των Μουσικών Σχολείων, στη κατεύθυνση ολιστικής κατανόησης του θεσμού. Τα στοιχεία αυτά μπορούν να φανερώσουν κατευθύνσεις και πολλαπλές δυνατότητες για συνέργειες, αλληλεπίδραση, δόμηση μουσικών ταυτοτήτων και για την παιδεία ευρύτερα, είτε αυτές νοούνται στο πλαίσιο ενός μεμονωμένου Μουσικού Σχολείου, είτε μεταξύ ομοειδών σχολικών μονάδων εντός κρατικής επικράτειας, αλλά και διεθνικά μεταξύ Μουσικών Σχολείων Ελλάδας και Κύπρου, καθώς και στο πλαίσιο ευρωπαϊκών και διεθνών σχέσεων μεταξύ Μουσικών Σχολείων.

Ο θεσμός των Μουσικών Σχολείων υφίσταται στην Ελλάδα από το 1988 ενώ στην Κύπρο από το 2006. Μέχρι και το σχολικό έτος 2021-22 είναι σε λειτουργία 52 Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα και αντίστοιχα 5 στην Κύπρο. Δεδομένου ότι τα Ελληνικά Μουσικά Σχολεία έχουν υπάρξει αντικείμενο έρευνας σε εισηγήσεις και συνεδρίες σε παρελθόντα συνέδρια της Ε.Ε.Μ.Ε. και άλλων φορέων, τα κυριότερα θεσμικά τους χαρακτηριστικά τους έχουν παρουσιαστεί, αναλυθεί και είναι γνωστά, επισημαίνοντας ότι υπάρχει ενιαίο θεσμικό πλαίσιο για όλα τα Μ.Σ. και ότι αυτό διαχρονικά παρουσιάζει μία σταθερότητα. Από την άλλη, ο πιο πρόσφατος αντίστοιχος θεσμός της Κύπρου είναι μάλλον λιγότερο γνωστός στην Ελληνική εκπαιδευτική κοινότητα και έχει εκδηλώσει διαφορετική εξελικτική πορεία. Για τους λόγους αυτούς, επιλέχθηκε να αναπτυχθούν εξειδικευμένου χαρακτήρα ζητήματα από τους τέσσερις

εισηγητές που αναφέρονται στα Ελληνικά Μουσικά Σχολεία και η μία εισήγηση για το θεσμό στην Κύπρο να αποτελεί κυρίως γενική παρουσίαση του θεσμού.

Κατά σειρά, ο Ανδρέας Γλυνιάς παρουσιάζει την εισήγηση: «Η θεσμική διατύπωση της ελληνικής ιδέας του Μουσικού Σχολείου από την έμπνευση στην πραγμάτωση και η πνευματική του διάχυση στην Ευρωπαϊκή Ένωση». Αναφέρεται στο όραμα, στις ιδέες και στα ζητήματα που απασχόλησαν τους θεσμοθέτες του Μουσικού Σχολείου, στην αρχική αντιμετώπιση της δημιουργίας του θεσμού και επισημαίνει αρχές και αξίες που συσχετίζονται με το ευρωπαϊκό γίνεσθαι. Η Γεωργία Νεοφύτου, παρουσιάζοντας την εισήγηση «Η ταυτότητα του Μουσικού Σχολείου (ΜΣ) στην Κύπρο. Παρελθόν, παρόν, μέλλον», κάνει μια σύντομη ιστορική αναδρομή στη δημιουργία τους στην Κύπρο και σε θέματα που καθόρισαν την πορεία για ολοκλήρωση του θεσμού (μη θεσμοθετημένο ακόμη νομοθετικό πλαίσιο). Καταθέτει επίσης εισηγήσεις και σκέψεις για τη μελλοντική κατεύθυνση του θεσμού στο νησί. Η Βασιλική Ζεπάτου με την εισήγηση «Ζητήματα υποδομών ως δυναμική παράμετρος του θεσμού των Μουσικών Σχολείων» αναφέρεται στο πώς ο θεσμός δημιούργησε την ανάγκη για νέα πρότυπα κτιριακών υποδομών με εξειδικευμένες προδιαγραφές και στη σημασία αυτών για την παιδαγωγική πράξη. Η Ανθούλα Κολιάδη-Τηλιακού παρουσιάζει την εισήγηση: «Συνεργασίες μεταξύ Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα και την Ευρώπη: η σπουδαιότητα και η δυναμική τους» και αναπτύσσει τα πολλαπλά οφέλη που προκύπτουν μέσα από τέτοιες διασχολικές συνεργασίες, τόσο για τους μαθητές, όσο και για τους διδάσκοντες σε προσωπικό, καλλιτεχνικό, καθώς και επαγγελματικό επίπεδο, αλλά και στις καλλιτεχνικές συμπράξεις Μουσικών Σχολείων ως παραδείγματα ύψιστης παιδαγωγικής εμπειρίας. Ο Ιωάννης Μαλαφής, μέσα από την παρουσίασή του «Τα μαθήματα μουσικής τεχνολογίας στα μουσικά σχολεία: Αναδρομή, προσαρμογή στη σημερινή πραγματικότητα», κάνει σύντομη ιστορική αναδρομή στην ύπαρξη των μαθημάτων μουσικής τεχνολογίας στα Μουσικά Σχολεία, αναφέρεται στην υλοποίησή τους μέσα στα σχολεία και στο πώς αυτά δημιουργούν νέους παιδαγωγικούς και επαγγελματικούς ορίζοντες για τους μαθητές και την εξέλιξη της μετέπειτα ζωής τους.

Το συμπόσιο αναπτύσσει μία προβληματική με προσδιορισμό στοιχείων και σχέσεων, αξιοποιήσιμων για φαινομενολογική και συγκριτική ανάλυση, εξαγωγή διαπιστώσεων και συμπερασμάτων και διατύπωση προτάσεων. Μέσα από τις επιμέρους θεματικές θίγονται οι αρχές, αξίες και η φιλοσοφία του θεσμού των Μουσικών Σχολείων και η υλοποίηση αυτών ως εκπαιδευτική πολιτική από τους αρμόδιους καλλιτεχνικούς και διοικητικούς φορείς, οι ταυτότητες και ετερότητες που αναπτύσσονται εντός του ίδιου θεσμού αλλά και μεταξύ των αντίστοιχων θεσμών Ελλάδας και Κύπρου. Επίσης αναδεικνύονται ο ρόλος των υλικών εκπαιδευτικών πόρων, και δη των κτιριακών υποδομών και της μουσικής τεχνολογίας ως εργαλεία που μπορούν να ενισχύουν τη μουσική μάθηση, και ο πλουραλισμός εκφάνσεων συλλογικής και ατομικής επιτέλεσης της μουσικής και καλλιτεχνικής έκφρασης μέσα από την ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ Μουσικών Σχολείων στο πλαίσιο της εγγύτερης κοινότητας αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο και ο ρόλος του έμπυχου δυναμικού σε όλες τις διαδικασίες. Όλα τα παραπάνω, ειπωμένα μέσα από τις εμπειρίες του παρελθόντος και του παρόντος, παρέχουν πολύτιμα δεδομένα για το τι έχει διαδραματιστεί αλλά και διαδραματίζεται, και οι εισηγητές προτείνουν και επισημαίνουν στοιχεία που μπορούν να εμπλουτίσουν και να ωφελήσουν τη μελλοντική πορεία των Μουσικών Σχολείων.

Λέξεις κλειδιά: Μουσικά Σχολεία Ελλάδας και Κύπρου, ταυτότητα Μουσικών Σχολείων, σχολικές υποδομές, διασχολικές συνεργασίες, μουσική τεχνολογία

SYMPOSIUM II
The identity of the Music School:
getting to the present and advancing for tomorrow

Moderator

Vasiliki Zepatou

Piano teacher. Alimos Music Secondary School
vzepatou@gmail.com

Dedication

The Symposium “The identity of the Music School: getting to the present and advancing for tomorrow” presented at the 9th Conference of the G.S.M.E. is dedicated to the memory of Andreas Glynias, who passed away unexpectedly. Andreas Glynias, as the opening speaker of the symposium, was destined to present one of his last scientific statements on Music Schools, an institution which he envisioned, realized, consolidated and defended together with other innovative, intellectual colleagues through institutional positions and processes. His contribution to music education and culture is immense. Let his legacy stand as a pillar for the next generation of musicians and teachers!

Abstract

Music Schools have been investigated in regards to musical practices of Hellenic traditional music (Dionysiou, 2002), developing musical experiences and collaborations (Tsimpouri & Koliadi-Tiliakou, 2019), the schools’ impact on pupils and their families (Siasos, 2019), and also other domains pertaining to the schools’ institutional and pedagogical identity, with their important role but also their problems having been ascertained. This symposium aims at enriching music pedagogy questions and discourse concerning Music Schools, focusing on the present-day identity of Music Schools in Greece and Cyprus, but also connecting it with the past, formulative processes and future perspectives. Through the opinions and experiences of speakers with multi-faceted roles and authority in relation to the institution respectively in their countries, the symposium’s objective is for there to be dissemination of information with highlighting of new or less-known facts and an elaboration of thoughts on the intertemporal trajectory of Music Schools, orientated towards an holistic understanding of the institution and its potential for synergies, interaction, the building of musical identity and for education in a broader sense. Andreas Glynias will present a talk entitled “The institutional formulation of the Hellenic concept of the Music School from inspiration to realization and its dissemination in the European Union”. He will elaborate on how the vision, the preliminary and initial actions and difficulties were associated with the making and the development of the institution. Georgia Neophytou will present a talk entitled “The Music School (MS) identity in Cyprus: Past, present, future”, in which a brief historical account on the establishment of Music Schools is followed by an exposition of factors that determined the institution’s progress leading to its current state. The presentation concludes with proposals and reflections on the pursued orientation of the institution on the island. Vasiliki Zepatou will present “Facility issues as a dynamic parameter of the institution of Music Schools” and will refer to how the institution created the need for new school-building prototypes and to their significance for educational practice. Anthoula Koliadi-Tiliakou will present a talk entitled “Collaborations between Music Schools in Greece and Europe: their significance and potential” and will discuss the multitude of benefits that result from such collaborations for pupils and teachers on a personal, artistic and professional level, as well as on artistic partnered projects between Music Schools as pedagogical paradigms of utmost importance. Ioannis Malafis will speak on “Music Technology applications in Music Schools”. He will present a brief retrospective on the existence of music technology subjects in Music Schools and will refer to their implementation in the schools and to how they create new pedagogical and professional horizons for pupils and pupils’ subsequent progress in life.

Keywords: *Music Schools of Greece and Cyprus, identity of Music Schools, school facilities, interschool collaborations, music technology*

Γλυνιάς, Α. (2023). Η θεσμική διατύπωση της ελληνικής ιδέας του Μουσικού Σχολείου από την έμπνευση στην πραγμάτωση και η πνευματική του διάχυση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περακάκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 402-413). Ε.Ε.Μ.Ε.

Η θεσμική διατύπωση της ελληνικής ιδέας του Μουσικού Σχολείου από την έμπνευση στην πραγμάτωση και η πνευματική του διάχυση στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Ανδρέας Γλυνιάς

Καθηγητής Σύνθεσης και Ελληνικής Μουσικής, Δημοτικό Ωδείο Πειραιά
Μέλος Ειδικής Επιτροπής για τη Μουσική, Γραμματέας και Μέλος Καλλιτεχνικής Επιτροπής
Υ.ΠΑΙ.Θ.Α.
aglinias@gmail.com

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση παρουσιάζει τα ζητήματα - νομικά, φιλοσοφικά, παιδαγωγικά και άλλα - που απασχόλησαν τη συγκροτηθείσα βάσει του άρθρου 55, παραγράφου 4 του Ν. 1566/1988 Ειδική Επιτροπή για τη Μουσική το 1988 κατά τις εργασίες της για τη θεσμική διατύπωση της ταυτότητας του Μουσικού Σχολείου στην Ελλάδα. Επίσης παρουσιάζεται η αντιμετώπιση του προτεινόμενου νέου θεσμού από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Επιπλέον, επισημαίνονται θέσεις, αρχές και αξίες που προώθησε η προαναφερόμενη Ειδική Επιτροπή και συναρτώνται με το Μουσικό Σχολείο, συσχετίζοντας αυτές με το ευρύτερο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι.

Λέξεις κλειδιά: Μουσικά Σχολεία, Ειδική Επιτροπή για τη Μουσική, θέσπιση Μουσικών Σχολείων, εκπαιδευτική πολιτική

The institutional formulation of the Hellenic concept of the Music School from inspiration to realization and its dissemination in the European Union

Andreas Glinias

Teacher of Composition and Greek Music. Municipal Conservatory of Piraeus
Member of the Special Committee for Music, Secretary and Member of the Artistic Committee for Music Schools of the Greek Ministry of Education, Religious Affairs and Sports
aglinias@gmail.com

Abstract

This talk presents the issues –legal, philosophical, pedagogical and others– which concerned the 1988 Special Committee for Music, appointed in accordance to article 55, paragraph 4 of Law 1566 of 1985 in the course of its work for the institutional structuring of the identity of the Music School in Greece. Also, reaction to the proposed new institution from the Pedagogical Institute is presented. Additionally, positions, principles and values advocated by the above Special Committee and associated with the Music School are highlighted and related to the wider European context.

Keywords: Music Schools, Special Committee for Music, Music School institutionalization, educational policy

Εισαγωγή

Αντλήσαμε υπέρ της μουσικής εκπαίδευσης όλα τα δικαιώματα που απορρέουν από το περίβλημα της συνταγματικής προστασίας για να αποκτήσει η μουσική εκπαίδευση, ένα εχέγγυο αποφυγής καταπατήσεως αυτών από την εκάστοτε κρατική εξουσία μέσα σε μια ευνομούμενη πολιτεία. Η τέχνη, ως ιδιαίτερος τρόπος έκφρασης της ανθρώπινης φύσης και ψυχής, ως αντιληπτικής ιδιότητας (πρόσληψης και εκπομπής καλλιτεχνικών οντοτήτων) του ανθρώπινου εγκεφάλου, χρήζει προστασίας σε συνταγματικό επίπεδο. Η μη θέσπιση προστασίας παρέχει σε απολυταρχικά κι ανελεύθερα (ακόμη και ακαδημαϊκά, θεσμικά) καθεστώτα την ευχέρεια της λογοκρισίας με παντοειδούς τύπου προσχήματα, π.χ. παράλειψης της διδασκαλίας της μουσικότητας της γλώσσας και του γηγενούς φορέα πολιτισμού της μουσικής της, και την επιβολή μίας κρατικής τέχνης ως μοναδικά αποδεκτής, καθώς και σε δημοκρατικά καθεστώτα την ευχέρεια αυθαιρεσίας στην κρατική εξουσία.

Επικαλεστήκαμε, κατά τη γραμματική του ερμηνεία, το ότι η τέχνη προηγείται της επιστήμης, και το ότι η έρευνα προηγείται της διδασκαλίας στο σχετικό άρθρο του ισχύοντος Συντάγματος (Σ) το οποίο προστατεύει την ελευθερία της τέχνης (βλέπε αρχή της παραγράφου 1, του άρθρου 16) μαζί με την ελευθερία της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας. Η διάταξη αυτή αποτελεί αποτρεπτική προσταγή προς οιονδήποτε φορέα δημόσιας εξουσίας να μην επεμβαίνει για τον περιορισμό ή τη νόθευσή της. Επίσης καθιερώνει υποχρέωση του κράτους να λαμβάνει όλα τα προσήκοντα μέτρα για την ακώλυτη άσκηση του εν λόγω δικαιώματος. Όμως η συνταγματική προστασία αυτού του δικαιώματος, ειδικότερα στην τέχνη, δεν ήταν και ούτε είναι αυτονόητη. Είναι ιστορικά και χρονικά σχετικά πρόσφατη.

Αντιμετωπίσαμε, επίσης, τη θέση των ορίων στο συγκεκριμένο δικαίωμα διδασκαλίας και έκφρασης της μουσικής τέχνης ως ανεπιφύλακτου, καθώς και την εύρεση ενός καθολικά αποδεκτού ορισμού της τέχνης.

Το εννοούμενο «εμείς» του α΄ προσώπου πληθυντικού αναφέρεται στην *Ειδική Επιτροπή για τη Μουσική* (ΕΕγτΜ) που συγκροτήθηκε το 1988 και εργάστηκε για τη θεσμική διατύπωση της ελληνικής ιδέας του Μουσικού Σχολείου.

Συνταγματικά δικαιώματα

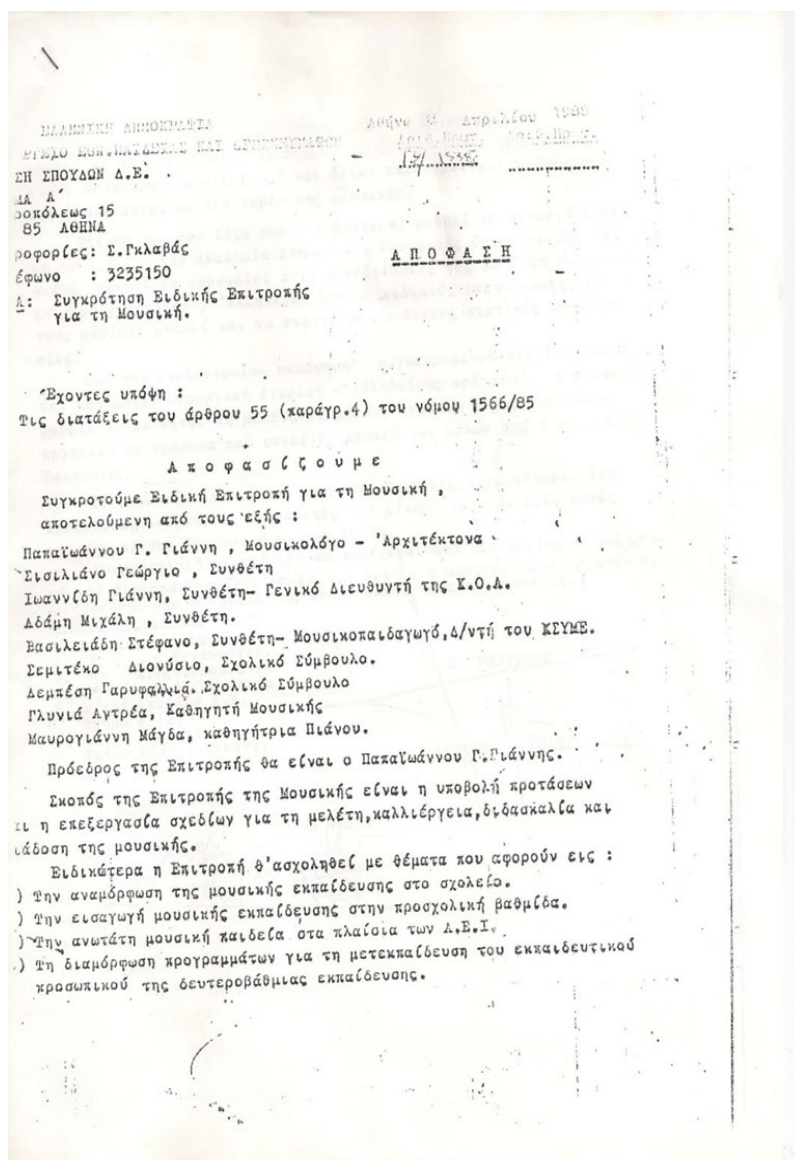
Υπενθυμίζω επακριβώς την παράγραφο 1 του άρθρου 16 του Σ: «Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες· η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα.» (Σύνταγμα της Ελλάδος, 2019, σελ. 5713).

Η συνταγματική προστασία της ελευθερίας της τέχνης απασχολεί την ελληνική συνταγματική ιστορία (Καρακώστας 2006). Το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης πρωτοπροστατεύτηκε συνταγματικά στην Ελλάδα το 1927. Το άρθρο 21 προέβλεπε: “Η τέχνη και η επιστήμη και η διδασκαλία αυτών είναι ελεύθεροι, διατελούν δε υπό την προστασία του κράτους το οποίον συμμετέχει εις την επιμέλειαν και την εξάπλωσιν αυτών” (Παπαδημητρίου, 2006, σελ. 19). Το άρθρο τέθηκε κατόπιν παρότρυνσης του Α. Παπαναστασίου, επηρεασμένο από το άρθρο 142 του Συντάγματος της Βαϊμάρης αλλά χωρίς ρήτρα υπακοής στο Σύνταγμα (Λουκίδη κ.ά., 2002, σελ. 76). Έπειτα, στο Σύνταγμα του 1948, άρθρο 8: “Η τέχνη και η επιστήμη, και η διδασκαλία αυτών είναι ελεύθεροι, τελούν δε υπό την προστασία του κράτους, το οποίον συμμετέχει εις την επιμέλειαν και εξάπλωσιν αυτών” (Κόρσος, 1975, σελ. 117). Στο Σύνταγμα του 1952 η τέχνη κι η ελευθερία αυτής έβρισκαν έρεισμα προστασίας μόνο στο άρθρο 14 που κυρίως προστάτευε την ελευθερία της έκφρασης (Λουκίδη κ. ά., 2002, σελ. 75). Ομοίως συνέβη

με τα Συντάγματα των 1968 και 1973. (Χουβαρδάς, 1977, σελ. 28). Η προστασία της ελευθερίας της τέχνης καθιερώνεται τελικά στο Σύνταγμα του 1975. Η διάταξη παραμένει ως έχει κατόπιν επακόλουθων αναθεωρήσεων. Το Σύνταγμα και τα απορρέοντα από το άρθρο 16 ήταν θεμελιώδους σημασίας για το έργο της ΕΕγΤΜ.

Η Ειδική Επιτροπή για τη Μουσική (ΕΕγΤΜ) του 1988

Βάσει του άρθρου 55, παρ. 4 του Ν. 1566/1985 συγκροτήθηκε με την Γ2/1538/12.4.1988 Απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αντώνη Τρίτη, η Ειδική Επιτροπή για τη Μουσική με μέλη και ανατιθέμενο έργο όπως φαίνονται στην Εικόνα 1. Στις συνεδριάσεις της ΕΕγΤΜ συμμετείχε ο ίδιος ο Υπουργός, κρατιόνταν μαγνητοφωνημένα πρακτικά που απομαγνητοφώνουσε η κα. Παραδέλη, Διευθύντρια του Γραφείου Υπουργού και συμμετείχε η Εύα Μουρελάτου, Τμηματάρχης της Διεύθυνσης Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και ο εκπαιδευτικός Σωτήρης Γκλαβάς. Το αρχείο παρέμεινε στον Παναγιώτη Κουτουφά, τότε Διευθυντή του Πολιτικού Γραφείου του Αντώνη Τρίτη.

Εικόνα 1. Απόσπασμα Υ.Α. συγκρότησης ΕΕγΤΜ (1988)

Η συσχέτιση Επιστήμης – Τέχνης: η παιδαγωγική διάσταση μιας αμφιλεγόμενης σχέσης

Αναφέρω συνοπτικά στο πώς θεωρήσαμε τη σχέση επιστήμης και τέχνης, όπως διαμορφώσαμε το μείζον σκεπτικό και το εισηγηθήκαμε ως ΕΕγτΜ δια του Υπουργού Παιδείας στην Ελληνική Πολιτεία. Η σχέση αυτή συνιστά επιστημολογικού και αισθητικού ενδιαφέροντος ζήτημα για την εν γένει οντότητα της μουσικής σκέψης, της συστηματικής λόγιας και εμπειρικής βιωματικής παράδοσης, και για το πώς εκφράσεις προσλαμβάνουν ευθύς εξαρχής και παιδαγωγική διάσταση, δύο παραμέτρων. Ένα κεντρικό ερώτημα είναι το πού εντοπίζεται η σχέση, ή το πού βρίσκεται το σημείο τομής τέχνης και επιστήμης. Η απάντηση καθορίζει εν πολλοίς τη θέση και αξία της τέχνης ως εκπαιδευτικό αντικείμενο.

Η επιτροπή μας, κατόπιν πολύχρονης και πολυδύναμης ζύμωσης, απήρτηνε πρόταση προς την ιεραρχία της παιδείας και της εκπαίδευσης, έχοντας εξετάσει διάφορες θεωρήσεις της σχέσης επιστήμης και τέχνης. Για την εισήγηση του αναλυτικού προγράμματος και τη σύνθεση των μαθημάτων και όλων των παραμέτρων συγκρότησης του Μουσικού Σχολείου, από τα κτίρια έως το διδακτικό προσωπικό και ό,τι άλλο το συγκροτεί, η ΕΕγτΜ εισηγήθηκε να καταλήξει στο εξής είδος σχέσης, δεδομένου ότι αυτή αφορά κυρίως στην εκπαιδευτική διαδικασία:

Η τέχνη και ειδικότερα η μουσική χρησιμοποιείται, ως μέσο "αισθητό ποίησης" εννοιών, αρχών και νόμων των επιστημών -των θετικών κατά κύριο λόγο επιστημών- και επομένως ως μέσο εξοικείωσης με το περιεχόμενο των επιστημών αυτών, πράγμα που είχε διατυπωθεί στο πρώτο μέρος του σχολικού βιβλίου Μουσικής της Α΄ τάξης Γυμνασίου (Βασιλειάδης κ.ά., 1985). Το βιβλίο αυτό διαπραγματεύεται τις μουσικές έννοιες και έθεσε τις βάσεις για ευρύτερο προβληματισμό και αναζήτησης συνάφειας με άλλα γνωστικά αντικείμενα διδακτέα στην εκπαίδευση. Επιδιώκονται ομογενοποίηση και σύζευξη σκέψης και πράξης και συνέργειες μεταξύ ασύνδετων αντικειμένων και πιο ολιστική και εμπλουτισμένη προσέγγιση των μαθησιακών αντικειμένων.

Μάλιστα προτείναμε τη σχέση επιστήμης και τέχνης ως ερευνητικό εκπαιδευτικό πεδίο συγχρονικά εξελισσόμενο δεδομένου της εισαγωγής των νέων τεχνολογιών, ειδικά της ηλεκτρονικής, ηλεκτροακουστικής μουσικής, των καινοτομιών του Κέντρου Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας (ΚΣΥΜΕ), πολυαγωγίας κ.λπ.

Η σύνδεση επιστήμης και τέχνης μέσω συναφών αισθητικών χαρακτηριστικών, κυρίως αναφορικά προς τις μαθηματικές και φυσικές επιστήμες, δεν είναι παρά ένα δευτερεύον ζήτημα. Η υποτιθέμενη ισοδυναμία των αισθητικών στοιχείων συνιστά μια μεταφορά: αισθητικοί όροι χρησιμοποιούνται να προσδιορίσουν κάτι αρκετά διαφορετικό απ' ό,τι στη χρήση τους εντός του καλλιτεχνικού πεδίου. Χρησιμοποιούνται, π.χ. να προσδιορίσουν ποιότητες όπως η οικονομική, παρέχοντας σαφή και εύληπτη διατύπωση των επιστημονικών γνωρισμάτων. Κάθε οντότητα με αισθητικές ποιότητες δεν είναι κατ' ανάγκην έργο τέχνης και το έργο τέχνης δεν προσδιορίζεται ως τέτοιο από κάποιες ενδογενείς αισθητικές ποιότητες (Danto, 1981).

Στην εκπαιδευτική διαδικασία, επομένως, οι επιστήμες προσεγγίζονται διαλογικής τους ορθότητας και όχι δια της αισθητικής τους αρτιότητας. Η ικανότητα αναγνώρισης και εκτίμησης αισθητικών ποιοτήτων ασκείται και αναπτύσσεται με τη διδασκαλία των τεχνών και της αισθητικής αγωγής. Επιστημονικές εξελίξεις, θεωρήσεις ή επινοήσεις προσφέρουν χρήσιμο υλικό για τις τέχνες, ενισχύοντας την άποψη ότι οι κοσμοαντιλήψεις και αναζητήσεις, το πνεύμα και ο τρόπος προσέγγισης του κόσμου και των πραγμάτων μιας εποχής διαποτίζει όλους τους τρόπους έκφρασης και έκφρασής της, καλλιτεχνικούς, επιστημονικούς αλλά και κάθε άλλον (Goodman, 1969).

Θέσεις και αρχές της Ειδικής Επιτροπής για τη Μουσική

Καλλιτέχνες που καινοτόμησαν στην εποχή τους, όπως ο Ντα Βίντσι, ο Μπαχ και ο Πικάσο, συνέβαλαν στη μεταβολή της θέσης των τεχνών και επιστημών στην

κοινωνία. Υπάρχουν και καλλιτέχνες, όπως ο Ξενάκης, που προωθούν την ιδέα μιας συνένωσης τέχνης και επιστήμης, επιχειρώντας να τη δείξουν μέσα από το έργο τους. Η ΕΕγτΜ δούλεψε πάνω στην αρχή αυτή στα πλαίσια της εγκατάστασης πολυαγωγίας στο ΚΣΥΜΕ. Αξιοποιήσαμε επιστημονικές μεθόδους που καταδεικνύουν ότι η επιστημονική γνώση αξιοποιείται από την τέχνη. Αξιοποιείται για να προκύψει- παραχθεί ένα άλλο είδος Παιδαγωγικού μοντέλου διδασκαλίας τέχνης-επιστήμης, αλλά και για να προαχθεί ο μέσω της τέχνης τρόπος έκφρασης που διέρχεται δια του δημιουργικού μετασχηματισμού της επιστημονικής γνώσης. Αυτό αφορά στην εκπαίδευση από την προσχολική και προνηπιακή ίσως, ηλικία έως και την πανεπιστημιακή και μετα-πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Στο ίδιο πλαίσιο, η επιτροπή εισηγήθηκε να θεσμοθετηθούν και οι τάσεις εκείνες που δεν αναζητούν απλώς επιδράσεις των επιστημών στις τέχνες, αλλά επιδιώκουν να υπαγάγουν τις τέχνες σε ένα επιστημονικό μοντέλο, ανάλογο με αυτό των άλλων επιστημών. Πιστεύει η ΕΕγτΜ του 1988 ότι, παρά τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στα διάφορα συμβολικά συστήματα στην τέχνη και στην επιστήμη, οι ομοιότητες είναι ακόμα βαθύτερες και σημαντικότερες. Σε προηγούμενη σύνθεση της το 1984, υλοποίησε την πρόταση της ίδρυσης των μουσικών τμημάτων ΑΕΙ. Όμως υπ' αυτήν την προοπτική, ασφαλώς δεν οδήγησε σε εξομοίωση ή ταύτιση τέχνης και επιστήμης -δεν συγκροτήθηκε πραγματική σχέση στα ωρολόγια αναλυτικά προγράμματα των εταίρων κλάδων κ.λπ.

Η ΕΕγτΜ εισηγείται και υποστηρίζει ότι η μουσική εκπαίδευση δεν είναι μόνο δέκτης ή εκφραστής του ιστορικού, πολιτικού, διαχρονικού, μουσικού, εκπαιδευτικού, κοινωνικού γίνεσθαι, αλλά και πομπός που μπορεί να επηρεάζει την εν γένει μουσική υπόσταση της εκπαιδευτικής κοινωνίας, και όπως κάθε επικοινωνία, να επηρεάζει τη βάση της οργάνωσης της μουσικής εκπαιδευτικής πυραμίδας.

Η εκπαίδευση δια της μουσικής εξειδίκευσης έχει συνεπώς τέτοια δυναμική που μπορεί να την καταστήσει αποτελεσματική και επαναστατική λειτουργία μέσα από τη δομή της. Κύριος φορέας είναι ο δάσκαλος ο έχων σχέση με την τέχνη και τη μουσική ειδικότερα. Ο δε επαίων έχει σχέση με την έδραση της μουσικής στη φιλοσοφία της κατά απόλυτο μουσικής εξειδίκευσης στο Μουσικό γνωστικό αντικείμενο του. Έτσι, προτείνεται η θεμελίωση ενός γνήσια δημοκρατικού σχολείου που θα διαμορφώνει τον δημοκρατικό άνθρωπο ή τουλάχιστον πολίτη, ο οποίος ασκεί παιδευτικό και εκπαιδευτικό έργο, χωρίς να παραβλέπει την έτερη αντιληπτική ιδιότητα του ανθρώπινου εγκεφάλου που αφορά στην εκπαίδευση και διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου-μαθητή με καλλιέργεια της τέχνης και της καλλιτεχνίας, ως προσωπική δεξιότητα, ίσως και μουσικής.

Αντιμετώπιση του προτεινόμενου θεσμού του Μουσικού Σχολείου

Από την Πράξη 58/1988 του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Π.Ι., 1988) που αναγιγνώσκω χωρίς αναφορά ονομάτων των προσώπων, προκύπτει η γενικότερη εικόνα και το ύψος αντιμετώπισης του Μουσικού Σχολείου σε κέντρο λήψης αποφάσεων. Ως εκ του συντόμου χρόνου της εισηγήσεως μου, παραλείπω τα ιστορικά συγχρονικά γεγονότα, και προβάλλω αποσπάσματα πρωτογενών ντοκουμέντων (Εικόνες 2-6) δίχως τον εκτενή σχολιασμό που επισύρουν και για τον οποίο επιφυλάσσομαι. Καταφαίνεται ωστόσο ο σκεπτικισμός για το νέο θεσμό και το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας που ήταν κατά της ίδρυσης Μουσικών Σχολείων.

Π.Ι.

ΤΜΗΜΑ Δ/ΘΜΙΑΣ

ΕΚΠ/ΣΗΣ

Πράξη 58/88

Σήμερα, 26.8.88, ημέρα Παρασκευή και ώρα 09.00, το Τμήμα Δ/θμιας Εκπ/σης του Π.Ι συνεδρίασε στην αίθουσα συνεδριάσεων του (αίθουσα ολομέλειας, Μεσογείων 396, Αγία Παρασκευή Αττικής), με Πρόεδρο τον κ. Ηλία Εκυρόπουλο, Σύμβουλο του Π.Ι.

Έλαβαν μέρος στη συνεδρίαση οι κ.κ. Ι. Σκορδίλης, Ν. Βαρουχάκης, Φ. Βώρος, Α. Αδαμόπουλος, Στ. Παπασημακόπουλος, Δ. Μελάς, Δ. Τομπαΐδης, Σύμβουλοι του Π.Ι, Κυρ. Κατσιμάνης, Β. Θεοδωρακόπουλος, Μόνιμοι Πρόεδροι και η Γραμματέας του Τμήματος, Δήμητρα Ζαραφωνίτου, φιλόλογος αποσπασμένη στο Π.Ι. Δεν έλαβε μέρος στη συνεδρίαση ο κ. Ν. Παπαδόπουλος γιατί ήταν ασθενής.

Θέματα Η.Δ.

1. Ω και Α. Πρόγραμμα μουσικού σχολείου . Εισηγητής: Ι. Σκορδίλης
2. Ανακοινώσεις
3. Παρεκκλίσεις ξένων σχολείων . Εισηγητής : Β. Θεοδωρακόπουλος
4. Αναθεώρηση βιβλίων Ιατορίας των βαλκανικών χωρών. Εισηγητής : Φ. Βώρος.
5. Ο " ελληνικός κόσμος". Συγγραφή για τους Ελληνόπαίδες του εξωτερικού
Εισηγητές: Φ. Βώρος ,Στ. Παπασημακόπουλος

Στην αρχή της συνεδρίας, αφού διαπιστώθηκε απαρτία και επικυρώθηκε το πρακτικό της προηγούμενης συνεδριάσεως, το Τμήμα άρχισε την εξέταση των θεμάτων της Η.Δ.

Εικόνα 2. Σελ. 1

ΘΕΜΑ 10

Στη συζήτηση του θέματος έλαβαν μέρος οι κ.κ. Βασιλειάδης και Γλυ-
νιδίς και εκπέρους της Διοίκησης ο Δ/ντής Δ/θμίας κ. Χ. Πανταζάτος, οι
οποίοι ύστερα από παράκληση του κ. Προέδρου ενημέρωσαν το Τμήμα και κα-
τόπιν απάντησαν σε διευκρινιστικές ερωτήσεις.

Στη συνέχεια ο Πρόεδρος του Τμήματος λέγει: Το Τμήμα είναι συνή-
θως συνήγορος των πρωτοβουλιών με τις οποίες επιχειρείται η ανανέωση
της σχολ. πράξης και η αμεσότερη ανταπόκριση του σχολείου στις ανάγκες
της ελλ. κοινωνίας και στα ενδιαφέροντα των νέων ανθρώπων. Όμως στην
κερίπτωση της ίδρυσης των μουσικών και αθλητικών γυμνασίων νομίζω ότι
δεν έχει επιλεγεί η αποδοτικότερη και καλύτερα προσαρμοσμένη στο εκπαί-
δευτικό μας σύστημα λύση. Βέβαια θα μπορεί να αντιταχθεί ότι το υπουρ-
γείο ιδρύει τα γυμνάσια αυτά ύστερα από την εξουσιοδότηση που δίνει ο
νόμος 1566/85. Επειδή όμως, ως γνωστόν, δεν είχε ζητηθεί η γνωμοδότηση
του Π.Ι. πριν ψηφιστεί ο νόμος αυτός, πιστεύω ότι έχουμε υποχρέωση,
έτσι και τώρα, να κούμε τη γνώμη μας. Η γνώμη μου λοιπόν είναι ότι η
ίδρυση και λειτουργία παρόμοιων γυμνασίων κληττει κάτρία την βασική
αρχή της κοινής παιδείας της δημοκρατικής μας πολιτείας, εφόσον σε βαθμί-
δα σχολείου υποχρεωτικής εκπαίδευσης, δηλ. εκεί όπου θα έπρεπε όλα τα
ελληνόπουλα να παίρνουν οσιδύναμη παιδεία και να αποφεύγεται η ανομοιο-
γένεια, εισάγεται δραστική διαφοροποίηση, που τα αγαθά της δεν θα είναι
δυνατόν με ίσους όρους να απολαύσουν όλοι, όσοι θέλουν, ή όσοι έχουν
τις απαραίτητες δεξιότητες, αλλά λίγοι, στην περιοχή των ομοίων θα λει-
τουργήσουν τα σχολεία αυτά. Εξάλλου, δε συμβιβάζεται η λειτουργία τέ-
τοιων σχολείων με τις σύγχρονες αντιλήψεις για τη λειτουργία του ατόμου
μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Συγκεκριμένα, ο μελλοντικός μουσικός ή αθλη-
τής θα πρέπει να ζει μέσα στον κοινό κόσμο των ομηλίκων του, ώστε αργό-
τερα να μπορεί να εκφράσει τις διαθέσεις και τις ιδέες του κοινωνικού
συνόλου ή να ανταποκριθεί σωστά στις απαιτήσεις του συνόλου αυτού. Πώς
θα το επιτύχει όμως όταν στην καταλληλότερη ηλικία τον αποκόπτουμε από
το σύνολο των συμμαθητών του που ζουν στο ίδιο κοινωνικό περιβάλλον με
αυτόν και, δημιουργώντας στεγανά, τον εισάγουμε σ' ένα κλειστό κόσμο,
όπου όλοι έχουν στραμμένη την προσοχή στο μοναδικό τομέα που δίνει το
όνομά του στο γυμνάσιο; Πιστεύω ότι η πολιτεία είχε προσηρότερους τρό-
πους για να ενισχύσει τη μουσική και αθλητική παιδεία, καθιστώντας την
./.

Εικόνα 3. Σελ. 2

την προσιτή σε όλους όσοι είχαν τις απαραίτητες δεξιότητες και τα αδιόματα ενδιαφέροντα, αξιοποιώντας τους σχολικούς χώρους τις απογευματινές ώρες και τα Σάββατα, ακόμα και στις μικρότερες κωμοκλεις. Δεν θα εισηγηθώ κριτική σε λεπτομερέστερα θέματα, αν και υπάρχει υλικό για κρίση τόσο στο κείμενο που μας διαβιβάστηκε, όσο και στις εισηγήσεις του κ. Σκορδάλη, θα τελειώσω όμως λέγοντας ότι διαφορετική θα ήταν η θέση μου, αν προτεινόταν η λειτουργία μουσικών και αθλητικών λυκείων, στα οποία, αφού ολοκλήρωναν την κοινή υποχρεωτική εκπαίδευση και συνδέονταν στην ερσιμη ηλικία με τους ομηλικούς του φυσικού τους περιβάλλοντος, οι μαθητές των λυκείων αυτών θα είχαν την ευκαιρία να πάρουν τα απαραίτητα εφόδια για να σταδιοδρομήσουν στην περιοχή της μουσικής και του αθλητισμού.

Ο κ. Κατσιμάνης λέγει: Συντάσσομαι με την εισήγηση σχετικά με την πειραματική έναρξη λειτουργίας του "Μουσικού Γυμνασίου", ταυτόχρονα όμως διατυπώνω τις έντονες επιφυλάξεις μου, όπως αυτές περιέχονται στο ακόλουθο σημείωμα, που το έχω καταθέσει εδώ και ένα μήνα στη γραμματεία του τμήματος.

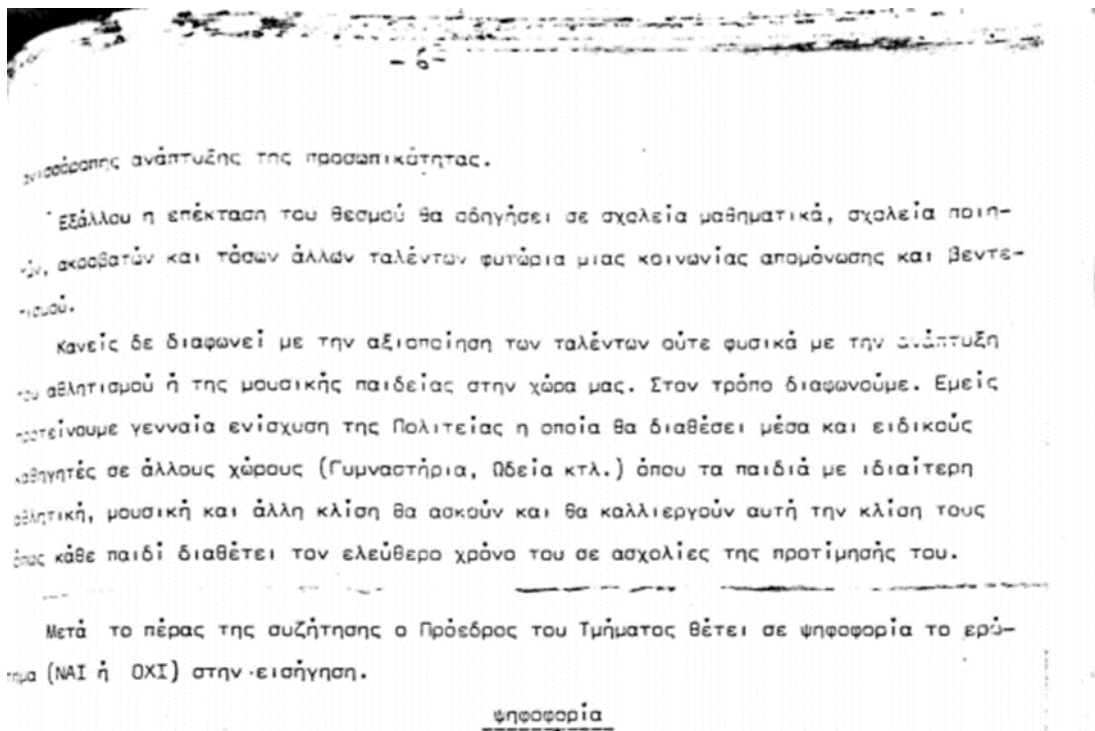
Από τη μελέτη του ΑΠ και της εισηγητικής έκθεσης για το "Μουσικό Γυμνάσιο" δεν κατάφερα να συναγάγω σαφή συμπεράσματα ούτε να σχηματίσω πλήρη εικόνα των μεθόδων και, κυρίως, των μέσων με τα οποία οι φιλόδοξοι και αρκετά συγκεχυμένοι- στόχοι θα πραγματοποιθούν. Συγκεκριμένα:

1.- Ενώ πρόκειται για την ίδρυση "Μουσικού Γυμνασίου", στη σελ. 6 γίνεται λόγος και για "Μουσικό Λύκειο". Τι σημαίνει αυτό; Ότι το "Μουσικό Γυμνάσιο" θα έχει και συνέχεια στην ανώτερη βαθμίδα της Δ/θμιας Εκπ/σης; Και να πραγματικά πρόκειται για κάτι τέτοιο, γιατί δεν αναφέρεται ρητά, αλλά υποχρεώνεται ο αναγνώστης να ενεργοποιήσει τις μαντικές ικανότητές του;

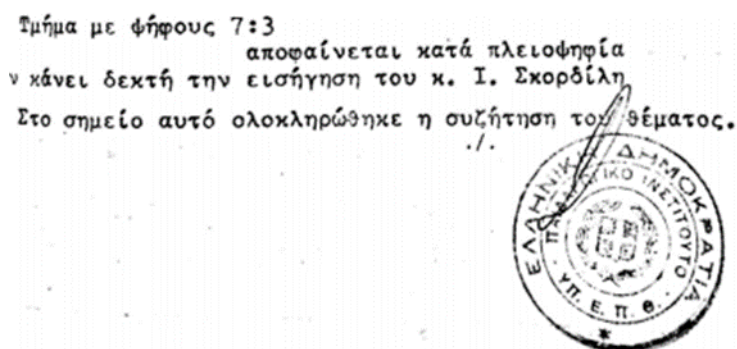
2.- Η ανάγκη παροχής μουσικής παιδείας στα Πανεπιστήμια διατυπώνεται θεωρητικά ("πρέπει να...") στη σελ. 7. Ποια είναι σήμερα τα σχετικά δεδομένα και ποιες οι ανάλογες προοπτικές;

3.- Ενώ το "Μουσικό Γυμνάσιο" πρόκειται να λειτουργήσει από το διότις 1988-89, από τη σελ. 7 και μετά ορίζεται μια σειρά προϋποθέσεων σχετικά με την υλικοτεχνική υποδομή και το προσωπικό που, σε ό,τι αφορά τα ελληνικά δεδομένα, τοποθετείται μάλλον στο χώρο του ευχολογίου και των ελλομένων οραματισμών. Πότε όλες αυτές οι προβλέψεις θα μπορούσαν να λάβουν σάρκα και οστά;

4.- Ποια διδακτική απόδοση θα είχαν τα μαθήματα των σαράντα (40) λεπτών και οι εικοσάλεπτες (20') "ατομικές διδασκαλίες"; Αν οι ωριαίες διδασκαλίες στα ήδη λειτουργούντα σχολεία γίνονται απλά σαρωτάκεντάλεπτες

Εικόνα 5. Αρχή σελ. 6

Εικόνα 6. Τέλος σελ. 6

Πνευματική διάχυση ιδεών στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Για λόγους συλλογικής ευγνωμοσύνης στους πρωτοστατήσαντας συνοδοιπόρους μου στο Διεθνές Συμβούλιο Μουσικής, Γιάννη (Νανάκο) Παπαϊωάννου, Αρμάνδο Nobel, μεταστάντες τώρα, στον λεπτοφυή κόσμο των μορφογεννητικών ουρανίων νοητικών πεδίων, από τα οποία άντλησαν για τη Μουσική τις σκέψεις και τις ιδέες αυτές που συνδιαμόρφωσαμε ως προτάσεις και υιοθετήθηκαν ως πολιτική της Ευρώπης, και τις οποίες εγκατέλειψαν ως τις παρακαταθήκες της μουσικής ζωής του παρόντος μέλλοντος, αναφέρω τα εξής: Με απόφαση της Ειδικής Επιτροπής του άρθρου 55 του Ν. 1566/1985 για τη Μουσική στην Ελλάδα, ανετέθη στα μέλη της Γιάννη Παπαϊωάννου, Αρμάνδο Νομπέλ, και Ανδρέα Γλυνιά, να συμμετέχουν στα διάφορα φόρα (fora) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην UNESCO κ.ά., και να συντάξουν σχετικές προτάσεις και να τις καταθέσουν αρμοδίως. Επιφυλάσσομαι για το ιστορικό των

ταξιδιών, συνεδρίων, διασκέψεων, διαβουλεύσεων, των εγγενών ζυμώσεων και της παρεπόμενης πολιτικής αντανάκλασης για την εφαρμογή και την υλοποίηση σε πανευρωπαϊκή πλέον κλίμακα αυτών των αρχών που είχαν ξεκινήσει από το 1982 περίπου στην Ελλάδα.

Παραθέτω επιγραμματικά, τις σκέψεις που μπορούν να βρεθούν στον καταστατικό χάρτη των οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη μουσική εκπαίδευση. Αρχές που προωθήσαμε τότε είναι σύμφωνες με τα «Πέντε Μουσικά Δικαιώματα» του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσικής (IMC, 2001) και με τη Διακήρυξη της Βόννης για τη Μουσική Εκπαίδευση στην Ευρώπη (EMC, 2011). Στα αποτελέσματα του έργου και των προτάσεων της ΕΕγτΜ, περιλαμβάνονται συγκεκριμένες αρχές που διευρύνουν την έδραση της μουσικής εκπαίδευσης:

- Πρέπει να διασφαλίσει η Πολιτεία την καλλιτεχνική εκπαίδευση, ώστε να είναι προσβάσιμη ως θεμελιώδες και βιώσιμο συστατικό μιας υψηλής ποιότητας ανανέωσης της γενικής εκπαίδευσης.

Η ίδια εισηγητική έκθεση εστιάζει στην «πρόσβαση στη μουσική εκπαίδευση» και τον τρόπο συντέλεσης της μουσικής εκπαίδευσης:

- Είναι αυτονόητες προϋποθέσεις- απαιτήσεις η ύπαρξη των ειδικών χώρων διδασκαλίας Μουσικής που αντικατοπτρίζουν τις ανάγκες των μαθητών. Πρέπει να προστατεύεται η διαδικασία πρόσβασης όλων στη μουσική εκπαίδευση με ενεργή μουσική δράση και δραστηριότητα.
- Η μουσική εκπαίδευση είναι δικαίωμα και επιβάλλεται να διασφαλιστεί για τους ανθρώπους - άτομα όλων των ηλικιών και κάθε υπόβαθρου στην Ευρώπη, και να υλοποιηθεί με τέτοιο τρόπο διασφαλίζοντας ότι παρέχεται σε όλους τους πολίτες το δικαίωμα να εκφράζονται ελεύθερα με καλλιτεχνικά μέσα. Πρέπει να αντιμετωπίζεται ως συνεχής, αδιάρρηκτη διαδικασία από τη γέννηση στην παιδική ηλικία και να διαπνέει την ενήλικη ζωή.
- Η ειδική μουσική εκπαίδευση, ως συλλογική, συμμετοχική διδασκαλία, πρέπει να αποτελεί υποχρεωτική πτυχή του προγράμματος σπουδών σε όλα τα ευρωπαϊκά σχολεία.
- Επιβάλλεται η πολιτεία να θεσμοθετήσει και να αναγνωρίσει τα διδακτικά αποτελέσματα της μη τυπικής και άτυπης μουσικής εκπαίδευσης, εξασφαλίζοντας τη μεγαλύτερη προβολή των αποτελεσμάτων αυτών των έργων. Αναφέρουμε π.χ. την πολύχρονη αξιοποίηση εμπειροτεχνών μουσικών ως διδασκόντων καθηγητών μουσικής ειδίκευσης παραδοσιακών οργάνων στα μουσικά σχολεία.
- Η μουσική εκπαίδευση - διδασκαλία πρέπει να ασκείται σε διάφορα κοινωνικά περιβάλλοντα προκειμένου να διαχυθεί, προσεγγίζοντας τον μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ατόμων. Η διασπορά των μουσικών σχολείων στις ακριτικές και δυσπρόσιτες, έστω και αστικές περιοχές, υλοποίησε εν μέρει την αρχή αυτή.
- Επιβάλλεται να εστιάζουμε στις βασικές απαιτήσεις επίτευξης υψηλής ποιότητας μουσικής εκπαίδευσης, καθώς αυτή συμβάλλει στην προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη.
- Οι επαγγελματίες της μουσικής εκπαίδευσης, επιλέγονται ως υψηλής ποιότητας εκπαιδευτικό προσωπικό και ως τέτοιοι παρωθούνται και τους ανατίθεται να συμμετάσχουν εκπαιδευτικά, παιδευτικά, παιδαγωγικά, διδάσκοντας στις δομές στη μουσική εκπαίδευση από το πιο πρώιμο στάδιο (προνηπιακή και προσχολική εκπαίδευση) και να συμπεριλαμβάνονται ως διδάσκοντες εμπυχωτές σε όλα τα στάδια της μουσικής εκπαίδευσης καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης.

- Η πολιτεία πρέπει να μεριμνά για την υψηλού επιπέδου επαγγελματική και παιδαγωγική κατάρτιση των επαγγελματιών της μουσικής εκπαίδευσης.
- Οι επίσημες, ανεπίσημες και μη τυπικές μέθοδοι διδασκαλίας μουσικής πρέπει να αναγνωρίζονται και να χρησιμοποιούνται στο γενικό σχολικό σύστημα, σε εξειδικευμένα μουσικά και καλλιτεχνικά ιδρύματα, στην τοπική κοινότητα και σε ένα ευρύ φάσμα μη καλλιτεχνικών πλαισίων, π.χ. χώρους εργασίας, ως μέτρο βιωματικής και κοινωνικής συνοχής.
- Πρέπει η μουσική εκπαίδευση να αντανακλά την ποικιλομορφία της κοινωνίας στην οποία ζούμε και να ενσωματώνει τις κοινωνικές και τεχνολογικές εξελίξεις.

Επειδή ο χρόνος δεν μου επιτρέπει, θα προσεπικαλεσθώ την κυρωμένη με το Ν. 1824/1988 ιδρυτική κανονιστική απόφαση ίδρυσης και λειτουργίας των μουσικών σχολείων δια της οποίας υλοποιήθηκαν και θεσμοθετήθηκαν πλείστα όσα από τα παραγγέλματα μουσικών εκπαιδευτικών καινοτομιών των οποίων μέρος συνοπτικά περιέγραφα για τη μουσική εκπαίδευση και παιδεία και των οποίων τα συμπεράσματα απευθύναμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση και έγιναν κατευθυντήριες γραμμές υπέρ της ειδικής μουσικής εκπαίδευσης και αγωγής στα μέλη κράτη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Επίλογος

Το έργο της ΕΕγτΜ του άρθρου 55 του Ν. 1566/1985 απέδωσε ένα καινοτομικό θεσμό στην παγκόσμια εκπαίδευση με τη φιλοσοφία που τον διέπει ως πρότυπο κράσης μουσικών πολιτισμών στο γεωπολιτικό σταυροδρόμι Ανατολής και Δύσης, στο ανθρώπινο σταυροδρόμι του φιλοσόφου νου της μουσικής, ο οποίος εμπλουτίζει τη γλώσσα του με όλες τις παραμέτρους αυτής και συνέχει τον ίδιο τον μουσικό ως τέτοια οντότητα και τέλος εμπλουτίζει τη σύγχρονη εκπαίδευση στην Ελλάδα με τρόπο πρωτόγνωρο για τα ιστορικά προηγούμενα.

Δεν έχω εξαντλήσει... παρουσιάζοντας μόνο μία μικρή πτυχή από αυτά που απαιτείται να πω ανταποκρινόμενος στις απαιτήσεις σε σχέση με την ευρύτητα του θέματος. Με βαθύτατο σεβασμό και ευχαριστίες προς τη φιλοξενούσα σημερινή μας διάσκεψη και την επιτροπή των αξίων συναδέλφων, *Εύχομαι το Έρρωσθε...*

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Βασιλειάδης, Σ., Βυθούλκα, Α., Κανάρης, Δ., & Παπαζαρή, Α. (1985). *Εισαγωγή στη Μουσική*. Α΄ Γυμνασίου – Τόμος Α΄. ΟΕΔΒ.
- Danto, A.C. (1981). *The Transfiguration of the Commonplace*. Harvard University Press.
- EMC. (2011). *Bonn Declaration on Music Education in Europe*. <https://www.emc-imc.org/cultural-policy/declaration-on-music-education/bonn-declaration/>
- Goodman, N. (1969). *The Languages of Art: An Approach to a Theory of Symbols*. Oxford University Press.
- IMC. (2001). *The Five Music Rights*. <https://www.emc-imc.org/about/objectives-strategies/the-5-music-rights/>
- Καρακώστας, Β. (2006). *Το Σύνταγμα, Ερμηνεία-Σχόλια-Νομολογία*. Νομική Βιβλιοθήκη.
- Κόρσος, Δ. (1975). Η ελευθερία της τέχνης, της επιστημονικής ερευνας και της διδασκαλίας κατά το σχέδιον του νέου Συντάγματος. *ΕΔΔΔ*, τμ. ΙΗ΄, 117-127.
- Λουκίδη, Μ., Παπαδοπούλου, Β., & Ραβδός, Π. (2002). *Οι δίκες του λόγου*. εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Ν. 1566/1985. *Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις*. ΦΕΚ 167/Α΄/30.9.1985.
- Ν. 1824/1988, αρθ. 16 Ι: Υ.Α. Γ2/3345/2.9.1988. *Ίδρυση και λειτουργία Μουσικών Σχολείων*. ΦΕΚ 296/Α΄/30.12.1988.
- Παπαδημητρίου, Γ. (2006). Η ελευθερία της τέχνης και το Σύνταγμα. *ΔιΜΕΕ*, (1), 18-21.
- Π.Ι. (1988). *Πράξη 58/26.8.1988, Θέμα Ι: «Ω. & Α. Πρόγραμμα μουσικού σχολείου. Εισηγητής: Ι.*

- Σκορδίλης.*» Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.
Σύνταγμα της Ελλάδας. (2019). *Σύνταγμα της Ελλάδας*, όπως μεταφέρθηκε στη δημοτική γλώσσα με το Ψήφισμα του 1986 της αντίστοιχης Αναθεωρητικής Βουλής και όπως αναθεωρήθηκε το 2001, 2008 και 2019 με αντίστοιχα Ψηφίσματα από την αντίστοιχη Αναθεωρητική Βουλή, ΦΕΚ 211/Α΄/24.12.2019.
- Χουβαρδάς, Γ. (1977). *Η ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης και η συμμετοχή των φοιτητών εις την διοίκησιν του πανεπιστημίου*. Μονογραφία.

Νεοφύτου Κυριακίδου, Γ. (2023). Η ταυτότητα του Μουσικού Σχολείου (ΜΣ) στην Κύπρο. Παρελθόν, παρόν, μέλλον. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περσάκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 414-422). Ε.Ε.Μ.Ε.

Η ταυτότητα του Μουσικού Σχολείου (ΜΣ) στην Κύπρο. Παρελθόν, παρόν, μέλλον

Γεωργία Κυριακίδου Νεοφύτου

Επιθεωρήτρια Μουσικής Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας, Κύπρου
gneofytou@schools.ac.cy

Περίληψη

Η Γεωργία Κυριακίδου Νεοφύτου θα παρουσιάσει την εισήγηση «Η ταυτότητα του Μουσικού Σχολείου (ΜΣ) στην Κύπρο» η οποία θα περιλαμβάνει μια σύντομη ιστορική αναδρομή στη δημιουργία του και θέματα που καθόρισαν την πορεία για ολοκλήρωση του θεσμού (μη θεσμοθετημένο ακόμη νομοθετικό πλαίσιο). Θα καταθέσει επίσης εισηγήσεις και σκέψεις για την μελλοντική κατεύθυνση του θεσμού στο νησί.

Λέξεις κλειδιά: Μουσικά Σχολεία Κύπρου, υλικοτεχνική υποδομή, πρόγραμμα σπουδών, ανθρώπινο δυναμικό, ποιοτική μουσική εκπαίδευση

The Music School (MS) identity in Cyprus: Past, present, future

Georgia Kyriakidou Neophytou

Music Inspector of Music Schools and General Education Secondary Schools,
Ministry of Education, Sports and Youth, Cyprus.
gneofytou@schools.ac.cy

Abstract

Georgia Kyriakidou Neophytou will present a talk entitled «The Music School (MS) identity in Cyprus», in which a brief historical account on the establishment of MS is followed by an exposition of factors that determined the institution's progress leading to its current state. The presentation concludes with proposals and reflections on the pursued orientation of the institution on the island.

Keywords: Cyprus Music Schools, school buildings, curriculum, human resources, quality music education.

Ιστορική αναδρομή - Στόχοι Υπουργείου Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας (ΥΠΑΝ)

Μουσικά Σχολεία Κύπρου. 16 χρόνια ιστορίας! Όταν το 2006 δημιουργήθηκαν τα πρώτα Μουσικά Λύκεια (ΜΛ) Λευκωσίας, Λεμεσού και μετέπειτα το 2012 τα ΜΛ της Πάφου, Λάρνακας, Αμμόχωστου, το ΥΠΑΝ έθεσε ως προτεραιότητα τη συμπίεση της χώρας μας με τα πολιτισμικά και μουσικά δρώμενα της Ευρώπης (Rodríguez & Dogani, 2011· Erasmus report). Αναγνωρίζοντας το αξιόλογο έργο αλλά και την πολύπλευρη προσφορά των ΜΛ, το ΥΠΑΝ προχώρησε στη δημιουργία των Μουσικών Γυμνασίων (ΜΓ) το 2015-2016 παγκύπρια.

Βασικοί στόχοι του ΥΠΑΝ, με τη δημιουργία των ΜΣ, είναι η ποιοτική αναβάθμιση της μουσικής εκπαίδευσης, το υψηλό επίπεδο μουσικών σπουδών για ταλαντούχα παιδιά και η καλλιέργεια δια βίου σχέσης τους με τη μουσική. Κανένας μαθητής δεν εγκλωβίζεται στον συγκεκριμένο θεσμό, αφού παίρνει ακριβώς το ίδιο απολυτήριο με αυτό των υπόλοιπων παιδιών της Γενικής Παιδείας (ΓΠ). Επιπρόσθετα, παίρνει το Πιστοποιητικό Σπουδών (ΠΣ) του ΜΣ μαζί με ένα Πιστοποιητικό Αναλυτικής Βαθμολογίας, το οποίο περιγράφει επακριβώς όλα τα μαθήματα τα οποία παρακολούθησε κατά διάρκεια της βετούς φοίτησής του.

Δικαιούχοι μαθητές είναι όλοι οι τελειόφοιτοι μαθητές των Δημοτικών Σχολείων οι οποίοι θα φοιτήσουν σε Δημόσιο Γυμνάσιο. Για την Α' τάξη επιλέγονται μέχρι 25 μαθητές για κάθε επαρχία. Η επιλογή τους γίνεται μέσω τριπλής διαδικασίας: α) απλή γραπτή εξέταση, β) ακουστικές ασκήσεις και γ) προαιρετική Εκτέλεση-Ερμηνεία ενός μουσικού οργάνου.

Υφιστάμενη κατάσταση

Τα πέντε εξατάξια ΜΣ υπάγονται στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Γενικής Εκπαίδευσης του ΥΠΑΝ και ακολουθούν τους Κανονισμούς Λειτουργίας των Δημόσιων Σχολείων. Έχουν σχεδιαστεί μέσα στο πλαίσιο του υφιστάμενου εκπαιδευτικού συστήματος στη μορφή του ολοήμερου σχολείου και είναι απόλυτα συμβατά με το υφιστάμενο πρόγραμμα των πρωινών σχολείων. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά του κάθε ΜΣ, ακολουθούν κατά τη διάρκεια της πρωινής ζώνης (ΠΖ) ελαφρώς διαφοροποιημένο Πρόγραμμα Σπουδών (ΠΣ) της ΓΠ και κατά τη διάρκεια της απογευματινής ζώνης (ΑΖ) παρακολουθούν επιπρόσθετα το Ειδικό Πρόγραμμα Μουσικών Σπουδών. Για τη λειτουργία των ΜΣ το ΥΠΑΝ φρόντισε ώστε να δημιουργηθεί η απαραίτητη εργαστηριακή υποδομή τόσο στα Γυμνάσια όσο και στα Λύκεια όπου στεγάζονται τα ΜΣ.

Υπεύθυνοι για την εποπτεία, οργάνωση, επάνδρωση και έλεγχο των ΜΣ είναι ο εκάστοτε Επιθεωρητής, ο Συντονιστής, οι διευθυντές των σχολείων καθώς και οι διευθύνοντες οι οποίοι έχουν το βασικό ρόλο διοίκησης του κάθε ΜΣ. Στα ΜΣ διδάσκουν μόνιμοι και προσοντούχοι ωρομίσθιοι εκπαιδευτές, οι οποίοι επιλέγονται μέσα από διεθνείς διαγωνισμούς. Στόχος είναι να παρέχεται ποιοτική εκπαίδευση και για το λόγο αυτό προσφέρεται συνεχής επιμόρφωση όλου του προσωπικού σε θέματα που έχουν να κάνουν με μουσικά γνωστικά αντικείμενα, με την ψυχική υγεία, την ανθεκτικότητα των εκπαιδευτικών κ.ά.

Το υφιστάμενο ΠΣ του ΜΣ έγινε μετά από μελέτη ΠΣ άλλων χωρών συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδος. Ο σχεδιασμός του Ωρολογίου Προγράμματος (ΩΠ) είναι δομημένος με τρόπο έτσι ώστε να προσφέρει όλα τα εφόδια που χρειάζεται ένας νέος του σήμερα ο οποίος θα ακολουθήσει μουσικές σπουδές σε οποιαδήποτε χώρα του κόσμου.

Αναλυτικότερα, το πρόγραμμα που εφαρμόζεται στην Α' τάξη Γυμνασίου περιλαμβάνει 6 διδακτικές περιόδους (δ.π.) σε ΠΖ: θεωρία, Ακουστικές Δεξιότητες (ΑΔ), χορωδία και Παραδοσιακή Μουσική και 3 δ.π. σε ΑΖ: το όργανο κατεύθυνσης και το μάθημα της Βυζαντινής Μουσικής.

ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Πρωινό χρόνο - παρατηρήσεις
Θεωρία της Μουσικής (Υ)	2	Ομαδικό μάθημα
Ακουστικές Δεξιότητες (Υ)	2	Ομαδικό μάθημα
Χορωδία (Υ)	1	Τετράφωνη Χορωδία για το σύνολο
Παραδοσιακή Μουσική (Υ)	1	Διδασκαλία παραδοσιακών οργάνων και τραγουδιών
ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Απογευματινό χρόνο - παρατηρήσεις
Όργανο Κατεύθυνσης (ΥΕ)	2	Το πρώτο (κύριο) όργανο του μαθητή
Δεύτερο όργανο (ΕΕ)	1	Υπό προϋποθέσεις
Βυζαντινή Μουσική(Υ)	1	Εισαγωγή στη Βυζαντινή Σημειογραφία

Εικόνα 1. ΩΠ Α' τάξης Γυμνασίου

Στη Β' τάξη Γυμνασίου ο διδακτικός χρόνος της ΑΖ αυξάνεται κατά μία δ.π. με την εισαγωγή του μαθήματος Μουσικά Σύνολα. Επίσης δίνεται η δυνατότητα επιλογής 2ου μουσικού οργάνου για όσα παιδιά το επιθυμούν.

ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Πρωινό χρόνο – παρατηρήσεις
Θεωρία/Αρμονία (Υ)	2	Ομαδικό μάθημα
Ακουστικές δεξιότητες (Υ)	2	Ομαδικό μάθημα
Χορωδία (Υ)	1	Τετράφωνη Χορωδία για όλους τους μαθητές
Παραδοσιακή Μουσική(Υ)	1	Διδασκαλία παραδοσιακών οργάνων και τραγουδιών
ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Απογευματινό χρόνο - παρατηρήσεις
Όργανο Κατεύθυνσης (ΥΕ)	2	Το πρώτο όργανο του μαθητή
Δεύτερο όργανο (ΕΕ)	1	Δεύτερο όργανο για όσους μαθητές επιθυμούν
Βυζαντινή Μουσική(Υ)	1	Εισαγωγή στη Βυζαντινή Σημειογραφία
Μουσική Δωματίου-Μουσικά Σύνολα (ΥΕ)	1	Συμμετοχή σε Μουσικό Σύνολο ή Σύνολο Μουσικής Δωματίου

Εικόνα 2. ΩΠ Β' τάξης Γυμνασίου

Να σημειωθεί ότι με την ολοκλήρωση της Β' Γυμνασίου ολοκληρώνεται και το μάθημα της Παραδοσιακής και Βυζαντινής Μουσικής.

Για την Γ' Τάξη οι μαθητές παρακολουθούν 3 δ.π. Αρμονία, 2 δ.π. ΑΔ και 1 δ.π. Χορωδία, σύνολο δηλαδή 6 δ.π. Κατά την ΑΖ το μάθημα Μουσικά Σύνολα αυξάνεται σε 2 δ.π. και εισάγεται επιπρόσθετα το μάθημα της Μουσικής Τεχνολογίας. Επίσης στην Γ' Γυμνασίου όλοι οι μαθητές υποχρεούνται να πάρουν ένα δεύτερο όργανο.

ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Πρωινό χρόνο- παρατηρήσεις
Αρμονία (Υ)	3	Ομαδικό μάθημα
Ακουστικές Δεξιότητες (Υ)	2	Ομαδικό μάθημα
Χορωδία (Υ)	1	Τετράφωνη Χορωδία για όλους τους μαθητές
ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Απογευματινό χρόνο – παρατηρήσεις
Όργανο Κατεύθυνσης (ΥΕ)	2	Το πρώτο όργανο του μαθητή
Δεύτερο όργανο (ΕΕ)	1	Δεύτερο όργανο για όλους τους μαθητές
Μουσική Τεχνολογία (Υ)	1	Μουσικά Προγράμματα σε Η/Υ
Μουσική Δωματίου-Μουσικά Σύνολα (ΥΕ)	2	Συμμετοχή σε Μουσικά Σύνολα

Εικόνα 3. ΩΠ Γ' τάξης Γυμνασίου

Όσοι μαθητές έχουν ολοκληρώσει με επιτυχία το ΜΓ μπορούν να προχωρήσουν απρόσκοπτα, χωρίς ενδιάμεσες εξετάσεις, στο Λύκειο. Με την μετάβαση τους στον Λυκειακό κύκλο, σε περίπτωση που επιλέξουν άλλο κλάδο σπουδών πέραν της μουσικής, έχουν δικαίωμα να αιτηθούν τη συνέχιση της φοίτησής τους στο ΜΣ ως μαθητές μερικής φοίτησης με προϋποθέσεις που αφορούν στην αριστεία, στη διαγωγή και στην τακτική φοίτηση.

Το ΩΠ του Λυκείου έχει ως εξής: Στην Α' Λυκείου οι μαθητές διδάσκονται 4,5 δ.π. μουσική στην ΠΖ και 6 δ.π. στην ΑΖ:

ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Πρωινό χρόνο- παρατηρήσεις
Αρμονία (Υ)	1.5	Ομαδικό μάθημα
Ακουστικές Δεξιότητες (Υ)	1	Ομαδικό μάθημα
Χορωδία (Υ)	2	Τετράφωνη Χορωδία για όλους τους μαθητές
ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Απογευματινό χρόνο – παρατηρήσεις
Όργανο Κατεύθυνσης (ΥΕ)	2	Το πρώτο όργανο του μαθητή
Δεύτερο όργανο (ΕΕ)	1	Μόνο ως προαπαιτούμενο κατεύθυνσης*
Μουσική Τεχνολογία (Υ)	1	Μουσικά Προγράμματα σε Η/Υ
Μουσική Δωματίου- Μουσικά Σύνολα (ΥΕ)	2	Συμμετοχή σε Σύνολο Μουσικής Δωματίου ή/και σε άλλο Μουσικό Σύνολο

Εικόνα 4. ΩΠ Α' τάξης Λυκείου

Στη Β' Λυκείου τα παιδιά του ΜΣ έχουν ως υποχρεωτικό το μάθημα Μουσικής 6 δ.π. και μπορούν να επιλέξουν οποιαδήποτε κατεύθυνση επιθυμούν με τα υποχρεωτικά και επιλεγόμενα μαθήματα. Παρατηρώντας την πορεία του ΩΠ, στην ΑΖ υπάρχει σταδιακή μείωση των δ.π. Αυτό σχεδιάστηκε έτσι ώστε οι μαθητές να έχουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο για να ασχοληθούν με τα μαθήματα κατεύθυνσης της ΠΖ, όποια και αν είναι αυτά. Διδάσκονται λοιπόν, το πρωί μαθήματα αρμονίας, ΑΔ, ανάλυσης και χορωδίας, σύνολο 6 δ.π. και το απόγευμα παρακολουθούν 2 δ.π. το όργανο κατεύθυνσης και 2 δ.π. τη συμμετοχή σε κάποιο μουσικό σύνολο της επιλογής τους.

ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Πρωινό χρόνο – παρατηρήσεις
Αρμονία (Υ)	2	Ομαδικό μάθημα
Ακουστικές Δεξιότητες (Υ)	1	Ομαδικό μάθημα
Ανάλυση (Υ)	1	Ομαδικό μάθημα
Χορωδία (Υ)	2	Τετράφωνη Χορωδία για όλους τους μαθητές
ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Απογευματινό χρόνο – παρατηρήσεις
Όργανο Κατεύθυνσης(Υ)	2	Το πρώτο (κύριο) όργανο του μαθητή
Μουσική Δωματίου/ Μουσικά Σύνολα (ΥΕ)	2	Συμμετοχή σε Σύνολο Μουσικής Δωματίου ή/και σε άλλο Μουσικό Σύνολο

Εικόνα 5. ΩΠ Β' τάξης Λυκείου

Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στην Γ' Λυκείου. Στον ακόλουθο πίνακα βλέπουμε να επαναλαμβάνονται οι υποχρεώσεις της ΠΖ και να μειώνονται περαιτέρω οι υποχρεώσεις των παιδιών στην ΑΖ σε μόνο 3 δ.π.:

ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Πρωινό χρόνο – παρατηρήσεις
Αρμονία (Υ)	2	Ομαδικό μάθημα
Ακουστικές Δεξιότητες (Υ)	1	Ομαδικό μάθημα
Ανάλυση (Υ)	1	Ομαδικό μάθημα
Χορωδία (Υ)	2	Τετράφωνη Χορωδία για όλους τους μαθητές
ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	Απογευματινό χρόνο – παρατηρήσεις
Όργανο Κατεύθυνσης(Υ)	2	Το πρώτο (κύριο) όργανο του μαθητή
Μουσική Δωματίου/ Μουσικά Σύνολα (ΥΕ)	1	Συμμετοχή σε Σύνολο Μουσικής Δωματίου ή/και σε άλλο Μουσικό Σύνολο

Εικόνα 6. ΩΠ Γ' τάξης Λυκείου

Επίσης, για όσα παιδιά το επιθυμούν, τους δίνεται η δυνατότητα να επιλέξουν μέχρι και πέντε μουσικά σύνολα ή μαθήματα αρκεί να μην δημιουργείται σύγκρουση στο υπόλοιπο πρόγραμμα των μαθημάτων τους.

ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
Ενισχυμένη Αρμονία και Ακουστικές Δεξιότητες	1 ή 2 περ.	Προετοιμασία για τις Εξετάσεις Ελληνικών και ξένων Πανεπιστημίων
Φωνητικό Σύνολο	1 ή 2 περ.	Επιλογή μόνο για μαθητές Λυκείου
Σύνολο Κρουστών	1 ή 2 περ.	Επιλογή μόνο για μαθητές Λυκείου
Μουσικά Σύνολα	1 ή 2 περ.	Αυτοσχεδιασμού, JAZZ, ROCK, Έντεχνο Τραγούδι
Παραδοσιακός Χορός	1 ή 2 περ.	Επιλογή για μαθητές της Β' Γυμνασίου έως Γ' Λυκείου
Βυζαντινός Χορός	1 ή 2 περ.	Επιλογή για μαθητές της Β' Γυμνασίου έως Γ' Λυκείου
Οργανογνωσία – Ενορχήστρωση	1 ή 2 περ.	Επιλογή για μαθητές της Β' και Γ' Λυκείου
Μουσικό όργανο	1 ή 2 περ.	Για τους μαθητές (β Γυμν.- Γ Λυκείου)
Μουσικό Θέατρο / Χορός	1 ή 2 περ.	Επιλογή μόνο για μαθητές Λυκείου
Γνωρίζω το Πιάνο	1 ή 2 περ.	Επιλογή για μαθητές α' και β' Γυμνασίου
Διεύθυνση Χορωδίας	1 ή 2 περ.	Επιλογή Μαθητών Λυκείου
Μουσική Τεχνολογία	1 ή 2 περ.	Μετά το Υποχρεωτικό μάθημα
Εισαγωγή στην Αντίστιξη	1 ή 2 περ.	Για μαθητές που έχουν ολοκληρώσει την Αρμονία

Εικόνα 7. Ελεύθερες Επιλογές

Προβλήματα - Δυσκολίες

Πιστεύω ότι η τεράστια εμπειρία σας από την πολυετή λειτουργία των ΜΣ Ελλάδος μπορεί να μας διδάξει πολλά. Από την άλλη, η εμπειρία των 16 χρόνων λειτουργίας των ΜΣ στην Κύπρο είναι αρκετά πλούσια και πρέπει να αξιοποιηθεί κατάλληλα ώστε να παρθούν οι σωστές αποφάσεις για το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας τους.

Στη συνέχεια θα δούμε κάποια στοιχεία για το παρόν αλλά και κάποιες σκέψεις και προσδοκίες μας για το μέλλον των ΜΣ στην Κύπρο.

Τα ΜΣ έχουν αξιολογηθεί ήδη τέσσερις φορές: το 2007 και 2008 από τον τομέα Έρευνας και Αξιολόγησης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, το 2015 από το Κέντρο Εκπ. Έρευνας και Αξιολόγησης και το 2016 από τον Jonathan Stephens, Μόνιμο Γραμματέα του Υπουργείου Πολιτισμού της Β. Ιρλανδίας, ο οποίος κλήθηκε από το ΥΠΑΝ για τον σκοπό αυτό. Από τις πιο πάνω αξιολογήσεις εξήχθησαν συμπεράσματα τα οποία ήταν εξαιρετικά βοηθητικά στο καθορισμό μιας πορείας, η οποία θα εξασφάλιζε τη συνέχεια

του θεσμού και τη στόχευση για τη δημιουργία ενός «Νέου Σύγχρονου ΜΣ». Επίσης, αναδείχθηκαν βασικά διαρθρωτικά και λειτουργικά προβλήματα τα οποία αφορούσαν στα ακόλουθα:

- Η λειτουργία της ΠΖ μαθημάτων στο ΜΣ βασιζόταν πρωτίστως στη Διεύθυνση του πρωινού σχολείου της ΓΠ, με αποτέλεσμα να βραχυκυκλώνονται αρκετές πρωτοβουλίες των διευθυνόντων. Το πρόβλημα αυτό υφίσταται μέχρι σήμερα, ευτυχώς, σε μικρότερο βαθμό.
- Ως αίθουσες διδασκαλίας των ατομικών οργάνων χρησιμοποιούντο οι αίθουσες της ΓΠ οι οποίες δεν είχαν τις κατάλληλες προδιαγραφές. Παρόλο που έγιναν βελτιώσεις και ανεγέρθηκαν σύγχρονες αίθουσες ή ανακαινίστηκαν υφιστάμενες, εντούτοις σε κάποιες πόλεις παρατηρείται ακόμη έλλειψη επαρκών και κατάλληλων υποδομών.
- Μαθητές που ενδιαφέρονταν να εισαχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση για σπουδές εκτός μουσικής, εγκατέλειπαν το ΜΣ στο λύκειο λόγω του πιεστικού προγράμματος του οποίου, στα πρώτα χρόνια λειτουργίας, ο διδακτικός χρόνος στην ΑΖ μαθημάτων ανερχόταν στις 12 δ.π. εβδομαδιαίως.
- Η διδασκαλία σύγχρονων μουσικών οργάνων όπως ντραμς, ηλεκτρική κιθάρα και μπάσο ως πρώτο όργανο Μουσικής Κατεύθυνσης ήταν ένα θέμα το οποίο προβλημάτιζε αρκετά τους αρμόδιους, αφού υπήρχε η ανησυχία να μην αλλοιωθεί ο κλασικός προσανατολισμός του θεσμού.
- Τα μαθήματα της αρμονίας, ανάλυσης και ΑΔ, ήταν υποχρεωτικά για όλους τους μαθητές μέχρι την Γ΄ Λυκείου, με αποτέλεσμα κάποιοι από αυτούς, οι οποίοι δεν στόχευαν σε μουσικές σπουδές να εγκαταλείπουν το ΜΣ, ώστε να επιλέξουν μαθήματα που θα εξυπηρετούσαν την τελική στόχευση του κλάδου σπουδών που θα ακολουθούσαν.
- Σε κάποια μαθήματα δεν υπήρχε βιβλίο μαθητή.
- Σε αρκετά γνωστικά αντικείμενα δεν υπήρχαν ΠΣ και επαφίετο στον κάθε εκπαιδευτικό να αποφασίσει την ύλη που θα χρησιμοποιήσει για τις ανάγκες του μαθήματος του.
- Η αναγκαιότητα πιανίστα-συνοδού στα μαθήματα αρκετών ατομικών οργάνων, ιδιαίτερα στα υψηλά επίπεδα, ήταν ένα πολύ σημαντικό σχόλιο το οποίο καταγράφηκε.
- Κάποιοι μαθητές των ΜΣ παρακολουθούσαν παράλληλα και μαθήματα σε Ωδεία για να παρακαθίσουν σε διεθνείς εξετάσεις.
- Οι μαθητές είχαν υποχρέωση να παρακολουθούν δύο μουσικά όργανα σε όλη τη διάρκεια της φοίτησής τους, με αποτέλεσμα κάποιοι να μην φτάνουν στα αναμενόμενα υψηλά επίπεδα, τουλάχιστον στο πρώτο όργανο.
- Η μη αναγνώριση και πιστοποίηση, για σκοπό μοριοδότησης, του τίτλου ΜΣ για τα έξι χρόνια φοίτησης στο ΜΣ ήταν επίσης ένα θέμα που σχολιάστηκε.
- Τέλος, η δημιουργία ανεξάρτητου Συνδέσμου Γονέων αναφέρθηκε επίσης ως μία σημαντική έλλειψη από τους ίδιους τους γονείς.

Λύσεις - Προτάσεις - Σκέψεις για το μέλλον

Οι λύσεις στα προαναφερθέντα προβλήματα δόθηκαν στη βάση μιας κοινής συμφωνημένης στόχευσης την οποία αγκάλιασαν όλοι ο εμπλεκόμενοι, αφού απαντήθηκαν τα πιο κάτω στοιχειώδη ερωτήματα:

- Ποια κατεύθυνση θέλουμε να δώσουμε στη μουσική μας παιδεία στα ΜΣ μέχρι το 2030;
- Τι θα έχει αλλάξει μέχρι τότε;
- Απαιτείται πραγματικά μια ριζική αλλαγή;

Η εκπαιδευτική πολιτική πρέπει να αξιολογείται και να επανασχεδιάζεται, λαμβάνοντας υπόψιν τις εξελίξεις, τις νέες τάσεις και τα νέα τεχνολογικά επιτεύγματα αλλά και ανάγκες, ώστε να καλλιεργείται ένα ευρύ φάσμα πολιτιστικών, κοινωνικών και ηθικών αξιών, το οποίο θα ενσωματώνεται στο ΠΣ. Ως γραφείο, δε διστάζουμε να εισάγουμε καινοτόμες ιδέες, ούτε να πειραματιστούμε σε διάφορους τομείς.

Στη συνέχεια παρατίθενται οι λύσεις που έχουμε δώσει αλλά και προτάσεις που αφορούν τον βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό.

Πρώτιστο μέλημά μας είναι η ολοκλήρωση της θεσμοθέτησης του ΜΣ, η οποία αποφασίστηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο στις 24/01/2018 και η οποία προϋποθέτει τα εξής: ολοκλήρωση των ΠΣ, τελική διαμόρφωση των χώρων στέγασης και τελική καταγραφή και έγκριση των κανονισμών λειτουργίας και φοίτησης.

Στα περισσότερα προβλήματα που αναδείχθηκαν από τις τέσσερις αξιολογήσεις δόθηκαν λύσεις που βελτίωσαν ή τουλάχιστον περιόρισαν τα προβλήματα και οι οποίες λειτούργησαν θετικά, για τον θεσμό. Για παράδειγμα, ενισχύθηκε η ΠΖ φοίτησης με τα ομαδικά μαθήματα μουσικής καθιστώντας το ΜΣ σε ένα ολόημερο σχολείο. Οι απογευματινές υποχρεώσεις των μαθητών κατά μέσο όρο περιορίστηκαν από 12 σε 5 δ.π. εβδομαδιαίως.

Για τα παιδιά του Λυκειακού Κύκλου που στοχεύουν σε σπουδές πέραν της μουσικής, δόθηκε η δυνατότητα της παραμονής τους στο σχολείο και της μετατροπής της φοίτησης από πλήρη φοίτηση σε μερική.

Διαχωρίστηκαν τα καθήκοντα και οι ρόλοι των Διευθυνόντων και των Διευθυντών των σχολείων όπου στεγάζουν τα ΜΣ .

Επίσης, ικανοποιήθηκε το αίτημα για συμπερίληψη των σύγχρονων μουσικών οργάνων στις επιλογές κατεύθυνσης.

Τέλος, προβήκαμε σε βελτιωτικά έργα που αφορούσαν αρκετές αίθουσες διδασκαλίας ομαδικών και ατομικών μαθημάτων, στούντιο μουσικής τεχνολογίας και αίθουσες σίτισης.

Όσον αφορά τα ΠΣ των μαθημάτων, ολοκληρώνεται η συγγραφή τους από τις ομάδες εκπαιδευτικών. Η αξιολόγησή τους θα ανατεθεί σε επιτροπές εξειδικευμένων ατόμων από το ακαδημαϊκό περιβάλλον. Παράλληλα, επιδιώχθηκε σε κάποια μαθήματα η σύνδεση των ΠΣ με τις συνεχώς μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες (Stenhouse, 1975). Εισαγάγαμε επιλεγόμενα μαθήματα όπως ΑΙ, VR κ.ά. Γίνονται επίσης σκέψεις να ενταχθούν και θέματα όπως Ηχοληψία, Song Writing αλλά και Ηγεσία, αφού ακόμη ένας στόχος μας είναι να διευρύνουμε και την επιχειρηματική δραστηριότητα των μαθητών, τη διεπιστημονική συνεργασία και την καινοτομία. Στόχος μας είναι να μεταλαμπαδεύουμε και δεξιότητες 21ου αιώνα (Gouzouasis & Bakan, 2011) αλλά και αξίες και αρχές όπως η ηθική υπευθυνότητα και η ευαισθητοποίηση του ατόμου στα θέματα του σύγχρονου κόσμου. Επίσης, ακόμη ένας στόχος μας είναι να μεταφέρουμε από την Γ' τάξη γυμνασίου στην Α' τάξη Γυμνασίου το μάθημα της μουσικής τεχνολογίας, το οποίο θεωρείται απαραίτητο εργαλείο για τη μεταγραφή, καταγραφή, σύνθεση, επεξεργασία και παραγωγή μουσικών έργων.

Με σκεπτικισμό αντιμετωπίστηκε και το ΠΣ που αφορά στα μαθήματα αρμονίας, ανάλυσης και ΑΔ. Για τους μαθητές της Β' Λυκείου των ΜΣ, οι οποίοι δεν σκοπεύουν να σπουδάσουν μουσική, δίνεται η δυνατότητα πλέον να επιλέξουν και να παρακολουθούν το νεοεισαχθέν Μάθημα «Μουσικές Εφαρμογές» (ΥΠΑΝ, 2022) το οποίο διαπραγματεύεται σύγχρονα θέματα του χώρου της μουσικής.

Σε σχέση με το ΩΠ μαθημάτων, η υποχρέωση των μαθητών για διδασκαλία δύο μουσικών οργάνων περιορίστηκε στην κάλυψη του επιπέδου ΙΙ στο δεύτερο όργανο (πιάνο ως πολυφωνικό όργανο), ώστε να δίνεται περισσότερος χρόνος στους μαθητές να μελετούν το βασικό όργανο κατεύθυνσης. Με τον τρόπο αυτό τους δίνεται η ευκαιρία να

προετοιμαστούν, να εντρυφήσουν ερευνητικά, επιστημονικά και καλλιτεχνικά στην «Μουσική Ερμηνεία και Εκτέλεση» όπως αυτή εκφράζεται και υποστηρίζεται από τα εγκεκριμένα ΠΣ των Πανεπιστημίων.

Για το μάθημα πιάνου ως κύριο όργανο, γίνονται σκέψεις ώστε το μάθημα να εξελιχθεί σε μάθημα δημιουργικότητας (Webster, 2016· Zheng & Leung, 2021) προωθώντας ταυτόχρονα τη διαθεματική σύνδεση με όλα τα γνωστικά αντικείμενα αλλά και τη συστηματική διδασκαλία για τη βελτίωση της *prima vista* (McPherson, 1994· Zhukov, Khuu & McPherson, 2019). Ως εκ τούτου, θα επαναφέρουμε ως επιλογή και το μάθημα keyboard skills.

Η μερική αυτονόμηση των ΜΣ είναι ένα θέμα το οποίο απασχόλησε το γραφείο Επιθεώρησης και τη Διευθυντική Ομάδα και το οποίο προωθείται ενθαρρύνοντας όλες τις διευθύνσεις των ΜΣ να θέσουν το δικό τους όραμα και τη δική τους αποστολή με βάση τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες της κάθε περιοχής.

Σε σχέση με τα διδακτικά εγχειρίδια, προτείνονται στους διδάσκοντες μια μεγάλη γκάμα παλαιών αλλά και σύγχρονων εγχειριδίων. Παράλληλα τους προσφέρονται σημειώσεις και υλικό, το οποίο κατατίθεται στη δική μας τράπεζα υλικού. Μια από τις προτεραιότητές μας είναι η έκδοση και δικών μας διδακτικών εγχειριδίων για τους μαθητές καθώς και η δημιουργία ηλεκτρονικής μουσικής βιβλιοθήκης.

Μια ακόμη παράμετρος είναι η περαιτέρω ψηφιακή αναβάθμιση και λειτουργία της ηλεκτρονικής διοίκησης των ΜΣ η οποία θα συμβάλει στον εκσυγχρονισμό, στην αποδοτικότερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων και του ανθρώπινου δυναμικού και στην πιο γρήγορη ολοκλήρωση των διαφόρων εργασιών.

Λόγω της πανδημίας (EMU survey, 2020) τα παιδιά στερήθηκαν την ευκαιρία της συμμετοχής σε εκδηλώσεις. Η εξοικείωση και η συμμετοχή τους σε καλλιτεχνικές δράσεις είναι όρος εκ των ων ουκ άνευ για τη διαμόρφωση της καλλιτεχνικής τους συγκρότησης και μουσικής τους ταυτότητας. Ως εκ τούτου, στην *after-covid* εποχή, δειλά-δειλά προχωρούμε στην επανέναρξη ποικίλων εκδηλώσεων όπως την Ημερίδα Χορωδιών, το φεστιβάλ σύνθεσης τραγουδιού Μ. Τόκας, τον παγκύπριο διαγωνισμό Εκτέλεσης και Ερμηνείας Μουσικών Οργάνων, τη συμμετοχή στην Διεθνή Μουσική Ολυμπιάδα και στην εκδήλωση «Κυπρίων Συναυλία» στη Βιέννη κ.ά.

Ακόμη ένας βασικός μας στόχος είναι η συνεργασία με διάφορα Πανεπιστήμια Κύπρου και εξωτερικού δίνοντας έτσι ένα σύγχρονο και διεθνή προσανατολισμό π.χ. σύμπραξη εκτελεστών μαθητών-φοιτητών-εκπαιδευτικών σε κοινές δράσεις κ.λπ.

Σημαντικό επίσης είναι το νομικό πλαίσιο για τη μοριοδότηση των αποφοίτων μας και αφορά στην εισδοχή τους στα πανεπιστήμια. Αυτό μπορεί να προκύψει με συγκεκριμένες και υψηλού επιπέδου προϋποθέσεις συμμετοχής και επιτυχία σε διαγωνισμούς όπως Chorin, Μαρία Κάλλας κ.ά.

Μέσω των διαφόρων συνεργασιών που έχουμε με την EMU, ISME, EAS κ.ά. φορείς έχουν δημιουργηθεί διάλογοι επικοινωνίας, ενισχύοντας διεπαγγελματικές συνεργασίες, οι οποίες αποτελούν σημαντικό αρωγό διατήρησης της ευημερίας και αναβάθμισης των εκπαιδευτικών συστημάτων και στη δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού μέλλοντος. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι, ως Γραφείο Επιθεώρησης Μουσικής, επιδιώκουμε και ενθαρρύνουμε το αντίστοιχο Γραφείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης να προωθήσει πιο δυναμικά την ιδέα της επέκτασης του θεσμού στη Δημοτική Εκπαίδευση και τη δημιουργία Μουσικών Δημοτικών Σχολείων.

Όλες οι παραπάνω λύσεις-εισηγήσεις δεν ανήκουν στη σφαίρα των ριζοσπαστικών αλλαγών αλλά των αυτονόητων βελτιώσεων, βάσει των μοντέρνων εκπαιδευτικών μουσικών συστημάτων για ένα ευοίωνο μέλλον των ΜΣ Κύπρου γενικότερα.

Συνεπώς, τι μπορούμε να περιμένουμε καθώς κοιτάμε το 2030; Στη στόχευση

για την πορεία αυτή δεν μπορούμε απλώς να αναμένουμε παθητικά την εξέλιξη και την πορεία που θα προκύψει. Αντίθετα, πρέπει και οφείλουμε να χαράξουμε πολιτική, αποφασίζοντας τι πραγματικά θέλουμε και στη συνέχεια να εργαστούμε για να κάνουμε το όραμά μας πραγματικότητα. Με άλλα λόγια, πρέπει να δράσουμε για να διαμορφώσουμε το μέλλον προς την κατεύθυνση που θέλουμε.

Αγαπητοί σύνεδροι, μέσα στην κλιμακούμενη κρίση θεσμών και αξιών, θα πρέπει να βρούμε το κουράγιο και τη δύναμη να σηκώσουμε το ανάστημά μας και ως πρότυπα ανθρώπων και καλλιτεχνών να εξυπηρετήσουμε τον βασικό σκοπό της μουσικής παιδείας όπου, παράλληλα με τις εξειδικευμένες μουσικές δεξιότητες, να πλάθουμε ανθρώπους που να παράγουν πολιτισμό. Οφείλουμε να προσφέρουμε μια τέτοια Μουσική Παιδεία, την οποία οι αυριανοί πολίτες της τρίτης χιλιετηρίδας να έχουν ως εφόδιο για μια δια βίου πολιτιστική επιλογή. Αποτελεί υποχρέωση όλων μας, να διαφυλάξουμε αλλά και να αναπτύξουμε περαιτέρω το όραμα των πρωτεργατών που σχεδίασαν, εισηγήθηκαν, διεκδίκησαν και πραγμάτωσαν τον θεσμό των ΜΣ. Όραμά μας, σε Κύπρο και Ελλάδα, να "οικοδομήσουμε" ένα ΜΣ πρότυπο και αντάξιο του ονόματός του...

Βιβλιογραφικές αναφορές

- EMU survey (2020). <http://www.musicschoolunion.eu/wp-content/uploads/2020/05/EMU-Survey-Coronavirus.pdf>
- Erasmus Thematic Network for Music 'Polifonia'. <https://aec-music.eu/userfiles/File/report-polifonia-1-music-schools-in-europe-section-a.pdf>
- Gouzouasis, P., & Bakan, D. (2011). The future of music making and music education in a transformative digital world. *The University of Melbourne refereed e-journal*, 2(2), 127-54.
- McPherson, G. E. (1994). Factors and abilities influencing sight-reading skill in music. *Journal of Research in Music Education*, 42(3), 217.
- Rodríguez-Quiles y García, J.A., & Dogani, K. (2011). Music in schools across Europe: analysis, interpretation and guidelines for music education in the framework of the European Union. *Music Inside and Outside the School*, 21, 95-122
- Stenhouse, L.A. (1975). *An Introduction to Curriculum Research and Development*. Heinemann.
- ΥΠΙΑΝ (2022). https://archeia.moec.gov.cy/sm/842/plaisio_mathisis_blyk_mousikes_efarmoges_a_mex.pdf
- Webster P. (2016). Creative thinking in music, twenty-five years on. *Music Educators Journal*, 102(3), 26-32. <https://doi.org/10.1177/0027432115623841>
- Zheng, Y., & Leung, B. W. (2023). Perceptions of developing creativity in piano performance and pedagogy: An interview study from the Chinese perspective. *Research Studies in Music Education*, 45(1), 141-156. <https://doi.org/10.1177/1321103X211033473>
- Zhukov K., Khuu, S., & McPherson, G (2019). Eye-movement efficiency and sight-reading expertise. *Journal of Eye Movement Research*, 12(2), 6.

Ζεπάτου, Β. (2023). Ζητήματα υποδομών ως δυναμική παράμετρος του θεσμού των Μουσικών Σχολείων. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περσάκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 423-433). Ε.Ε.Μ.Ε.

Ζητήματα υποδομών ως δυναμική παράμετρος του θεσμού των Μουσικών Σχολείων

Βασιλική Ζεπάτου

Καθηγήτρια Πιάνου, Μουσικό Σχολείο Αλίμου
vzepatou@gmail.com

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση εστιάζει ειδικότερα στην περίπτωση των Ελληνικών Μουσικών Σχολείων και στο πώς ο θεσμός δημιούργησε την ανάγκη για νέα πρότυπα κτιριακών υποδομών και στη σημασία τους για την παιδαγωγική πράξη. Αναδεικνύονται ζητήματα στέγασης και απόκτησης μόνιμης υποδομής Μουσικών Σχολείων, οι επιπτώσεις ανεπάρκειας κτιριακής υποδομής, η δημιουργία νέου τύπου κτιριολογικών προγραμμάτων, η αλληλεπίδραση κτιρίου με τους χρήστες και προτάσεις για το μέλλον. Διαπιστώνεται η επίδραση θεσμικών χαρακτηριστικών του Μουσικού Σχολείου στη διαμόρφωση ειδικών κτιριακών προδιαγραφών. Υποστηρίζεται η ανάγκη σχεδιασμού και λειτουργίας του χώρου του Μουσικού Σχολείου με περισσότερη έμφαση στο να αποτελεί εργαλείο μάθησης για εμπλουτισμένη μουσική μάθηση και καλλιτεχνική έκφραση.

Λέξεις κλειδιά: Μουσικά Σχολεία, σχολικές κτιριακές υποδομές, χώρος ως εργαλείο μάθησης, χώρος και μουσική μάθηση.

Facility issues as a dynamic parameter of the institution of Music Schools

Vasiliki Zepatou

Piano teacher, Alimos Music Secondary School
vzepatou@gmail.com

Abstract

This presentation focuses specifically on the case of Greek Music Schools and how the institution created the need for new school-building prototypes and their significance for educational practice. Issues highlighted are accommodation and provision of permanent facilities for Music Schools, consequences of insufficient building facilities, the creation of a new type of building plan, interaction between building and users and proposals for the future. The influence of institutional features of Music Schools on the formulation of specialized building specifications is ascertained. The need for the design and functioning of space in Music Schools with greater emphasis on them being a learning tool for enriched music learning and artistic expression is supported.

Keywords: Music schools, school building facility, space as a learning tool, space and music learning.

Εισαγωγή

Κατά τον 20ό αιώνα και κατόπιν, επαναπροσδιορίζεται σημαντικά ο ρόλος του σχολικού χώρου, κατόπιν επίδρασης της Παιδαγωγικής, της Περιβαλλοντικής Ψυχολογίας, της Κοινωνιολογίας, της Αρχιτεκτονικής και άλλων επιστημών. Ο χώρος

επενδύεται με αξίες παιδαγωγικές, ψυχολογικές και σημασιολογικές (Τσουκαλά, 2000). Η βίωσή του ενσωματώνεται σε εκπαιδευτικές πρακτικές και διαδικασίες μάθησης και συνδέεται με τα κοινωνικά, ψυχολογικά και πολιτισμικά γνωρίσματα των ατόμων που σχετίζονται με αυτόν (Γερμανός, 2002). Γίνεται πιο ευέλικτος καθώς ο τρόπος διαμόρφωσης και χρήσης του χώρου είναι βασική δομή κάθε ψυχοπαιδαγωγικής διαδικασίας (Πουρκός, 2015).

Βάσει ερευνών, το σχολικό κτίριο, στοιχεία σχεδιασμού και περιβαλλοντικά του χαρακτηριστικά, όπως: ποιότητα εσωτερικού αέρα, θόρυβος κ.ά., επηρεάζουν τη μαθητική επίδοση και συμπεριφορά, και την απόδοση και στάση των εκπαιδευτικών (E.P.A., 2000· Schneider, 2002· Chaney & Lewis, 2007· Durán-Narucki, 2008· Ζεπάτου, 2017).

Ως προς τη μουσική, δημιουργικές δραστηριότητες που συνδέουν ήχο και μουσική με το σχολικό χώρο έχουν κυρίως «Πολλή σημασία» για διευθυντές και εκπαιδευτικούς ενώ «Πάρα πολλή σημασία» για μαθητές (Ζεπάτου, 2017). Έρευνες έχουν αναδείξει την επίδραση αιθουσών διδασκαλίας μουσικής στους χρήστες (Phillips et al., 2008· Koskinen, 2010).

Στην Ελληνική πραγματικότητα, τα σχολικά κτίρια και ο εξοπλισμός συνάδουν με εκπαιδευτικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις και ανάγκες (Μαραγκού-Πρόκου, 1980· Σολομών, 1992· Ματσαγγούρας, 2005). Κάποιοι θεσμοί, π.χ. Ενιαία Πολυκλαδικά Λύκεια, 28 Πιλοτικά Πρότυπα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία (1999-2000), Μουσικά Σχολεία, κ.ά. έχουν ειδικές υποδομές, σχεδιαζόμενες βάσει της ηλικίας και του αριθμού μαθητών, του εκπαιδευτικού σκοπού, του ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος μαθημάτων και τρόπου λειτουργίας του θεσμού.

Στην παρούσα εισήγηση εξετάζονται ζητήματα κτιριακών υποδομών του Ελληνικού Μουσικού Σχολείου (Μ.Σ.). Αναδεικνύονται φάσεις και προβλήματα στέγασης, ειδικά γνωρίσματα κτιριολογικών προγραμμάτων των Μ.Σ. και προτείνονται παράμετροι στο πλαίσιο μελλοντικών προοπτικών για νέα ή υπάρχοντα διδακτήρια Μ.Σ., με στόχο η σχολική υποδομή να συμβάλει πιο εποικοδομητικά στη μάθηση και τη διδασκαλία.

Μουσικά Σχολεία: μικρές και μεγάλες «Οδύσσειες» στέγασης

Από την ίδρυση του θεσμού των Μουσικών Σχολείων (1988), σχεδόν όλα τα Μουσικά Σχολεία αρχικά λειτούργησαν προσωρινά συστεγασμένα με άλλα σχολεία ή σε διαθέσιμους χώρους για εκπαίδευση που προσαρμόστηκαν. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το Πειραματικό Μουσικό Γυμνάσιο Παλλήνης (Π.Μ.Γ.Π.), το πρώτο ιδρυθέν Μ.Σ., αρχικά λειτούργησε με το 1ο Γυμνάσιο Παλλήνης, το Μ.Σ. Μυτιλήνης με το 5ο Γυμνάσιο Μυτιλήνης, το Μ.Σ. Αργολίδας στο πρώην Γυμνάσιο Προσύμνης, κ.ά. Τουναντίον, το Μ.Σ. Αθήνας πρωτολειτούργησε σε διδακτήριο ειδικών προδιαγραφών.

Η σταδιακή ανάπτυξη ενός νεοϊδρυθέντος Μ.Σ. ανά έτος διαδοχικά σε όλες τις τάξεις Γυμνασίου-Λυκείου συχνά αναδείκνυε ανεπάρκεια χώρου και την ανάγκη εύρεση λύσης ως εξής:

- Άμεση αλλά προσωρινή λύση με επέκταση υπάρχοντος κτιρίου (π.χ. Μ.Σ. Αλίμου) ή προσθήκη λυόμενων αιθουσών (π.χ. Μ.Σ. Γιαννιτσών).
- Μεταστέγαση σε άλλο χώρο/οικόπεδο:
  - A) Λύση ανάγκης με προσαρμογές (π.χ. Μ.Σ. Ρεθύμνου στο κτίριο πρώην Ορφανοτροφείου).
  - B) Μόνιμη λύση με προσαρμογές (π.χ. Μ.Σ. Βέροιας: το 2009 στεγάστηκε σε κτίριο του πολιτιστικού συλλόγου "Ερμής" στο Ταγαροχώρι Βέροιας, από το 2011 σε Σχολικό Συγκρότημα (οδό Κουντουριώτου 8, Βέροια), και από το 2018 σε νέες

εγκαταστάσεις στον χώρο του πρώην Τμήματος Μηχανικών, Χωροταξίας και Ανάπτυξης της Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ. στην Αγ. Βαρβάρα.)
Γ) Μόνιμη λύση σε νέο κτίριο πλήρως προδιαγεγραμμένο για Μουσικό Σχολείο (π.χ. Μ.Σ. Θεσσαλονίκης, Ιλίου, Αγρινίου κ.ά.)

Η επίλυση στέγασης των περισσότερων Μ.Σ. απαιτεί συνήθως επίμονες και μακροχρόνιες ενέργειες της εκπαιδευτικής κοινότητας κάθε Μ.Σ. και της τοπικής αυτοδιοίκησης, σε συνεργασία με τις υπηρεσίες, την Καλλιτεχνική Επιτροπή (1988 έως την κατάργησή της το 2019) και την ηγεσία του Υ.ΠΑΙ.Θ.Α., τον Ο.Σ.Κ. (νυν Κτ.ΥΠ Α.Ε.) κ.ά. Αρκετά σχολεία στεγάστηκαν μόνιμα και αυτοτελώς σε νέα κτίρια ειδικά προδιαγεγραμμένα για Μ.Σ. Κάποια Μ.Σ. ακόμα λειτουργούν βάσει μακροχρόνιας «προσωρινής» λύσης χωρίς εξασφάλιση επαρκούς χώρου (Μ.Σ. Ρεθύμνου, Αλίμου κ.ά.). Σε άλλες περιπτώσεις υπήρξαν ιδιώτες δωρητές οικοπέδου (Μ.Σ. Παλλήνης) ή διδακτηρίου (Μ.Σ. Σιάτιστας). Ακόμα υπήρξε και αλλαγή Δήμου κατόπιν αδιεξόδων (Μ.Σ. Χαϊδαρίου που έγινε Μ.Σ. Ιλίου).

Επιπτώσεις ανεπάρκειας κτιριακής υποδομής στο Μουσικό Σχολείο

Από εμπειρικά δεδομένα, προκύπτουν αρνητικές επιπτώσεις λόγω ανεπάρκειας κτιριακής υποδομής του Μ.Σ. Το κτίριο δυσχεραίνει τη διδασκαλία και την εκπλήρωση εκπαιδευτικών/καλλιτεχνικών στόχων δυνάμενων να υλοποιηθούν στο Μ.Σ. Δημιουργείται συνωστισμός εντός κτιρίου και αύλειου χώρου με αυξημένα προβλήματα κυκλοφορίας και ασφάλειας μαθητών/χρηστών. Αυξημένα επίπεδα έντασης του ήχου δραστηριοτήτων των μαθημάτων χωρίς την απαραίτητη υψηλή ακουστική άνεση στο κτίριο δημιουργούν συνθήκες καταπόνησης της ακοής μαθητών και εκπαιδευτικών. Η ανεπάρκεια ειδικών αιθουσών, π.χ. Εργαστηρίων Φυσικών Επιστημών, αιθουσών Μουσικών Συνόλων, Καλλιτεχνικών κ.ά. συνεπάγεται κατάρτιση πολύπλοκου προγράμματος εκ περιτροπής μετακινήσεων όλων των τμημάτων Γυμνασίου και Λυκείου μεταξύ αιθουσών, με απώλεια χρόνου διδασκαλίας για μετακινήσεις, αναδιάταξη της επίπλωσης κάθε φορά για πρόβα, μεταφορά μουσικών οργάνων, εξοπλισμού κ.ά.

Μη επαρκής αριθμός αιθουσών ατομικής διδασκαλίας μουσικών οργάνων (studios) μπορεί να συνεπάγεται διδασκαλία σε διαδρόμους ή κάτω από κλιμακοστάσια, όπου το μάθημα και η συγκέντρωση των μαθητών δυσχεραίνεται λόγω περιβαλλοντικών θορύβων, κινήσεων ατόμων στον ευρύτερο χώρο κλπ. Επίσης μπορεί να συνεπάγεται μοίρασμα της ίδιας διδακτικής ώρας στο στούντιο σε δύο μαθητές. Μη επαρκής αίθουσα εκδηλώσεων εμποδίζει την πραγματοποίηση εκδηλώσεων με μεγάλα σύνολα και ακροατήρια, κοινών δράσεων με άλλους φορείς κ.ά. Η έλλειψη χώρου περιορίζει το σχολείο στο να αναπτυχθεί και να αυξήσει το μαθητικό δυναμικό ακολουθώντας τάσεις αυξημένης ζήτησης βάσει των αιτήσεων υποψηφίων μαθητών. Προκύπτουν ανισότητες πρόσβασης στον θεσμό από περιοχή σε περιοχή. Προβλήματα φθοράς και περιβαλλοντικής άνεσης σε προκατασκευασμένες αίθουσες δυσχεραίνουν το μάθημα.

Θεσμικά χαρακτηριστικά και κτιριολογικά προγράμματα των Μουσικών Σχολείων

Υπάρχουν πάγιες διαδικασίες στέγασης ενός Μουσικού Σχολείου. Καθοριστικό ρόλο παίζει το κατάλληλα επιλεγμένο οικόπεδο και το κτιριολογικό πρόγραμμα (Κτ.Π.) του σχολείου. Ο οικείος Δήμος βρίσκει οικόπεδο για ανέγερση του νέου Μουσικού Σχολείου. Ισχύει η υπ'αρ. 37237/ΣΤ1/2-4-2007 Υ.Α. (ΦΕΚ 635 Β') «Καθορισμός κριτηρίων καταλληλότητας & επιλογής χώρων, για την ανέγερση Δημοσίων διδακτηρίων

Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης καθώς και χώρων μετά κτιρίων κατάλληλων για στέγαση Σχολικών Μονάδων». Ο Δήμος υποβάλλει σχετικό φάκελο με όλα τα απαιτούμενα έγγραφα και στοιχεία στη Δ/νση Τεχνικών Υπηρεσιών [πρώην Δ/νση Προγραμματισμού και Επιχειρησιακής Έρευνας (ΔΙ.Π.Ε.Ε.)] του Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. προκειμένου να εκπονηθεί το Κτ.Π του νέου κτιρίου. Το Κτ.Π εξειδικεύεται για κάθε Μ.Σ. βάσει των χαρακτηριστικών του οικοπέδου, προβλεπόμενου μαθητικού πληθυσμού, κλιματικών συνθηκών της περιοχής, του προγράμματος μαθημάτων κτλ. Τα Κτ.Π των Μ.Σ. ακολουθούν τα αντίστοιχα των γενικών σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τα κοινά στοιχεία π.χ. χώροι γενικών μαθημάτων, διοίκησης, αυλής και άθλησης κτλ. Βάσει του εγκεκριμένου Κτ.Π πραγματοποιείται η μελέτη του κτιρίου (αρχιτεκτονική, οικοδομικών εργασιών, ακουστική κτλ.) και η αναθέτουσα αρχή, π.χ. η Περιφέρεια, Κτ.ΥΠ. Α.Ε. κ.ά., προκηρύσσει το έργο κατασκευής του (Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. Δ/νση Τεχνικών Υπηρεσιών – Τμήμα Α΄, 2022).

Τα Μουσικά Σχολεία εισήγαγαν καινοτομία διότι δημιουργήθηκε νέος τύπος Κτ.Π με διαφοροποιητικές παραμέτρους, όπως ειδικές αίθουσες συλλογικής και ατομικής διδασκαλίας μαθημάτων μουσικής και αισθητικής παιδείας και υψηλών προδιαγραφών αίθουσα συναυλιών-εκδηλώσεων με απαιτήσεις ακουστικής και ηχοπροστασίας, στούντιο ηχογράφησης, αίθουσα σίτισης κ.ά.

Το 1992 η Ομάδα Σύνταξης Κτηριολογικών Προγραμμάτων της ΔΙ.Π.Ε.Ε. του Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. συνέταξε το τεύχος: «*Σχολικό Κτήριο ΙΙ. Μουσικό Σχολείο: σημειώσεις*» για καταγραφή των ιδιοτήτων του Μ.Σ. και εντοπισμό των επιπτώσεων του νέου θεσμού στο σχολικό κτίριο. Συνεργάστηκε η τότε Διευθύντρια, κα. Σταματία Χαψιάδου, και καθηγητές του Μ.Σ. Παλλήνης (ΥΠ.Ε.Π.Θ.-ΔΙ.Π.Ε.Ε., 1992). Στο τεύχος αυτό βασίστηκε το Κτ.Π Παλλήνης που αποτέλεσε πρότυπο για επακόλουθα Μουσικά Σχολεία.

Το Κτ.Π του Μ.Σ. Παλλήνης έλαβε υπόψη τη υπ'αρ. Γ2/953/27-3-1991 Υ.Α. (ΦΕΚ 185 Β΄) «*Ορισμός διδασκομένων μαθημάτων και ωρών εβδομαδιαίας διδασκαλίας της Α΄, Β΄ και Γ΄ τάξης των Μουσικών Γυμνασίων*». Στα μαθήματα περιλαμβάνεται το δίωρο μάθημα «Ελεύθερη Έκφραση» με εργαστήρια μουσικά, άλλων τεχνών ή διαθεματικού χαρακτήρα. Στα αποσπάσματα της εφημερίδας «Οι Φίλοι του “Μουσικού Γυμνασίου & Μουσικού Λυκείου Παλλήνης Ελπίδα Πουλή» φ. 3, Δεκ. 1990, (εικόνες 1 και 2) φαίνονται είδη εργαστηρίων του Π.Μ.Γ.Π. που πρόβλεφθηκαν στο Κτ.Π.

ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

Μία μικρή απόδειξη πρωτοποριακών προγραμμάτων εκπαίδευσης και της δυναμικής που υπάρχουν στο Μουσικό Γυμνάσιο είναι τα Εργαστήρια Ελεύθερης Έκφρασης.

A. ΜΟΥΣΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

Στα εργαστήρια αυτά δίδεται η δυνατότητα στους μαθητές, είτε να παρακολουθήσουν ατομικό μάθημα σε κάποιο όργανο, είτε να πάρουν μέρος σε κάποιο μουσικό σύνολο. Τα μουσικά σύνολα είναι μικρές ομάδες (από 2 μέχρι 20 το πολύ μαθητές), οι οποίες στα πλαίσια της ελεύθερης έκφρασης ασχολούνται με κάποια μουσική δραστηριότητα. Τα προτεινόμενα εργαστήρια είναι τα ακόλουθα:

α. Μικτό ορχηστρικό σύνολο

(υπεύθυνος κ. Κοζάνης)
Ομάδα από διάφορα όργανα, που θα αναπτύξει ποικίλο ρεπερτόριο (περιλαμβάνονται και έργα σύγχρονων ελληνικών συνθετών) ενώ θα μπορεί να συμπράξει και με χωριστές στις διάφορες εκδηλώσεις.

β. Εργαστήρι παλιές μουσικής

(υπεύθυνος κ. Κωνσταντίνος)
Μικρή ομάδα που ξαναζωντανεύει τη μουσική του Μεσαίωνα, της Αναγέννησης και του Μπαρόκ. Γίνεται εκτεταμένη αναφορά στα όργανα και στις μουσικές φόρμες. Οι μαθητές τραγουδούν και παίζουν διάφορα όργανα εποχής.

(υπεύθυνος, κ.κ. Κοψάλη, Σιόντας, Στεφανιάδ)

Διδασκονται όλα τα μεγέθη Φλόβρας και δημιουργούνται τριό, κουαρτέτα κ.λπ. με αναλόγο ρεπερτόριο. Η ομάδα αυτή ενδίδεινεται για όσους δεν έχουν ασχοληθεί ποτέ με μουσικά όργανα.

β.3. Ακορντεόν

(υπεύθυνος κ. Κισσόγλου)
Διδασκονται το όργανο σε αρχάριους μαθητές ενώ επιδιώκεται η δημιουργία ορχήστρας ακορντεόν από προχωρημένα παιδιά.

β.4. Κιθάρα

(υπεύθυνος, καθηγητής που θα μετακληθεί ειδικά για να διδάξει στο σχολείο μας)
Διδασκονται το όργανο σε αρχάριους μαθητές, ενώ παράλληλα προετοιμάζονται οι προχωρημένοι σε ρεπερτόριο περισσότερων απαιτήσεων.

β.5. Πιάνο

(υπεύθυνος, καθηγητής πιάνου του σχολείου)
Εδώ δίδεται η δυνατότητα να μελετούν με μορφή ατομικού μαθήματος οι μαθητές που, είτε είναι αρχάριοι ή υστερούν ή δεν διαθέτουν όργανο για μελέτη στο σπίτι

λέκι, νταούλι). Τα όργανα αυτά συγκροτούν, σε διάφορους συνδυασμούς τα ορχηστρικά σύνολα παραδοσιακής μουσικής και ασκούνται σε επιλεγμένο ρεπερτόριο.

ε. Εργαστήρι λαϊκής μουσικής

(υπεύθυνος κ.κ. Μαυροειδής, Κουκλάκης, Κατσιάνης)
Στόχος του εργαστηρίου είναι η κατάβαση της πανοραμότητας της λαϊκής μουσικής έκφρασης. Οι μαθητές ασκούν ηχογραφήσεις από όλο τον κόσμο και συζητούν για τους λαούς, την ιστορία τους, τη ζωή τους, τις συνήθειές τους και τη μουσική τους. Παράλληλα, συμμετέχουν προαιρετικά σε κάποιο ειδικό σύνολο λαϊκής μουσικής που θα επιλέξουν οι ίδιοι, όπου διδασκονται τεχνικές των οργάνων και σχετικό ρεπερτόριο. Τέτοια σύνολα μπορεί να είναι: ομάδα ρεμπέτικου (μπούζουκι, μπαγλαμάς, τζουράς, κιθάρα, ακορντεόν, κρουστά, φωνή), ομάδα μπαλάντας και blues (ακουστική κιθάρα, φισσαρμόνικα, μαντολίνο, μπάντζο, φωνή), ομάδα Rock (ηλεκτρική κιθάρα, μπάσο, ντραμς, αρμόνιο, φισσαρμόνικα, φωνή), ομάδα λατινοαμερικάνικης μουσικής (κιθάρα, φλογέρα, αυλός του Πανός, μαντολίνο, ακορντεόν, κρουστά, φωνή) κ.ο.κ.

στ. Εργαστήρι ελεύθερου μουσικού αυτοσχεδισμού

(υπεύθυνος κ.κ. Χατζημιχαλάκης, Γεωργουλή)
Αντικείμενο του εργαστηρίου είναι η αναζήτηση της μουσικότητας στις πηγές της, τα διάφορα μέσα παραγωγής ήχου. Η α-

τραγουδι, σ' όλες του τις διαστάσεις (ποίηση, μουσική, χορός) και σε σύνδεση με τα ιστορικά και λαογραφικά δεδομένα.

γ. Ομάδα ελληνικών παραδοσιακών χορών

(υπεύθυνος κ. Μυλωνά)
Διδασκαλία και εκτέλεση μεγάλου φάσματος ελληνικών παραδοσιακών χορών από όλες τις ελληνικές περιοχές.

δ. Θεατρική παράσταση

(υπεύθυνος κ. Πάνου)
Προετοιμασία μιας παράστασης με όλες τις παραμέτρους της, από τη σύνθεση του κείμενου και της μουσικής ως το σκηνικό της. Ανεβασμα στα τέλη του χρόνου.

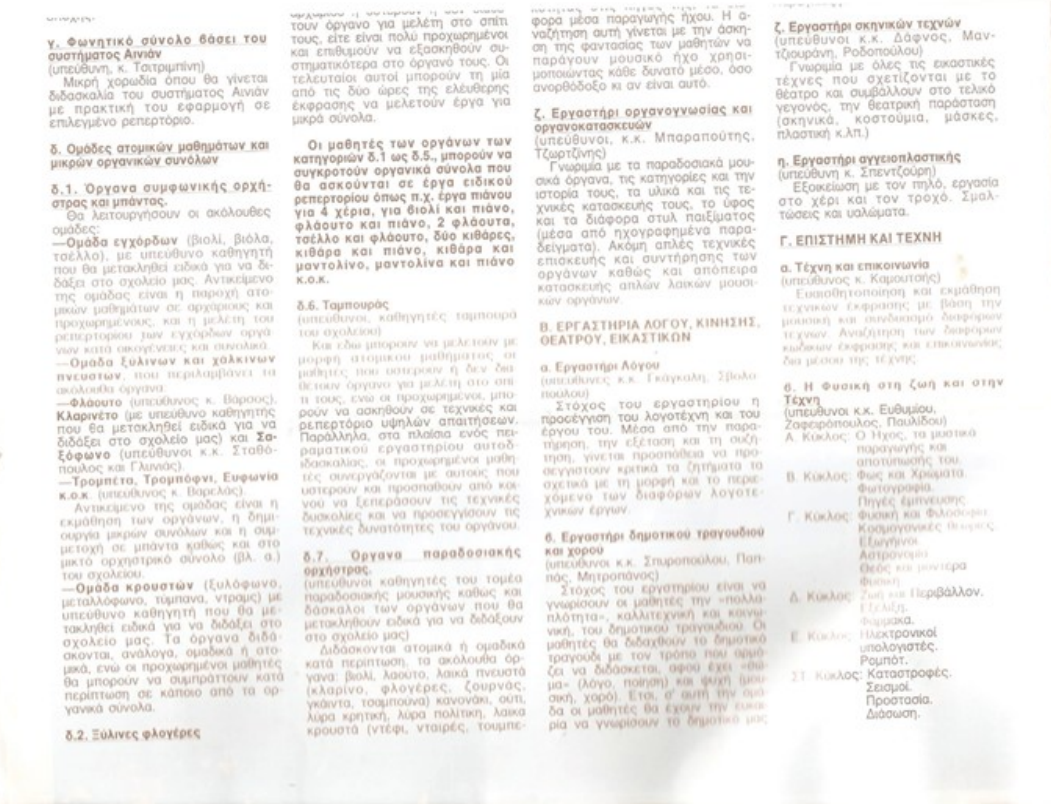
ε. Εργαστήρι κινηματογράφου

(υπεύθυνος κ.κ. Δαδιώτου, Οικονομίδης, Τσαλούκος)
Μια προσπάθεια γνωριμίας με τη μαγική τέχνη του κινηματογράφου σε θεωρητικό επίπεδο. Η προσέγγιση του αντικειμένου γίνεται μέσα από την ιστορία, την αισθητική και την τεχνική του κινηματογράφου.

στ. Καραγκιόζης

(υπεύθυνος κ. Ρήγας)
Το ελληνικό θέατρο σκιάων και η ιστορία του, οι τεχνικές του, οι φιγούρες του. Οι μαθητές θα μάθουν να κατασκευάζουν φιγούρες, θα γνωρίσουν το κείμενο των παραστάσεων του θεατρού σκιάων και θα ανεβασουν έργο του Καραγκιόζη.

Εικόνα 1. Εργαστήρια Ελεύθερης Έκφρασης του Π.Μ.Γ.Π. 1990-91 α'

Εικόνα 2. Εργαστήρια Ελεύθερης Έκφρασης του Π.Μ.Γ.Π. 1990-91 β'
Τα εργαστήρια αυτά άφησαν το αποτύπωμά τους στα Κτ.Π. επόμενων Μ.Σ.,

ακόμα και αφότου το μάθημα «Ελεύθερη Έκφραση» άλλαξε σε «Μουσικά Σύνολα» με τροποποίηση ωρολογίου προγράμματος στην υπ'αρ. Γ2/1685/2-3-1995 Υ.Α. (ΦΕΚ 187 Β'). Έτσι, στα δύο αποσπάσματα (εικόνες 3 και 4) του Κτ.Π του Μ.Σ. Ιλίου (1997) διακρίνουμε διατήρηση των εργαστηρίων φωτογραφίας και κατασκευής-συντήρησης μουσικών οργάνων.

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΙΛΙΟΥ (ΓΥΜΝ.-ΛΥΚ.)						ΜΑΡΤΙΟΣ 1997	
α/α	Όνομα Χώρων	τ.μ./σπορο	αριθμός θέσεων	τ.μ./χώρο	αριθ. ομοίων χώρων	Συνολικό Εμβαδόν τ.μ.	Παρατηρήσεις
5 ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ - ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΚΦΡΑΣΗ						94	
5.1	Εργαστήρια μουσικών συνόλων			80	20	160	5.1 Βλ.πρ. σχετικό τμήμα
	Εργαστήρια μουσικών συνόλων			60	2	120	
5.2	Εργαστήρια φωτογραφίας			75	1	75	5.2 άμεση γειτνίαση με εργαστήριο εκδοτικών
	Διδακταλικά φωτογραφίας			25	1	25	είσοδος σκοτεινού θαλάμου από αίθουσα διδασκαλίας
	σποθήκη			10		10	
5.3	Εργαστήρια εκδοτικών			75	2	150	
	σποθήκη			25	1	25	
5.4	Παραδοσιακοί χοροί			75	1	75	5.4 σε συνδυασμό με γυμναστήριο
5.5	Κρουστά			30	2	60	5.5 απομ. μάθημα με αυξημένες απαιτήσεις προπόνησης
5.6	Πνευστά			30	2	60	5.6 απομ. μάθημα με αυξημένες απαιτήσεις προπόνησης
5.7	Χορός θέατρο			100	1	100	5.7 στο χώρο των μουσικών συνόλων
5.8	Παραδοσιακοί - σύγχρονοι μουσικοί τεχνολογία			50	2	100	
6 ΛΠΘ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ						240	
6.1	τύπος I	1,4	έως 35	40	15	600	
6.2	τύπος II	1,4	έως 25	35	5	140	

Page 5

Εικόνα 3. Κτ.Π Μ.Σ. Ιλίου, σελ. 5

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΙΛΙΟΥ (ΓΥΜΝ.-ΛΥΚ.)						ΜΑΡΤΙΟΣ 1997	
α/α	Όνομα Χώρων	τ.μ./σπορο	αριθμός θέσεων	τ.μ./χώρο	αριθ. ομοίων χώρων	Συνολικό Εμβαδόν τ.μ.	Παρατηρήσεις
8 ΕΙΔΙΚΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ						1445	
8.1	απομ. μαθήματα						
8.1.1	πiano			10	14	140	
8.1.2	αρχαίος παραδοσ. οργανο			25	14	350	8.1.2 χρησιμοποίηση και για μαθήματα σε μικρές ομάδες
8.1.3	μουσικά μαθ.μ. ελεύθερης επιλ.			25	10	250	
8.1.4	μουσικά μαθ.μ. ελεύθερης επιλ.						
8.2	Μουσικά σύνολα				1	100	8.2 στον ίδιο χώρο γίνονται τα μαθήματα χορού και θεάτρου
8.3	χορωδία			75	2	150	
8.4	εργαστήρια κατασκ. συντήρ. μουσικών οργάνων			50	1	50	8.4 στην αίθουσα με την αίθουσα για χορό
8.5	χώροι φιλοξεν. μουσ. οργάνων			30	2	60	8.5 για τα μουσικά όργανα του σχολείου, σε ράφι και ντουλάπια - κλιματισμός
8.6	απομ. ντουλάπια μαθητών						8.6 στους διαδρόμους ή σε ειδικό γυμ.

Page 7

Εικόνα 4. Κτ.Π. Μ.Σ. Ιλίου, σελ. 7

Διαπιστώνεται εξελικτική πορεία των Κτ.Π. των Μ.Σ. με διαφοροποιήσεις διαστάσεων και χαρακτηριστικών αιθουσών μουσικής διδασκαλίας, αίθουσας συναυλιών κ.ά. σε νέα ειδικών προδιαγραφών κτίρια Μ.Σ. Φαίνεται, ενδεικτικά συγκρίνοντας τους χώρους του Μ.Σ. Τρίπολης (Ο.Σ.Κ. Α.Ε., 2008) (εικόνα 5) με επικαιροποιημένη μορφή Κτ.Π. Μουσικού Σχολείου για 600 μαθητές (Υ.ΠΑΙ.Θ.Α.-Δ/νση Τεχνικών Υπηρεσιών – Τμήμα Α', 2022) (εικόνες 6 και 7).

ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΟΙ ΧΩΡΟΙ
ΝΕΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ
ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΤΡΙΠΟΛΗΣ

Α/Α	ονομασία του χώρου	m2 ανα θέση	αριθμός θέσεων	σύνολο m2 ανα χώρο	αριθμός χώρων	σύνολο m2	παρατηρήσεις
1. ΔΙΟΙΚΗΣΗ							
1.1	ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ	20	1	20	1	20	Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΊΝΑΙ ΕΝΙΑΙΑ
1.2	ΓΡΑΦΕΙΟ ΥΠΟΔΙΕΥΘΥΝΤΗ	10	1	10	3	30	
1.3	ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ			20	1	20	
1.4	ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΑ			6	1	6	ΕΙΣΟΔΟΣ ΑΠΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
1.5	ΧΩΡΟΣ ΝΒΙ			6	1	6	ΓΕΙΤΗΡΑΣΣΕ ΜΕ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ - ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΕΙΣΟΔΟΣ
1.6	ΔΩΜΑΤΙΟ SERVER			6	1	6	ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΑΥΤΟ ΚΑΤΑΜΕΓΟΥΡΗΘΗΣ ΟΙ ΚΑΛΩΔΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
1.7	ΑΡΧΕΙΟ			15	1	15	ΕΙΣΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
1.8	ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ			120	1	120	
1.9	ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΚΡΑ			9	4	36	
1.10	ΥΠ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ	3	6	18	1	18	
1.11	ΥΠ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ	3	1	3	1	3	ΕΙΣΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ
	ΣΥΝΟΛΟ m2					280	
2. ΒΟΗΘΗΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ							
2.1	ΑΠΟΘΗΚΗ ΒΙΒΛΙΩΝ			12	1	12	ΣΤΟ ΙΣΟΓΕΙΟ ΛΟΓΩ ΥΦΡΑΣΙΑΣ
2.2	ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ			80	1	80	Μπορεί και στο Υπόγειο
2.3	ΧΩΡΟΣ ΦΥΛΑΚΑ			5	1	5	Στην είσοδο σαν κούρα
2.4	ΧΩΡΟΣ ΚΑΘΑΡΙΣΤΗΡΙΩΝ			5	2	10	Ένας ανά επίπεδο
	ΣΥΝΟΛΟ m2					107	
3. ΓΕΝΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ							
3.1	ΛΙΘΟΥΣΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	1,8	24	43,2	11	475,4	Η ΜΙΑ ΑΠ' ΑΥΤΕΣ ΓΕΙΤΗΡΑΣΣΕΙ ΜΕ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ
3.2	ΛΙΘΟΥΣΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΛΥΚΕΙΟΥ	2	16	32	7	224	
3.3	ΛΙΘΟΥΣΕΣ ΒΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ	2	12	24	2	48	
3.4	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΦΥΣΙΚΗΣ - ΧΗΜΕΙΑΣ			42	2	84	
3.5	Παράρτημα			8	1	8	
3.6	ΕΚΔΑΣΤΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ	3	15	45	1	45	ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ
3.7	ΛΙΘΟΥΣΗ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ			5	1	5	ΔΙΠΛΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ
3.8	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ/ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ	1,8	12	21,6	2	43,2	
	ΣΥΝΟΛΟ m2					932,4	
4. ΧΩΡΟΙ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ							
4.1	ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ	1,8	12	21,6	9	194,4	
4.2	ΠΛΑΝΟΥ	10	1	10	9	90	
4.3	ΤΑΜΠΟΥΡΑ	3	4	12	4	48	
4.4	ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ	3	2	8	14	112	
4.5	Κρουστών	4	2	8	1	8	
4.6	Πνευστών	10	1	10	1	10	ΕΙΔΙΚΗ ΜΟΝΩΣΗ ΑΚΟΥΣΤΙΚΗΣ
4.7	ΧΩΡΟΣ			75	2	150	
4.8	Κουρσέρης			75	1	75	
4.9	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΧΩΡΟΥ (ΠΟΛΥΤΕΧΝΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ)			150	1	150	ΑΠΟΨΑ ΜΕ ΠΑΡΚΕ ΚΑΙ ΚΑΘΥΡΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΧΩΡΟΥ.
4.10	ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ			15	1	15	ΣΕ ΧΩΡΟ ΠΛΗΡΗ ΑΠΟ ΤΟ ΦΟΥΑΓΙΕ ΓΙΑ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΚΑΙ ΓΙΑ ΠΡΟΒΟΛΕΣ
4.11	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ - STUDIO			15	1	15	ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ
4.12	ΦΥΛΑΞΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ			40	1	40	ΚΑΜΑΤΙΣΜΟΣ
	ΣΥΝΟΛΟ m2					907,4	
5. ΕΙΔΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ							
5.1	ΧΩΡΟΣ ΦΑΓΗΤΩΝ	1,1	80	88	1	88	ΓΕΥΜΑ ΣΕ ΔΥΟ ΒΑΡΕΙΣ
5.2	ΒΟΗΘΗΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ			15	1	15	
5.3	ΚΥΒΑΚΕΙΟ			15	1	15	
	ΣΥΝΟΛΟ m2					118	
6. ΑΙΘΟΥΣΑ ΣΥΝΑΥΛΙΩΝ - ΘΕΑΤΡΟΥ							
6.1	ΣΚΗΝΗ - ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ			100	1	100	
6.2	ΚΑΜΑΡΙΝΑ	2,5	20			50	
6.3	ΠΛΑΤΕΙΑ ΘΕΑΤΡΟΥ			800	1	800	600 ΘΕΑΤΕΣ
6.4	ΥΠ ΚΑΛΥΨΕΩΝ	2	4	8	1	8	
6.5	ΥΠ ΘΕΑΤΩΝ	2	3	6	2	12	
6.6	ΒΕΣΤΙΑΡΙΟ	12	1	12	1	12	
6.7	ΦΟΥΑΓΙΕ						ΜΟΝΟ ΜΕ ΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΦΟΥΑΓΙΩΝ
	ΣΥΝΟΛΟ m2					962	

Εικόνα 5. Χώροι νέου διδακτηρίου Μ.Σ. Τρίπολης

α/α	Όνομασία χώρων	τ.μ. / άτομο	αριθμός θέσεων	τ.μ. / χώρο	αριθμ. όμοιων χώρων	Συνολικό εμβαδόν (τ.μ.)	Παρατηρήσεις
1	ΧΩΡΟΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ					280	
1.1	Γραφείο Διευθυντή			15	1	15	
1.2	Γραφείο Υποδιευθυντή			10	3	30	Πρόβλεψη δύο θέσεων διευθυντών/ντιντριών Γυμνασίου και μιας θέσης διευθυντή/ντριας Λυκείου
1.3	Γραφείο καθηγητών		70	150	1	150	
1.4	Γραμματεία-αρχείο- φωτοτυπεία		2	20	1	20	Πρόβλεψη χωροθέτησης σε συνάρτηση με το γραφείο του διευθυντή και των υποδιευθυντών.
1.5	Μικρά γραφεία			10	4	40	Χώρος ενήμερωσης μαζί «καθηγ. Γονέων (μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως γραφείο ψυχολόγου), χώρος προγράμματος και χώρος επίδοσης βαθμολογίας.
1.6	Ιατρείο-αναρρωτήριο			10	1	10	Το αναρρωτήριο μπορεί να χρησιμοποιείται και ως χώρος μικρού γραφείου.
1.7	Γραφείο συλλόγου γονέων και μαθ. Κοινωνικών			15	1	15	Εναλλακτικά μπορούν να συνεδριάζουν σε άλλο διαθέσιμο χώρο (π.χ. γραφείο, αίθουσα διδασκαλίας) ή στο χώρο Γυμναστηρίου.
2	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ					1.611	
2.1	Βιβλιοθήκη - αναγνώστηριο			100	1	100	Περιλαμβάνει και Μουσική βιβλιοθήκη, με υποδομή παρουσιάσεων οπτικοακουστικού υλικού.
2.2	Αίθουσα συναυλιών	1,20	600	720	1	720	Χώρος με σταθερά καθίσματα. Αυξημένες απαιτήσεις ακουστικής και ηχομόνωσης. Αυτόνομη θέρμανσης. Επιλογή της χωροθέτησης με γνώμονα τη δυνατότητα χρήσης της και εκτός σχολικού ωραρίου για εκδηλώσεις της τοπικής κοινότητας. Ύψος >7,5μ.
2.3	Σκηνή - παρασκήνια, αποθήκη			200	1	200	Ειδικά: σκηνή min 100τ.μ. (απαραίτητα μεγάλο βάθος= πλάτος της πλατιάς), αποθήκη 2x20=40τ.μ. W.C. Παρασκήνιων 2X5=10τ.μ. αποθήκη 15τ.μ. (με δυνατότητα διόδου πάνω με σκάλα), διάδρομος 15τ.μ. (να εξασφαλίζεται η δυνατότητα προσβασιμότητας της σκηνής απ' όλες τις πλευρές μέσω του διαδρόμου).
2.4	Αποθήκη			100	1	100	Χώρος κάτω από τη σκηνή για την αποθήκευση εξοπλισμού, εφοδιασμένες με κατάλληλο αναβατήριο για τη μεταφορά τους στη σκηνή.
2.5	Χώρος ΗΜ εγκαταστάσεων			80	1	80	Για θέρμανση-ψύξη, αερισμό της Αίθουσας Συναυλιών και των λειτουργικά συσχετιζόμενων χώρων. Το μέγεθος του χώρου θα προκύψει από την Η-Μ Μελέτη.
2.6	Χώροι τεχνικής υποστήριξης			10	4	40	Ειδικά: θάλαμος προβολών 10τ.μ. (κρεμαστός με ενσωματωμένη την υποδομή), χώροι τεχνικών ήχου, φωτισμού: 2X10τ.μ. (να έχουν άμεση οπτική και ακουστική επαφή με την Αίθουσα Συναυλιών), μεταρρακτός θάλαμος 10τ.μ.
2.7	Χώρος υποδοχής κοινού			100	1	100	Λειτουργεί ως προθάλαμος της Αίθουσας Συναυλιών.
2.8	Χώροι υγιεινής κοινού (Ανδρών-Γυναικών)			7,5	4	30	Για την εξυπηρέτηση της Αίθουσας Συναυλιών. Το WC ΑμεΕΑ προς χρήση από τους επαγγελματίες και τους μαθητές/τριες στο ισόγειο.
2.9	Χώρος υγιεινής ΑΜΕΑ			5	1	5	
2.10	Χώρος στήσης	1,20	180	216	1	216	Περιλαμβάνει τραπέζια και γωνία προετοιμασίας φαγητού (10τ.μ.).
2.11	Κυλικείο			20	1	20	Πλήσιον της Αίθουσας συναυλιών για την εξυπηρέτηση της κατά τη διάρκεια εκδηλώσεων.

Σελίδα 2 από 6

Εικόνα 6. Κτ.Π. Μ.Σ. 600 μαθητών, σελ. 2

α/α	Όνομασία χώρων	τ.μ. / άτομο	αριθμός θέσεων	τ.μ. / χώρο	αριθμ. όμοιων χώρων	Συνολικό εμβαδόν (τ.μ.)	Παρατηρήσεις
7	ΕΙΔΙΚΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ					1.025	
	ΧΩΡΟΙ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ						Ορθολογικοί χώροι με αναλογία 3-4. Αυξημένες απαιτήσεις ακουστικής και ηχομόνωσης.
7.1	Πάνο			12	12	144	Πρόβλεψη πινάκων πενταγράμμου.
7.2	Παραδοσιακό όργανο αναφοράς			16	4	64	Μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για την εξάσκηση ολιγομελών μουσικών συνόλων. Μια εκ των αίθουσών να προβλεφθεί σε απομακρυσμένη θέση, προκειμένου να χρησιμοποιείται για σύνολα κρουστών και πνευστών. Πρόβλεψη πινάκων πενταγράμμου.
7.3	Ατομικό όργανο επιλογής			9	18	162	Πρόβλεψη πινάκων πενταγράμμου.
	ΧΩΡΟΙ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΥΝΟΛΩΝ						Ορθολογικοί χώροι με αναλογία 3-4. Αυξημένες απαιτήσεις ακουστικής και ηχομόνωσης.
7.4	Χώροι τύπου I			70	5	350	Προτείνεται η δυνατότητα ενσωμάτωσης τριών τουλάχιστον εξ αυτών για την εξυπηρέτηση σεμιναρίων και μουσικής διαμάθης. Στις δύο μη ενσωματωμένες προβλεψη πινάκων πενταγράμμου.
7.5	Χώροι τύπου II	1,4	30-40	50	2	100	Μια εκ των αίθουσών να προβλεφθεί σε απομακρυσμένη θέση, προκειμένου να χρησιμοποιείται για σύνολα κρουστών και πνευστών, χωρίς να διαταράσσεται η διδασκαλία στις άλλες αίθουσες λόγω του αυξημένου θορύβου.
7.6	Χώροι φύλαξης μουσικών οργάνων			50	2	100	Σε κεντροβαρική θέση του σχολείου, κατά το δυνατόν Πρόβλεψη ραφιών και ντουλαπιών για τα μουσικά όργανα. Απαραίτητη η εξασφάλιση σταθερών συνθηκών θερμοκρασίας και υγρασίας κατά προτίμηση βαρενός προσανατολισμός. Αυξημένες απαιτήσεις ασφαλείας (εγκλιδώματα, συναγερμός). Χρησιμοποιείται και ως εργαστήρι συντήρησης των μουσικών οργάνων. Απαιτείται κλιματισμός.
7.7	Ατομικά ντουλαπία μαθητών					650	Ορθολογική κατανομή κατά μήκος των διαδρόμων διέλευσης.
7.8	Πληροφορική-Μουσική Τεχνολογία			45	1	45	
7.9	Χώρος ηχογράφησης			60	1	60	control room 15τ.μ. + στούντιο 45τ.μ. Σε λειτουργική συσχέτιση με το χώρο 7.8

Εικόνα 7. Κτ.Π. Μ.Σ. 600 μαθητών, σελ. 5

Η υποδομή Μουσικού Σχολείου και οι χρήστες του

Πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με τους κο Κωνσταντίνο Παπαγεωργίου και κο Παναγιώτη Δημαρά που διατέλεσαν Διευθυντές αντίστοιχα του Π.Μ.Γ.Π. και του Μ.Σ. Ιλίου στην περίοδο που επιδιώχθηκε η ανέγερση νέου διδακτηρίου. Αυτές κατέδειξαν αλληλεπίδραση της σχολικής κοινότητας με την υποδομή του Μουσικού Σχολείου κατά την υλοποίηση και βίωση του νέου κτιρίου.

«Η ύπαρξη αυτού του κτιρίου συνετέλεσε στο να βελτιωθεί η δουλειά των συναδέλφων πάνω απ' όλα, και είμασταν όλοι πολύ χαρούμενοι και αποδοτικοί σε αυτό. ... ήταν και ένα κριτήριο για την επιλογή γωνιών το να θέλουν να φοιτήσουν τα παιδιά

τους στο σχολείο. Και βέβαια είναι η ύπαρξη της αίθουσας συναυλιών που είναι κέντρο πολιτισμού. Είναι το κορυφαίο προαπαιτούμενο που πρέπει να έχει το όποιο Μουσικό Σχολείο για να βγάλει την ταυτότητά του.» (Παπαγεωργίου, 2022).

«Υπήρξε αρραγής ενότητα του σχολείου, του Δήμου Ιλίου και του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων. Πηγαίναμε στον Ο.Σ.Κ. και κοιτούσαμε την πρόοδο των εργασιών. Υπήρχε μια αντιπαράθεση (καλοπροαίρετη) για τη μουσική αίθουσα εκδηλώσεων. Δεν είχαν άποψη, π.χ. για το πώς μπορεί μια χορωδία να είναι 130-150 άτομα επί σκηνής και να πιάνει πολύ περισσότερο χώρο από τα 4 μέτρα βάθος που ήταν ο αρχικός σχεδιασμός και πρωτίστως να υπάρχει επαφή με παρασκήνιο. .... ο τότε Υπουργός Παιδείας όταν αντελήφθη τα εύλογα και δίκαια αιτήματά μας, ήταν συμπαραστάτης και δόθηκαν οι κατάλληλες εντολές στον Ο.Σ.Κ. για να τελειώσει το κτίριο, και με τους ρυθμούς που έπρεπε.» (Δημαράς, 2022).

Από ενημερωτική συνάντηση με στελέχη του Τμήματος Α΄ της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. που εκπονούν τα Κτ.Π., δηλώθηκε ότι το Τμήμα είναι ανοικτό σε επικοινωνία και εποικοδομητική συνεργασία για νέο διδακτήριο Μουσικού Σχολείου, όχι μόνο με τους Δήμους και τεχνικούς αρμόδιους, αλλά και με εκπροσώπους της σχολικής κοινότητας. Οι ανάγκες δεν είναι παντού ίδιες και πρέπει να υπολογίζονται παράμετροι της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας. Παλιότερα υπήρξε δυνατότητα συνεργασίας με την Καλλιτεχνική Επιτροπή που είχε άποψη και ανατροφοδότηση από τα Μουσικά Σχολεία. (Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. Δ/ση Τεχνικών Υπηρεσιών – Τμήμα Α΄, 2022).

Υποδομές Μουσικών Σχολείων: Οδεύοντας στο αύριο

Ο Φινλανδός αρχιτέκτονας και στοχαστής Pallasmaa έχει πει: Η αρχιτεκτονική «είναι πάντα μια πρόκληση για δράση και μια ειδική καθοδήγηση ή χορογράφιση αυτής της δράσης» (Pallasmaa, 2021α, σελ. 333). Έτσι, ως μελλοντικές προοπτικές προτείνεται το κτίριο του Μ.Σ. και οι χώροι του να σχεδιαστούν και να λειτουργούν πιο εμφατικά ως «εργαλείο μάθησης», συνδεδεμένοι ενδελεχώς με τον ήχο. Μπορούν, ως ηχοτοπία, να αξιοποιηθούν δημιουργικά και απτικά για ηχοποιητικές, μουσικές και πολύτεχνες δράσεις, π.χ. επιμέρους χώροι/γωνιές ή ένθεση ηχογλυπτών ή διαδραστικών εικαστικών έργων κ.ά. για άτυπες μουσικές δραστηριότητες μαθητών (π.χ. σε ώρα διαλείμματος) και για διδακτική-καλλιτεχνική αξιοποίηση από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές. Μπορεί να προβλεφθεί «μουσική» αξιοποίηση συμβατικών χώρων π.χ. μουσικές εκδηλώσεις στην τραπεζαρία μαθητών και στον κατάλληλα διαμορφωμένο αύλειο χώρο.

Είναι θετικό οι αρχιτέκτονες να «διατηρήσουν και να αναζωογονήσουν τοπικές δεξιότητες και τεχνικές προς όφελος της κουλτούρας κάθε τόπου» και «να εμφανίζονται νέα κτίρια ριζωμένα στην ιστορικότητα, την πραγματικότητα και την ιδιοπροσωπία της κάθε κουλτούρας, καθώς και στη βιωμένη και αυθεντική ανθρώπινη εμπειρία» (Pallasmaa, 2021β, σσ. 263-264). Έτσι, προτείνεται περισσότερο στοχευμένη ένταξη τοπικών ή παραδοσιακών αρχιτεκτονικών και αισθητικών μορφολογικών και λειτουργικών στοιχείων στο Μουσικό Σχολείο. Η δημόσια έκθεση πληροφοριών/γνωρισμάτων του κτιρίου για χρήστες και επισκέπτες μπορεί να συμβάλει σε πιο ολιστική εμπειρία του χώρου, προάγοντας αξίες κοινωνικές, αειφόρου ανάπτυξης κ.ά. Δομικά και λειτουργικά στοιχεία του κτιρίου μπορούν να υποστηρίξουν μουσικές εμπειρίες-εκφάνσεις της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής και διαδικτυακή διασύνδεση όλων των αιθουσών μουσικής και στούντιο μουσικών οργάνων να αποτελεί προστιθέμενη αξία.

Ζητήματα θεσμικά, παιδαγωγικά και μουσικής εκπαίδευσης των Μουσικών Σχολείων έχουν ερευνηθεί (Διονυσίου, 2002· Tsimpouri & Koliadi-Tiliakou, 2019, κ.ά.). Ωστόσο, λείπουν μελέτες και έρευνες για τον ρόλο των κτιριακών υποδομών των Μ.Σ. στην εκπαιδευτική διαδικασία. Όταν δημιουργούνται χώροι (placemaking), αυτοί

ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες των χρηστών κατόπιν κοινωνικής συμμετοχής χρηστών στην αξιολόγηση των κτιρίων, ως μορφή γνώσης (Shibley & Schneekloth, 1996). Επομένως, προτείνεται εκπόνηση ερευνών για τις κτιριακές υποδομές των Μουσικών Σχολείων με καταγραφή συνθηκών, προβλημάτων, απόψεων χρηστών, επίδρασης χώρου στη διδασκαλία και τη μάθηση, σύγκρισης προηγούμενης και νέας υποδομής κ.ά., με στόχο ο χώρος να λειτουργήσει περισσότερο προς όφελος της μάθησης. Επίσης, προτείνεται θεσμική ενίσχυση της συμμετοχής της σχολικής κοινότητας σε διαδικασίες κοινωνικής διαβούλευσης για τον σχεδιασμό νέου διδακτηρίου Μουσικού Σχολείου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Γερμανός, Δ. (2002). *Οι τοίχοι της γνώσης- Σχολικός χώρος και Εκπαίδευση*. Gutenberg.
- Chaney, B., Lewis, L. (2007). *Public School Principals Report on Their School Facilities*. Fall 2005. NCEES (2007-007), U.S. Department of Education: National Center for Education Statistics, Washington DC.
- Δημαράς, Π. (2022). Συνέντευξη του Παναγιώτη Δημαρά, πρώην Διευθυντή του Μουσικού Σχολείου Ιλίου, στη Βασιλική Ζεπάτου στις 17-3-2022 για την κατασκευή του νέου κτιρίου του Μουσικού Σχολείου Ιλίου.
- Διονυσίου, Ζ. (2002). Προσέγγιση στη διδασκαλία της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. *Μουσική Εκπαίδευση: Ειδική Έκδοση: Πρακτικά του 3ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.*, 11, 154-168.
- Durán-Narucki, V. (2008) School building condition, school attendance and academic achievement in New York public schools: A mediation model. *Journal of Environmental Psychology*, 28(3), 278-286.
- Environmental Protection Agency. (2000). *Indoor air quality and student performance*. EPA report number EPA 402-F-00-009, Washington DC. <http://www.eric.ed.gov/?idED453639>
- Ζεπάτου, Β. (2017). *Μεθοδολογία Επιλογής και Αξιολόγηση Υλικών Χρήσης σε Σχολικές Μονάδες*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π. Σχολή Χημικών Μηχανικών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/42599>
- Koskinen, H. (2010). *Hearing Conservation among classical musicians; needs, means and attitudes*. Doctoral dissertation, Faculty of Electronics, Communications & Automation, Aalto University School of Science & Technology, Espoo, Finland. <http://lib.tkk.fi/Diss/2010/isbn9789526030746/isbn9789526030746.pdf>
- Μαραγκού-Πρόκου, Σ. (1980). *Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και Σχολικό Κτίριο*. Διδακτορική Διατριβή. Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.
- Ματσαγγούρας, Η.Γ. (2005). *Η Σχολική Τάξη. Χώρος, Ομάδα, Πειθαρχία, Μέθοδος*. Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Ο.Σ.Κ. Α.Ε. (2008). *Αρχιτεκτονική μελέτη του Μουσικού Γυμνασίου-Λυκείου Τρίπολης*.
- Pallasmaa, J. (2021α). Η αρχιτεκτονική ως εμπειρία. Το υπαρξιακό νόημα στην αρχιτεκτονική. Στο Π. Σουλτάνης (Επιμ.), *Δώδεκα δοκίμια για τον Άνθρωπο, την Τέχνη και την Αρχιτεκτονική. 1980-2018*. (σσ. 319-342). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Pallasmaa, J. (2021β). Προς ένα βιοφιλικό μέλλον. Πολιτισμός, κάλλος και ανθρώπινη φύση. Στο Π. Σουλτάνης (Επιμ.), *Δώδεκα δοκίμια για τον Άνθρωπο, την Τέχνη και την Αρχιτεκτονική. 1980-2018*. (σσ. 259-280). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Παπαγεωργίου, Κ. (2022). Συνέντευξη του Κωνσταντίνου Παπαγεωργίου, πρώην Διευθυντή του Μουσικού Γυμνασίου Παλλήνης, στη Βασιλική Ζεπάτου στις 13-4-2022 για την κατασκευή του νέου κτιρίου του Μουσικού Σχολείου Παλλήνης.
- Phillips, S.L., Shoemaker, J., Mace, S.T., & Hodges, D.A. (2008). Environmental Factors in Susceptibility to Noise-Induced Hearing Loss in Student Musicians. *Medical Problems of Performing Artists*, 23(1), 20-28.
- Πουρκός, Μ.Α. (2015). Σύγχρονες προσεγγίσεις του σώματος/σωματοποίησης και ο ρόλος του σώματος και του βιώματος στις διαδικασίες εκπαίδευσης, μάθησης, ανάπτυξης και γνώσης – η οικοσωματικο-βιοματική προοπτική και η Βιοματική, Ευρετική και Αφηγηματική-Διαλογική Ψυχοπαιδαγωγική. Στο Μ.Α. Πουρκός (Επιμ.), *Η απόσα παρουσία του σώματος και του βιώματος στις διαδικασίες εκπαίδευσης, μάθησης και ανάπτυξης* (σσ. 27-140). Εκδόσεις Τόπος.
- Schneider, M. (2002). *Public School Facilities and Teaching*. Washington, D.C. and Chicago.
- Shibley, R.G., & Schneekloth, L.H. (1996). Evaluation as Placemaking: Motivations, Methods, and Knowledge. In G. Baird et al. (Eds.), *Building Evaluation Techniques* (pp. 15-23). McGraw-Hill.

- Σολομών, Ι. (1992). *Εξουσία και Τάξη στο Νεοελληνικό Σχολείο: Μια τυπολογία των σχολικών χώρων και πρακτικών 1820-1900*. Αλεξάνδρεια.
- Tsimpouri, T., & Koliadi-Tiliakou, A. (2019). The collaboration among schools as a prerequisite for students' artistic development: The case of the Music School of Rhodes. *2nd European Music School Symposium*, October 10th & 11th, University of Music and Performing Arts, Department of Music Education Research, Music Didactics and Elemental Music Making, Vienna.
- Τσουκαλά, Κ. (2000). *Τάσεις στη Σχολική Αρχιτεκτονική*. Β' έκδοση. Παρατηρητής.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ.-ΔΙ.Π.Ε.Ε (1992). *Σχολικό Κτίριο 11: Μουσικό Σχολείο-Σημειώσεις*.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ.-ΔΙ.Π.Ε.Ε (1997). *Κτιριολογικό Πρόγραμμα Μουσικού Σχολείου Ιλίου*.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. 37237/ΣΤ1/2-4-2007 Υ.Α. (ΦΕΚ 635 Β') «Καθορισμός κριτηρίων καταλληλότητας & επιλογής χώρων, για την ανέγερση Δημοσίων διδακτηρίων Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης καθώς και χώρων μετά κτιρίων κατάλληλων για στέγαση Σχολικών Μονάδων».
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. Γ2/953/27-3-1991 Υ.Α. (ΦΕΚ 185 Β') «Ορισμός διδασκομένων μαθημάτων και ωρών εβδομαδιαίας διδασκαλίας της Α', Β' και Γ' τάξης των Μουσικών Γυμνασίων».
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. Γ2/1685/2-3-1995 Υ.Α. (ΦΕΚ 187 Β') «Διδασκαλία μαθημάτων στα Μουσικά Γυμνάσια-Λύκεια».
- Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. Δ/νση Τεχνικών Υπηρεσιών – Τμήμα Α' (2022). *Σημειώσεις και υλικό σε ενημερωτική Συνάντηση στις 22-3-2022 της Βασιλικής Ζεπάτου με τον Προϊστάμενο, Ν. Μανιάτη και τα στελέχη Χ. Χαρασά και Δ. Σταματόπουλο της Δ/νσης Τεχνικών Υπηρεσιών – Τμήματος Α' .*

Κολιάδη-Τηλιακού, Α. (2023). Συνεργασίες μεταξύ Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα και την Ευρώπη: η σπουδαιότητα και η δυναμική τους. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περακάκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 434-443). Ε.Ε.Μ.Ε.

Συνεργασίες μεταξύ Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα και την Ευρώπη: η σπουδαιότητα και η δυναμική τους

Ανθούλα Κολιάδη-Τηλιακού

Καθηγήτρια Πιάνου. Μουσικό Σχολείο Ρόδου
matilfam@gmail.com

Περίληψη

Η συγκεκριμένη εργασία στοχεύει σε μια γενική θεωρητική τεκμηρίωση των διασχολικών συνεργασιών μέσα από σύγχρονες μελέτες και σε μια πρώτη αποτύπωση του πλαισίου συνεργασιών μεταξύ των Μουσικών Σχολείων (ΜΣ) της Ελλάδας, μέσω πιλοτικής έρευνας πεδίου με ποιοτικά χαρακτηριστικά. Απώτερος σκοπός είναι αφενός η ευαισθητοποίηση εμπλεκόμενων θεσμικών φορέων και ο γόνιμος διάλογος στην εκπαιδευτική κοινότητα, αφετέρου η αξιοποίηση του δυναμικού των σχολείων αναδεικνύοντας τις καλλιτεχνικές συμπράξεις και τις συνεργασίες μεταξύ ΜΣ ως παραδείγματα ύψιστης παιδαγωγικής εμπειρίας. Μέσω συμπερασμάτων κυρίως διαπιστωτικού και περιγραφικού χαρακτήρα αναφορικά με τις συμπράξεις, καταδεικνύεται η διαμόρφωση μιας γενικής εικόνας - «προφίλ» του κάθε ΜΣ ως προς την «κινητικότητα», ή «επισκεψιμότητά» του, η ύπαρξη πολλαπλών οφελών από τις συνεργασίες για μαθητές και εκπαιδευτικούς, καθώς και μια θετική τάση προς μια γενικευμένη δικτύωση και διενέργεια ποικίλων συνεργασιών.

Λέξεις κλειδιά: διασχολικές συνεργασίες, καλλιτεχνικές συμπράξεις, Μουσικά Σχολεία

Collaborations between Music Schools in Greece and Europe: their significance and potential

Anthoula Koliadi-Tiliakou

Piano teacher. Music School of Rhodes
matilfam@gmail.com

Abstract

The present study focuses on a general theoretical documentation of interschool collaboration via contemporary literature and attempts a first mapping of the framework of collaborations among Music Schools (MS) in Greece through a pilot qualitative field study. The principal aim of the study is the awareness of the institutional bodies involved and the activation of a fruitful dialogue throughout the educational community. Moreover, a basic aim is the utilization of the potential of these schools by highlighting artistic partnerships and collaboration among MS as paradigms of unique pedagogical experience. Finally, through conclusions of an ascertaining and descriptive nature regarding partnerships among MS, a formation of a general "profile" of each MS in terms of its "mobility", the existence of multiple benefits for students and teachers and a positive trend towards an extended networking and various forms of cooperation are demonstrated.

Keywords: interschool collaborations, artistic partnerships, Music Schools

Εισαγωγή

Η προβληματική της εργασίας αναφέρεται στους τρόπους επίτευξης μιας ευρύτερης μουσικής εκπαίδευσης μέσω βιώσιμων συνεργασιών μεταξύ σχολείων, καθώς και στην ανταπόκριση των στόχων των Μουσικών Σχολείων (ΜΣ) σε νέα δεδομένα ενόψει κοινωνικών, πολιτισμικών και μαθησιακών μεταβολών. Τίθενται ερωτήματα σχετικά με συνεργασίες, τρόπους ανάδειξης μιας προστιθέμενης αξίας για τα παιδιά μέσω υπέρβασης θεσμικών συνόρων και την ποιοτική αναβάθμιση εκπαιδευτικών και καλλιτεχνικών διαδικασιών στα ΜΣ.

Η σύγχρονη έρευνα υποστηρίζει ότι η συνεργασία μεταξύ σχολείων που εργάζονται μαζί σε ένα κοινό έργο εντείνει τις προσπάθειες βελτίωσης της εκπαίδευσης κερδίζοντας οφέλη για μαθητές και εκπαιδευτικούς (Ofsted, 2005), ενώ μελέτες δείχνουν ότι η επιτυχημένη συνεργασία δημιουργεί ισχυρά δίκτυα αλληλεπίδρασης μεταξύ όλων των εταίρων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ποικίλοι περιγραφικοί όροι της διασχολικής συνεργατικής δραστηριότητας στην πράξη και στη βιβλιογραφία (“partnership”, “network”, “twinned schools”, “cluster”, “school families”, “federation”, “engagement”, “collegiate”, “consortia», κ.ά.) χρησιμοποιούνται ποικιλοτρόπως για να περιγράψουν διάφορους τρόπους συνεργασίας. Από τη σύγχρονη βιβλιογραφία πηγάζει ότι οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί καθιστούν ολοένα και περισσότερο ως προτεραιότητα τη συνεργασία μεταξύ μαθητών στο πλαίσιο των νέων απαιτούμενων δεξιοτήτων του 21ου αιώνα για τις ταχέως μεταβαλλόμενες οικονομίες (Woods et al., 2014· Armstrong, 2015).

Βασική προϋπόθεση επιτυχημένων σχολικών συνεργασιών είναι η ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης και επικοινωνίας μεταξύ όσων εμπλέκονται στην επίτευξη κοινών στόχων, ενώ η «συνεργατική κουλτούρα» θεωρείται βασικό κλειδί εκπαιδευτικής αλλαγής και βελτίωσης τόσο για ένα σχολείο, όσο και για όλο το εκπαιδευτικό σύστημα ως ανοιχτή μονάδα σε διαρκή αλληλεπίδραση με το κοινωνικό πλαίσιο (Stoll, 2015). Η συνολική τάση δείχνει ότι τα σχολεία γενικά είναι πολύ θετικά σε διασχολικές συνεργασίες και, στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων, διαφαίνονται τα οφέλη αυτής της εξωστρέφειας (Sandals & Bryant, 2014), όπως είναι η κατάργηση φραγμών και γεωγραφικών αποστάσεων, η ανταλλαγή εμπειριών, απόψεων, επισκέψεων και καλών πρακτικών, η μεγιστοποίηση των μαθησιακών επιδόσεων, η προώθηση της συνεργατικής μάθησης, η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, οικονομικής φύσης πλεονεκτήματα, κ.ά. (Atkinson, 2007· Armstrong, 2015). Συνεπώς, διαπιστώνεται μια επιθυμητή μετάβαση από την απλή «επαγγελματική συνεργασία» (professional collaboration) στο «συνεργατικό επαγγελματισμό» (collaborative professionalism), ο οποίος σχετίζεται με μια βαθύτερη δυναμική ουσιαστικότερης συνεργασίας με μακροπρόθεσμα αποτελέσματα, με αλλαγή κουλτούρας και μετουσίωσης της διδασκαλίας, όπου οι εκπαιδευτικοί έχουν ισχυρές μεταξύ τους σχέσεις εμπιστοσύνης και ελευθερίας για ρίσκο και ανάληψη πρωτοβουλιών (Hargreaves & O’ Connor, 2018).

Τα Μουσικά Σχολεία στην Ευρώπη και στον ελλαδικό χώρο: δίκτυα, συνεργασίες, έρευνα

Είναι γνωστό ότι τα ΜΣ γενικά θεωρούνται, κατά κοινή ομολογία, πρωτεργάτες στον τομέα συνεργασιών με ποικίλους φορείς, καθώς και πρωτοποριακοί εκπαιδευτικοί θεσμοί αναφορικά με την ανάληψη πρωτοβουλιών. Καθώς μια ευρεία μουσική εκπαίδευση απαιτεί ποικίλα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα και πολλαπλές μουσικές εμπειρίες, τα ΜΣ φέρουν από τη φύση τους τη δυναμική μιας ιδιότυπης εξωστρέφειας και διάχυσης, προκειμένου να συνεργάζονται με διάφορους φορείς προσφέροντας εμπειρίες σε μαθητές και εκπαιδευτικούς. Τα ΜΣ συνεργάζονται με σχολεία γενικής

παιδείας ώστε να προσεγγίσουν όλα τα παιδιά, με μουσικά πανεπιστήμια για την προώθηση μουσικών δεξιοτήτων ταλαντούχων μαθητών και ενδιαφερομένων να ασχοληθούν επαγγελματικά με τη μουσική, με διάφορους μουσικούς συλλόγους, κοινωνικά ιδρύματα, πολιτιστικούς οργανισμούς, ορχήστρες, κ.ά., ενώ εμπλέκονται με άλλες τέχνες για να προωθήσουν καινοτόμες διεπιστημονικές γνώσεις (Hahn et al., 2019).

Υπάρχουν διάφορα δίκτυα-οργανισμοί που αναπτύσσονται εντός και εκτός ευρωπαϊκών συνόρων διαμορφώνοντας ένα πλέγμα διαδικασιών για την πραγματοποίηση στόχων, ενώ ο ρόλος τους πλέον επεκτείνεται στο να λαμβάνουν τη μορφή θεσμικών συλλογικών οργάνων αντιμετώπισης ζητημάτων με συγκεκριμένες προτάσεις επίλυσής τους μέσω συγκεκριμένων σχεδιασμών και πολιτικών (Αργυρίου, 2018). Στην Ευρώπη, υφίστανται σημαντικά δίκτυα/φορείς για τη Μουσική Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό, εκ των οποίων η Ευρωπαϊκή Ένωση για τα Μουσικά Σχολεία (European Music School Union) αποτελεί τον ευρωπαϊκό οργανισμό-«ομπρέλα» των εθνικών συλλόγων-ενώσεων ΜΣ στην Ευρώπη. Στον ελλαδικό χώρο με τον ιδρυτικό νόμο των ΜΣ (Αρ.16, Ν. 1824/1988) υπήρχε ανέκαθεν παράδοση εξωστρέφειας σε διασχολικές συναντήσεις και θεσμικές διοργανώσεις του Υ.ΠΑΙ.Θ.Α.: οι Πανελλήνιοι Μαθητικοί Μουσικοί Αγώνες (1995-2009), συναντήσεις ΜΣ με τη διοργάνωση του 1ου & 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου ΜΣ (1995-1997), τα Εόρτια των ΜΣ (2014-2016), συμμετοχές σε φεστιβάλ με την αρωγή της τοπικής αυτοδιοίκησης (1ο & 2ο Πανελλήνιο Φεστιβάλ ΜΣ στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, Φεστιβάλ «Ξάνθη – Πόλις Ονείρων Μουσικών Σχολείων», Συναντήσεις ΜΣ Κρήτης, η διοργάνωση «'Αδοντες και ψάλλοντες εν τη καρδία» στην Καβάλα, Φεστιβάλ ΜΣ στη Σιάτιστα το 2018, Φεστιβάλ ΜΣ στη Ρόδο «Σταυροδρόμι» Πολιτισμών και Συμπράξεων Μουσικών Σχολείων» το 2019 και 2022). Περαιτέρω έχουν οργανωθεί συναντήσεις μαθητών και μουσικών συνόλων ΜΣ (Μαθητικά Φεστιβάλ Όπερας, Φεστιβάλ Χορωδιών Καρδίτσας), ενώ έχουν πραγματοποιηθεί αδελφοποιήσεις ΜΣ της Ελλάδας και άλλων χωρών και υλοποιηθεί προγράμματα (π.χ. Erasmus) από ελληνικά και ξένα ΜΣ κ.α. Παράλληλα, η ελληνόγλωσση βιβλιογραφία σχετικά με τις διασχολικές συνεργασίες είναι αρκετά περιορισμένη, εντοπίζοντας παρόλ' αυτά αξιόλογες μελέτες: α) για τον ρόλο του Διευθυντή σχολικής μονάδας στην υλοποίηση Διασχολικών Συνεργασιών και στην ενδυνάμωση σχέσεων συνεργασίας (Σύβακα & Γκινούδη, 2014), β) για τις απόψεις μαθητών-μελών Μουσικών Συνόλων του ΜΣ Αλίμου για τις Διασχολικές Συνεργασίες με άλλα ΜΣ και τα αποτελέσματα από συνεργατική έρευνα δράσης ομάδας 10 καθηγητών Μουσικών Συνόλων (Ζεπάτου κ.ά., 2019), γ) για μια πρόταση καινοτομίας και θεσμοθέτησης των διασχολικών συνεργασιών των ΜΣ με άλλα όμορα σχολεία με σκοπό τη διάδοση της τέχνης και του πολιτισμού σε μαθητές των τοπικών κοινωνιών (Φαρμάκη, 2019) και δ) για τη διασχολική συνεργασία μεταξύ ΜΣ Ρόδου και ΜΣ Landsberg με στόχο τη διερεύνηση και ανταλλαγή ιδεών και τις δυνατότητες ανάπτυξης μαθητών στο πλαίσιο μιας ποιοτικής διαχρονικής έρευνας (Tsimpouri & Koliadi - Tiliakou, 2019).

Μεθοδολογία έρευνας

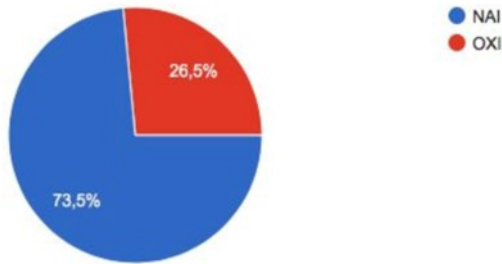
Δεδομένης της περιορισμένης έρευνας σχετικά με τις συνεργασίες μεταξύ ΜΣ, και προκειμένου να επιτευχθεί μια πρώτη αποτύπωση-χαρτογράφηση της αλληλεπίδρασης των ΜΣ, σχεδιάστηκε μια πιλοτική έρευνα πεδίου με ποιοτικά χαρακτηριστικά στοχεύοντας: α) στη διερεύνηση του πλαισίου διεπαφής σχολείων, στον εντοπισμό σημαντικών θεσμικών διοργανώσεων μεμονωμένων σχολείων και «εστιών» διάδρασης και β) στην καταγραφή ποιοτικών δεδομένων αναφορικά με τον βαθμό και το είδος «συνεργασίας» μεταξύ ΜΣ, τη σημασία των συνεργασιών και τις προτάσεις

αναφορικά με την επίτευξη αποτελεσματικών συνεργασιών. Η ποιοτική μελέτη επιλέχθηκε ως η καταλληλότερη προσέγγιση για βαθύτερη κατανόηση, ανάλυση και ερμηνεία διαφορετικών πτυχών διασχολικών συνεργασιών εντός συγκεκριμένου εκπαιδευτικού πλαισίου (Cohen & Manion, 1994), ενώ η έρευνα πεδίου επελέγη διότι δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να παρατηρεί το αντικείμενο έρευνας στο περιβάλλον που πραγματοποιείται κάνοντας καταγραφή με διερευνητικό και περιγραφικό στόχο (Babbie, 2016).

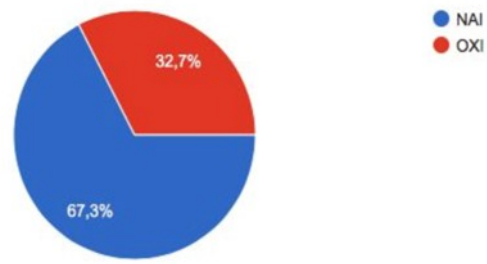
Για τη διερεύνηση των θεμάτων επελέγη η χρήση του διαδικτυακού προγράμματος περιήγησης Google Chrome αξιοποιώντας στην αναζήτηση τους λογικούς τελεστές (τελεστές Boolean) με λέξεις-κλειδιά «Συμπράξεις Μουσικών Σχολείων» και «Διασχολικές Συνεργασίες μεταξύ Μουσικών Σχολείων» και έγινε προσπάθεια αποδελτίωσης των αποτελεσμάτων που προέκυψαν αναφορικά με συμπράξεις και συνεργασίες που έχουν πραγματοποιηθεί σε εκπαιδευτικό και καλλιτεχνικό επίπεδο. Η κατηγοριοποίηση διεξήχθη στις 08/02/2022, ενώ τα αποτελέσματα των ιστοσελίδων που περιείχαν τουλάχιστον έναν από τους δύο όρους αφορούσαν 8.880 ιστοσελίδες με τον όρο «διασχολικές συνεργασίες» και 37.600 με τον όρο «συμπράξεις». Δεδομένης της περιπλοκότητας και ρευστότητας των αλγορίθμων της μηχανής αναζήτησης Google βάσει της οποίας καθορίζεται η σειρά παρουσίασης των αποτελεσμάτων, κρίθηκε αναγκαίο να πραγματοποιηθεί μια ιδιότυπη βασική ταξινόμηση των ιστοσελίδων με κριτήριο τη θεματολογία αναφορικά με κάθε σχολείο ξεχωριστά, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα «προφίλ» που θα προέκυπτε συνδυαστικά και από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων. Συνεπώς, χρησιμοποιήθηκε ως ερευνητικό εργαλείο το αυτο-συμπληρούμενο ερωτηματολόγιο που προωθήθηκε στα ΜΣ μέσω της φόρμας Google, το οποίο ήταν σχεδιασμένο βάσει θεμελιακών αρχών διαμόρφωσης ερωτηματολογίων και τήρησης προστασίας υποκειμένων (Cohen & Manion, 1994) και αποτελούμενο από ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου. Στόχος ήταν η διερεύνηση, σύμφωνα με ποιοτικά δεδομένα που θα προέκυπταν από τις απαντήσεις των Διευθυντών ΜΣ, ή απλών εκπαιδευτικών: α) του βαθμού στον οποίο οι σχολικές μονάδες που υπηρετούν έχουν προβεί σε συνεργασίες με άλλα ΜΣ εντός και εκτός Ελλάδας, β) των δυσκολιών κατά την υλοποίηση συνεργασιών και συμπράξεων, γ) της σημασίας των συνεργασιών για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές και δ) αποτελεσματικών τρόπων για την επίτευξη παιδαγωγικών και καλλιτεχνικών στόχων μέσω των συνεργασιών αυτών.

Αποτελέσματα

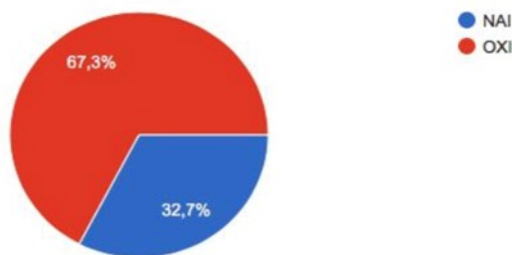
Ο συνολικός πληθυσμός ήταν 51 σχολικές μονάδες (ΜΣ) από όλη την Ελλάδα, με τελικό δείγμα N=33 σχολεία που ανταποκρίθηκαν από όλες τις Περιφέρειες μέσω διευθυντών (N=21) και μέσω εκπαιδευτικών (N=28), δηλαδή το 67% του συνολικού πληθυσμού. Επειδή υπήρξαν περισσότερες από μία απαντήσεις σε κάποιες σχολικές μονάδες, αυτές συσχετίστηκαν και ενοποιήθηκαν ως προς τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά. Από τις τέσσερις απαντήσεις κλειστού τύπου (αν υπήρξε σύμπραξη με άλλο ΜΣ της Ελλάδας και του εξωτερικού), προέκυψε ότι το 73,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η μονάδα τους έχει συμπράξει με άλλο ΜΣ σε κοινή συναυλία με κοινό ρεπερτόριο, ενώ το 67,3% ότι έχει έρθει σε επαφή με άλλο ΜΣ στο πλαίσιο επίσκεψης, ή ανταλλαγής (βλ. σχήματα 1 & 2). Αντιθέτως, μόνο το 32,7% δήλωσε ότι το σχολείο τους έχει συμπράξει με άλλο σχολείο του εξωτερικού, ενώ το 44,7% ότι έχει έρθει σε επαφή με κάποιο άλλο στο πλαίσιο επίσκεψης, όπως φαίνεται στα σχήματα 3 & 4:

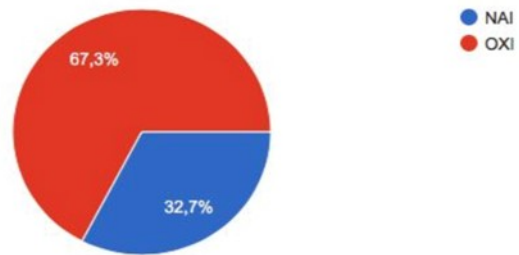
Σχήμα 1. Συμμετοχή σε συμπράξεις και συναυλίες με κοινό ρεπερτόριο με άλλα ΜΣ της Ελλάδας

Σχήμα 2. Απλή επαφή στο πλαίσιο επίσκεψης ή ανταλλαγής με άλλα ΜΣ της Ελλάδας

Σχήμα 3. Συμμετοχή σε συμπράξεις και συναυλίες με κοινό ρεπερτόριο με άλλα ΜΣ του εξωτερικού

Σχήμα 4. Απλή επαφή στο πλαίσιο επίσκεψης ή ανταλλαγής με άλλα ΜΣ του εξωτερικού

Με βάση α) τις τέσσερις ανοιχτές ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, β) τα παραδείγματα συμπράξεων που ανέφεραν οι συμμετέχοντες μέσω περιγραφής ή επισύναψης συνδέσμου και γ) τις περιηγήσεις στις σχολικές ιστοσελίδες, δημιουργήθηκε μια εικόνα-«προφίλ» ή σύντομο «ιστορικό» για κάθε ΜΣ ξεχωριστά αναφορικά με τις συνεργασίες του με άλλα ΜΣ, από το οποίο ενδεχομένως να έχουν παραληφθεί σημαντικά δεδομένα καθώς στηρίζεται στις προαναφερόμενες πηγές που μπορεί να διαθέτουν κυρίως πρόσφατα στοιχεία και όχι παλαιότερα. Παρακάτω παρατίθενται επιγραμματικά δύο ενδεικτικά παραδείγματα σχολείων:

ΜΣ Ρόδου

- ≍ **2008-2014:** Πραγματοποίηση διαδοχικών Πολιτιστικών Προγραμμάτων με σκοπό τη γνωριμία της ιστορίας και του Πολιτισμού διαφόρων περιοχών της Ελλάδας με επίσκεψη στα με τα αντίστοιχα ΜΣ Ιωαννίνων, Βέροιας, Ηρακλείου, Άργους, Ηρακλείου, Χανίων και Θεσσαλονίκης και κοινή εκδήλωση με αυτά
- ≍ **2012:** Σύμπραξη με την Ευρωπαϊκή Ορχήστρα του ΜΣ Παλλήνης στη Ρόδο σε κοινό ρεπερτόριο («Καναρίνι» του Ι. Δροσίτη και άλλα πρωτότυπα έργα σύγχρονης ελληνικής μουσικής) / Σύμπραξη με Σχολείο Καλών Τεχνών και Αθλητισμού στο πλαίσιο αδελφοποίησης και ανταλλαγής στοιχείων μουσικής και πολιτισμού (Μούγλα Τουρκίας και Καλλιθέα Ρόδου)
- ≍ **2013:** Σύμπραξη σε κοινή συναυλία για τον εορτασμό 25 χρόνων του ΜΣ Παλλήνης στο Θέατρο Βράχων (συμμετοχή ΜΣ Αργινίου, Αλίμου, Αμφισσας, Ηρακλείου, Ιλίου, Λαμίας & Πειραιά)
- ≍ **2014:** «Εόρτια των Μουσικών Σχολείων» με τη συμμετοχή των ΜΣ Ρόδου, Χανίων, Ηρακλείου και Ρεθύμνου
- ≍ **2016-2018:** Σύμπραξη με το ΜΣ Landsberg της Βαυαρίας με τρεις διαδοχικές συναυλίες: Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου (2016), Αίθουσα Μουσικής της Σχολής Waldorf στο Landsberg (2017) και μπροστά από το Μεσαιωνικό Κάστρο των Ιπποτών (2018).
- ≍ **2017:** Σύμπραξη με το ΜΣ του Βόλου στο Δημοτικό Θέατρο Ρόδου
- ≍ **2019:** Διοργάνωση 1ου Φεστιβάλ με τίτλο: «Σταυροδρόμι Πολιτισμών και Συμπράξεων Μουσικών Σχολείων» - κοινή συναυλία από επίσκεψη Παραδοσιακών Συνόλων του ΜΣ Παλλήνης και του ΜΣ Αλίμου στο Αμφιθέατρο του ΜΣ Ρόδου / Σύμπραξη σε τρεις θεματικές συναυλίες με το ΜΣ Πειραιά στο Δημοτικό Θέατρο Ρόδου
- ≍ **2022:** Διοργάνωση 2ου Φεστιβάλ με τίτλο: «Σταυροδρόμι Πολιτισμών και Συμπράξεων Μουσικών Σχολείων» - Συμμετοχή των ΜΣ Αλίμου, Αργολίδας, Τρίπολης & Χανίων.

Εικόνα 1. Προφίλ συνεργασιών ΜΣ Ρόδου

ΜΣ Αλίμου

- **2016:** Συνάντηση με το ΜΣ Σπάρτης και ΜΣ Τρίπολης στα πλαίσια αδελφοποίησης- συνεργασίας με άλλα ΜΣ / Τζαζ μπαντ, ροκ σύνολο & Μπαντίνα στο ΜΣ Καλαμάτας
- **2017:** Επίσκεψη στο ΜΣ Σπάρτης - Ρόκ σύνολο & Μπαντίνα στο ΜΣ Σπάρτης & Τρίπολης
- **2018:** Σύμπραξη με το ΜΣ Καλαμάτας στο πλαίσιο διασχολικής συνεργασίας - Σύμπραξη των Χορωδιών Ευρωπαϊκής Μουσικής - συνοδεία Μουσικού Συνόλου "Τζαζ & Αυτοσχεδιασμός" του ΜΣ Αλίμου / Συναυλία αφιερωμένη στο Ν. Καββαδία σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Χορωδία του ΜΣ Αθήνας (Μέγαρο Μουσικής) / Ροκ σύνολο και μπαντίνα στο ΜΣ Λευκάδας / Φύλαρμονική στα ΜΣ Καρδίτσας και Τρικάλων / Πολύτεχνο Σύνολο, Ευρωπαϊκή Χορωδία & Σύνολο Τζαζ & Αυτοσχεδιασμού στο ΜΣ Καλαμάτας / Συμμετοχή στο Φεστιβάλ ΜΣ Σιάτιστας με τίτλο «Μουσική και Ελευθερία»
- **2019:** «Χορωδιακή Συνάντηση - Ολύμπια» (Αθήνα) - Συμμετοχή: Ευρωπαϊκή Χορωδία του ΜΣ Αθήνας και Μεικτή Χορωδία του Πειραματικού Μουσικού Γυμνασίου-Λυκείου Παλλήνης / Παραδοσιακό Σύνολο στο ΜΣ Ρόδου / Συμμετοχή Ευρωπαϊκής Χορωδίας ΜΣ Αλίμου και χορωδιών ΜΣ Βουλγαρίας & Ρουμανίας στο 25ο χορωδιακό φεστιβάλ Παιδικών και Νεανικών Χορωδιών Dobri Voynikov
- **2022:** Παραδοσιακό σύνολο και Ορχήστρα Νόστος στο Φεστιβάλ του ΜΣ Ρόδου / Φυλαρμονική & Τζαζ Σύνολο στο Φεστιβάλ "Άδοντες & Ψάλλοντες εν τη καρδία" - ΜΣ Καβάλας

Εικόνα 2. Προφίλ συνεργασιών ΜΣ Αλίμου

Στην προσπάθεια συστηματοποίησης των απαντήσεων με ποιοτική ανάλυση περιεχομένου και με κριτήριο να μην επαναλαμβάνονται έννοιες, δημιουργήθηκαν πέντε εννοιολογικοί άξονες σχετικά με: α) τους λόγους μη πραγματοποίησης συνεργασιών, β) τα οφέλη για τους μαθητές, γ) τα οφέλη για τους εκπαιδευτικούς, δ) προτάσεις σχετικά με δημιουργία πλαισίων συνεργασίας μεταξύ ΜΣ και ε) απόψεις αναφορικά με τη δυναμική των συνεργασιών. Για την ευκολότερη παρουσίαση των αποτελεσμάτων, οι απαντήσεις παρουσιάζονται ομαδοποιημένες επιγραμματικά παρακάτω:

α) Λόγοι για τη μη πραγματοποίηση συνεργασιών

Πανδημία	Συχνή αλλαγή περιβάλλοντος εκπαιδευτικών
Οικονομικοί λόγοι – μεγάλο κόστος μετακίνησης μαθητών και εκπαιδευτικών	Γραφειοκρατία στις μετακινήσεις / Δυσκολία Μετακίνησης
Διενέργεια προγραμμάτων ERASMUS συνήθως με γενικά σχολεία και όχι μουσικά	Η έλλειψη μόνιμου προσωπικού ΠΕ7901 / καθυστερημένη πρόσληψη
Νεοσύστατο σχολείο / περιορισμένες δυνατότητες λειτουργίας	Έλλειψη υποδομών
Μικρό αριθμητικό μέγεθος μαθητικού σώματος	Μεγάλες γεωγραφικές αποστάσεις
Ανεπαρκής Διεύθυνση σχολικής μονάδας / έλλειψη κινήτρων	Ακατάλληλες συγκυρίες

Εικόνα 3. Άξονας α)

β) Οφέλη για τους μαθητές

Γνωστικός τομέας	Ψυχοκοινωνικός τομέας	Καλλιτεχνική - προσωπική ανάπτυξη
Αναλλαγή μουσικών δρόμων, απόψεων, βιωμάτων και εμπειριών, αναλλαγή μαθησιακών δραστηριοτήτων, ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων	Πνεύμα συνεργασίας, αλληλεπίδραση, διάδραση, εξωστρέφεια, κοινωνικοποίηση	Ισχυρό καλλιτεχνικό κίνητρο, εμπλουτισμός ρεπερτορίου, καλλιτεχνική ωρίμανση
Γνωριμία κλίματος-κουλτούρας άλλων σχολείων, εκμάθηση άλλων τρόπων εργασίας	Ανάπτυξη σχέσεων μαθητών-καθηγητών, ευγενής άμιλλα, σεβασμός, σύμφωνη δεσμών	Έκθεση στο κοινό, σκηνική εμπειρία
Διάγνωση καλών πρακτικών, διεύρυνση πνευματικών οριζόντων, διεύρυνση γνώσεων	Απόκτηση ευρωπαϊκής «συνείδησης - ταυτότητας»	Ανάληψη πρωτοβουλιών, παρακίνηση, κίνητρα βελτίωσης, αυτοπεποίθηση
Ανάπτυξη επιτελεστικών ικανοτήτων, μουσικών δεξιοτήτων, δεξιοτήτων στα ΤΠΕ		Βελτίωση απόδοσης, δημιουργική διάθεση

Εικόνα 4. Άξονας β)

γ) Οφέλη για τους εκπαιδευτικούς

Γνωστικός τομέας	Ψυχοκοινωνικός τομέας	Καλλιτεχνική - επαγγελματική ανάπτυξη
Ανταλλαγή απόψεων, γνώσεων, βιωμάτων, εμπειριών και πληροφοριών	Συνεργασία, αλληλεπίδραση, γόνιμη επικοινωνία, εξωστρέφεια	Εκπλήρωση ολιστικών εκπαιδευτικών και καλλιτεχνικών στόχων
Ανταλλαγή διδακτικών τεχνικών, νοσηριών, μαθησιακών δραστηριοτήτων, ιδεών - παραδειγμάτων για καλές πρακτικές διδασκαλίας από άλλα ΜΣ	Επαφή και επικοινωνία με συναδέλφους	Νέες προσεγγίσεις για το μάθημα των μουσικών συνόλων, ανταλλαγή μουσικών ιδεών
Γνωριμία με άλλες εκφάνσεις του θεσμού και τοπικές πολιτισμικές ιδιαιτερότητες	Μελλοντικές συνεργασίες	Εμπλουτισμός ρεπερτορίου
Διάχυση καλών πρακτικών	Συνεργασία με άλλους εκπαιδευτικούς από άλλα σχολεία ως πολύτιμη εμπειρία	Αυτοβελτίωση, επιστημονική ανάπτυξη, κίνητρο για ποιοτικότερη διδασκαλία
Πλουραλισμός	Σύφιξη σχέσεων μαθητών/εκπαιδευτικών με κενούς στόχους	Στόχοι για επίλυση κοινών δυσκολιών, εύρεση κοινών λύσεων
Γνωριμία με νέες ιδέες	Ανάπτυξη συναδελφικών σχέσεων	Δημιουργικότητα
Σύγκριση επιπέδου με ταξιά σχολικών μονάδων	Καλλιέργεια δεσμών με τα παιδιά	Διεύρυνση επαγγελματικών οριζόντων
Άνοιγμα οριζόντων		

Εικόνα 5. Άξονας γ)

δ) Προτάσεις για πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ ΜΣ

Σε οργανωτικό επίπεδο
Οι Συνεργασίες - φεστιβάλ να γίνουν καθιερωμένος θεσμός από το ΥΠΑΙΘ
Δημιουργία Δικτύου ΜΣ με κεντρικό συντονιστή
Δημιουργία διαδικτυακής ομάδας με εκπροσώπους απ' όλα τα ΜΣ για συντονισμό κοινών δράσεων στο εσωτερικό και εξωτερικό - online παρακολούθησεις δράσεων άλλων σχολείων
Θεσμοθέτηση Συνεδρίου, Συμποσίου ή Στρογγυλής Τράπεζας για μαθητές και εκπαιδευτικούς σε σταθερή ετήσια βάση σε συνδυασμό με φεστιβάλ - εναλλαγή διοργανωτών ανά έτος με ευρεία θεματολογία (γενική διδακτική μαθημάτων - εξειδικευμένα αντικείμενα) για ανταλλαγή απόψεων, προβληματισμών, προγραμμάτων και λύσεων σε διάφορα θέματα που αφορούν την καθημερινή πρακτική των ΜΣ
Διοργάνωση διαδικτυακών Ημερίδων με εκπαιδευτικά και μουσικά θέματα
Καθιέρωση καλλιτεχνικού υποδιευθυντή σε κάθε μονάδα χωρίς γραφειοκρατικές αρμοδιότητες - Ρόλος: συντονισμός μουσικών ειδικοτήσεων, Μουσικών Συνόλων και οργάνωση των συνεργασιών μεταξύ των ΜΣ
Συνεργασίες μικρής κλίμακας σε τακτά χρονικά διαστήματα με συγκεκριμένους στόχους και μεγαλύτερης κλίμακας για προβολή του έργου και των επιτευγμάτων του θεσμού σε τακτά και καθορισμένα χρονικά διαστήματα
Αδελφοποίηση σχολείων με τακτικές συμπράξεις επισκέψεις και συνδιαλλαγές - ανάληψη κάθε χρόνο ενός κοινού project μεταξύ των σχολείων είτε ολόκληρων, είτε τμημάτων αυτών
Περιφερειακά φεστιβάλ με ετήσια ορισμένο θέμα και στη συνέχεια ανά 4-5 χρόνια πανελλήνιο φεστιβάλ
Θεσμοθέτηση εσωτερικών ERASMUS σε επίπεδο φιλοξενίας - ανταλλαγές μαθητών με με τακνήσεις ομάδων παιδιών ως μικρά μουσικά σύνολα - συμμετοχή, μουσική σύμπραξη και παρακολούθηση μαθημάτων της άλλης σχολικής μονάδας
Καθιέρωση ανά μονάδα μιας επίσκεψης το χρόνο σε διαφορετικό ΜΣ
Συνεργασίες σε επίπεδο σχολείων της ίδιας Περιφέρειας (όμοια) και εν συνεχεία μεταξύ πιο απομακρυσμένων μέσω φεστιβάλ ή συναντήσεων με διοργανωτές τα ίδια τα ΜΣ
Κάλυψη εξόδων (ή μέρος αυτών) από δημόσιους φορείς (Δήμοι, ΔΔΕ, ΥΠΑΙΘ, κλπ)
Διοργάνωση φεστιβάλ και σε περιοχές που δεν έχουν διοργανωθεί έως τώρα
Σε καλλιτεχνικό επίπεδο
Δημιουργία κοινού ρεπερτορίου για συμπράξεις Μουσικών Συνόλων ίδιου τύπου, ή με βάση το είδος της μουσικής
Συνεργασίες με βάση τη «γαϊνίαση» των σχολικών μονάδων ανά Περιφέρεια
Καθιέρωση του θεσμού θεματικών εκδηλώσεων και αφιερωμάτων (π.χ. Παγκόσμια Ημέρα Μουσικής)
Διοργάνωση κοινών μεγάλων συναυλιών σε αρχαιολογικούς τόπους
Ανταλλαγή μουσικού ρεπερτορίου στα Μουσικά Σύνολα

Εικόνα 6. Άξονας δ)

ε) Απόψεις των εκπαιδευτικών για τη δυναμική των συνεργασιών - περαιτέρω προτάσεις

Διαπιστώσεις της μείωσης των δυνατοτήτων συνεργασιών μεταξύ των ΜΣ λόγω της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας - συγκριτικά με παρελθόν: περιορισμός σε τοπικό επίπεδο και επίπεδο νομού
Απαραίτητη πρακτική ενδυνάμωση του θεσμού και του κύρους του μουσικών σχολείων - υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας
Καθιέρωση του θεσμού του Musical ως πολύτεχνη έκφραση και προτιμότερη, δεδομένης της πολλαπλής εμπλοκής ποικίλων συνόλων
Οι δυναμική των συνεργασιών χαρακτηρίζεται ως «εξαιρετική», με «θετικές προοπτικές», «απαράτητη», «ανεκτίμητη», «σημαντική, κινητήριοι και άκρως αποδοτική», «μεγάλη γιατί ανοίγει δρόμους και δίνει κίνητρα», «σημαντική για το παρόν και το μέλλον με εύκρινεια και διάθεση συνεργασίας με την άμιλλα», «δίνει δυνατότητες δραστηριοποίησης προς την κοινωνία», «θετική, αλλά δύσκολη για νησιωτικούς περιορισμούς», «δίνει δυνατότητες για μουσική συνύπαρξη, ενσυναίσθηση, δημιουργία», «από κάθε άποψη παιδαγωγική και άκρως σημαντική», «αρκετά καλή με περαιτέρω βελτιώσεις», «πλείους διαφορετική στην Περιφέρεια απ' ό,τι στην Αττική / κοινές πρόβες απαγορευτικές για την περιφέρεια λόγω κόστους και γρόνου», κ.λπ.
«Προσωπικά θεωρώ ότι η δυναμική των συνεργασιών μεταξύ των Μουσικών Σχολείων είναι ισότιμη σημασίας καθώς στα εν λόγω σχολεία φοιτούν χαρακτηριστικά παιδιά με ενδιαφέροντα όχι μόνο για τη μουσική αλλά και για τις υπόλοιπες τέχνες και επιπλέον οι συνάδελφοι μουσικής και γενικής παιδείας είναι πολύ αξιόλογοι, δημιουργικοί και με διάθεση προσφοράς. Συνεπώς εάν συνεργαστούν αρμονικά χωρίς διάθεση αυτοπροβολής και ανταγωνισμού θα προσφέρουν τα μέγιστα στην Παιδεία καθώς επίσης και στον Πολιτισμό και την ευρύτερη Κοινωνία».
Τα υπάρχοντα φεστιβάλ (Ξάνθης, Καβάλας και το νεότερο της Ρόδου) δείχνουν τη «μεγεία που προκύπτει από συνεργασίες Μουσικών Σχολείων... Τα μόνα ζωντανά σχολεία που υπάρχουν αυτή τη στιγμή στο χώρο της Δευτεροβάθμιας...»
«Πιστεύω πολύ στη συνεργασία των Μουσικών Σχολείων και σε αυτό που προσφέρουν στην κοινωνία. Οπότε η συνεργασία τους, θεωρώ, τα δυναμώνει και τα κάνει ακόμα πιο εννομένα. Αποδεικνύει ότι η ύπαρξή τους είναι πολύ σημαντική για τον κάθε τόπο».

Εικόνα 7. Άξονας ε)

Συμπεράσματα

Η έννοια της συνεργασίας προσεγγίστηκε κυρίως μέσω βιβλιογραφικής ανασκόπησης και αναλύθηκαν πτυχές της βάσει απόψεων εκπαιδευτικών με τη χρήση συνεργατικών εργαλείων και τεχνικών σύγχρονης επικοινωνίας. Ταυτόχρονα, επιχειρήθηκε να χαρτογραφηθεί ο τομέας των συνεργασιών των ΜΣ σε επίπεδο ανεξάρτητης μελέτης, παρόλη την πιθανή ύπαρξη θεσμικών αξιολογήσεων προερχόμενων από το ΙΕΠ ή το Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. Τα συμπεράσματα στην παρούσα εργασία είναι κυρίως διαπιστωτικού και περιγραφικού χαρακτήρα βάσει δεδομένων και αποτελεσμάτων. Όσον αφορά το α) την πραγματοποίηση συνεργασιών μεταξύ ΜΣ, φάνηκε ότι τα περισσότερα σχολεία έχουν συμπράξει με άλλα σε κοινές συναυλίες και έχουν επισκεφθεί, ή έχουν υποδεχθεί κάποιο άλλο σχολείο, γεγονός όμως που δε συμβαίνει αντιστοίχως στον ίδιο βαθμό με σχολεία του εξωτερικού. Από την ποιοτική ανάλυση των δεδομένων (αναφορές παραδειγμάτων σημαντικών συνεργασιών, links, περιηγήσεις στις σελίδες των σχολείων, κ.λπ.) προέκυψε η δημιουργία κάποιων «προφίλ» σχολείων που περιγράφουν σημαντικές συνεργατικές δράσεις, ενώ διαπιστώθηκε η ύπαρξη «εστιών» συχνής διάδρασης και συσπείρωσης σχολικών μονάδων σε συγκεκριμένα μέρη της Ελλάδας και η διαμόρφωση μιας γενικής εικόνας για την «κινητικότητα», ή «επισκεψιμότητα» κάθε σχολείου. Αυτό θα μπορούσε να μετρηθεί με μεγαλύτερη εγκυρότητα αξιοποιώντας ημερολόγια Διευθυντών και αρχεία σχολικών μονάδων, διενεργώντας συνεντεύξεις εμπλεκόμενων σε συνεργατικές δράσεις, ή προκαθορίζοντας επιδιωκόμενους στόχους αναφορικά με τις συνεργασίες με δείκτες μέτρησης αξιολόγησης της δραστηριοποίησης του σχολείου, αλλά αυτό αποτελεί αντικείμενο άλλης μελλοντικής έρευνας, ιδιαίτερα χρήσιμη για την ελληνική πραγματικότητα. Επιπλέον, η διενέργεια μιας συνεργασίας εξαρτάται από πολλούς αντικειμενικούς παράγοντες (γεωγραφική περιοχή, χρόνος λειτουργίας σχολικής μονάδας, κ.λπ.) καθώς και άλλους σχετιζόμενους με το ανθρώπινο δυναμικό και τη συμβολή του Διευθυντή, ως καθοριστικότερη για την επιτυχία των συνεργασιών, ιδιαίτερα όταν ο ίδιος συμμετέχει προσωπικά με ξεκάθαρο όραμα εμπνέοντας και ενθαρρύνοντας το προσωπικό του Σχολείου, διαμορφώνοντας κλίμα εμπιστοσύνης, συνεργασίας και αλληλοκατανόησης, άμεσα συνδεδεμένο με τις ενέργειές του, τη δημοκρατική προσέγγιση, την ενδυνάμωση της επικοινωνίας, και το προσωπικό του σύστημα αξιών (Πασιαρδής, 2012). Επιπλέον, συμπεραίνεται ότι οι Διασχολικές Συνεργασίες ΜΣ έχουν ποικίλα οφέλη για μαθητές και εκπαιδευτικούς, για την εκπαιδευτική διαδικασία και τις τοπικές κοινωνίες, όπως έχει επιβεβαιωθεί και σε

προγενέστερη μελέτη για τις διασχολικές συνεργασίες (Ζεπάτου κ.ά., 2019), ενώ αξιοσημείωτη ήταν η θετική στάση όλων ανεξαιρέτως των συμμετεχόντων απέναντι στον θεσμό των συνεργασιών και τη δυναμική πλην ελαχίστων εξαιρέσεων.

Μέσα από την ποικιλομορφία των προτάσεων διαφάνηκε μια τάση για γενικευμένη δικτύωση σε αρκετά ρεαλιστικό και υλοποιήσιμο πλαίσιο, επισημάνθηκαν δε επιφυλάξεις για τη βιωσιμότητα των εγχειρημάτων εάν δεν υπάρξει επαρκής κρατική χρηματοδότηση και σχεδιασμός κατάλληλης εκπαιδευτικής πολιτικής, αλλά και υλοποίηση Πράξεων για θεσμοθετημένες Διασχολικές Συνεργασίες μεταξύ των ΜΣ της Ελλάδας και με αυτών του εξωτερικού. Επίσης, η επαναφορά, ή επικαιροποίηση παλαιότερων διατάξεων για τις μετακινήσεις μαθητών (παρ. 3, αρ. ΠΓ της 64379/Δ2/18-4-2017 Υ.Α.) σε συνδυασμό με περιφερειακές χρηματοδοτήσεις, ίσως προσέφερε λύσεις στα δυσβάσταχτα οικονομικά κόστη. Ακόμη, σημαντική καινοτομία θα ήταν η ίδρυση μιας Κεντρικής Συντονιστικής Επιτροπής θεσμοθετημένης και επιφορτισμένης με την: α) οργάνωση συνεργασιών σε διαφορετικά μέρη της Ελλάδας, β) υλοποίηση επιμορφωτικών δράσεων για εκπαιδευτικούς, μαθητικών συνεδρίων, συμποσίων και ημερίδων δια ζώσης, ή εξ' αποστάσεως για την ανταλλαγή καλών πρακτικών και μουσικών εμπειριών, γ) διασύνδεση με ΜΣ του εξωτερικού, δ) κατάρτιση κοινών projects, και ε) κατάθεση προβληματισμών αναφορικά με τη διδασκαλία των αντικειμένων. Απώτερος σκοπός άλλωστε της παρούσας εργασίας είναι η ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση εμπλεκόμενων θεσμικών φορέων, η έναρξη προβληματισμού και γόνιμου διαλόγου στην εκπαιδευτική κοινότητα, η θεμελίωση βάσεων για περαιτέρω έρευνα και η ενθάρρυνση σχεδιαστών εκπαιδευτικής πολιτικής για αξιοποίηση του δυναμικού των ΜΣ προς όφελος παιδιών, εκπαιδευτικών και τοπικής κοινωνίας.

Τέλος, είναι σημαντικό ως λειτουργοί της μουσικής εκπαίδευσης να έχουμε ανοιχτούς ορίζοντες και δεκτική νοοτροπία προς τις δράσεις άλλων, καθώς οι συνεργασίες αποτελούν μέρος της φιλοσοφίας των ΜΣ. Ο «συνεργατικός επαγγελματισμός» πρέπει να υιοθετηθεί ως κουλτούρα, σύμφωνα με την οποία οι εκπαιδευτικοί αλληλοστηρίζονται πραγματικά και αλληλέγγυα ως επαγγελματίες-συνάδελφοι, καθώς στοχεύουν στην από κοινού εργασία τους για τους μαθητές, την κοινωνία και τον πολιτισμό.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αργυρίου, Μ (2018). *Η Μουσική Παιδεία ως εφαρμοσμένη Πολιτιστική Πολιτική και Πρακτική στο Χώρο της Εκπαίδευσης*. Εκδόσεις Δίστιγμα.
- Armstrong, P. (2015). *Effective school partnerships and collaboration for school improvement: a review of the evidence*. Research Report No 466, DfE Publications. www.gov.uk/government/publications
- Atkinson, M., Springate, I., Johnson, F., & Halsey, K. (2007). *Inter-school collaboration: a literature review*. NFER
- Babbie, E. (2016). *The Basics to Social Research* (7th Edition). Cengage Learning, Inc.
- Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Research Methods in Education* (4th ed.). Routledge.
- Ζεπάτου, Β., Μαστροσάββα, Τ., Γιαννοπούλου, Ε., Θεοχάρης, Δ., Μαλαφής, Ι., Στρογγύλη, Χ., Μουρελάτος, Σ., Νασόπουλος, Α., Ντάντος, Ο., & Γιαξόγλου, Κ. (2019). Οι απόψεις των μαθητών – μελών Μουσικών Συνόλων του Μουσικού Σχολείου Αλίμου για τις Διασχολικές Συνεργασίες με άλλα Μουσικά Σχολεία. Στο Θ. Ράπτης & Δ. Κόνιαρη (Επιμ.), *Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά δου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 140-153). Ε.Ε.Μ.Ε.
- Hahn, M., Goller, M., & Bezolt, L. (2019). Music Schools - Masters of Collaboration? Στο *Book of Abstracts*, University of Performing Arts, https://www.mdw.ac.at/upload/MDWeb/imp/downloads/BoA_19_kor06.pdf
- Hargreaves, A., & O' Connor, M.T. (2018). *Leading Collaborative Professionalism*. Center for Strategic Education (CSE), Seminar Series 274.

- N. 1824/1988, αρθ.16Ι: «Ίδρυση και λειτουργία Μουσικών Σχολείων» (ΦΕΚ296/τ.Α/30-12-1988)
- Ofsted (2005). *Managing challenging behaviour*, Στο www.ofsted.gov.uk
- Πασιαρδής, Π. (2012). *Επιτυχημένοι Διευθυντές Σχολείων Διεθνείς Ερευνητικές Τάσεις και η Ελληνική Πραγματικότητα*. ΙΩΝ.
- Sandals, L. & Bryant, B. (2014). *The evolving education system in England: a "temperature check"*. Department for Education (DfE).
- Stoll, L. (2015) *Three greats for a self-improving school system: pedagogy, professional development and leadership: executive summary* (Teaching schools R&D network national themes project 2012-14). Department for Education (DfE).
- Σύβακα, Τ., & Γκινούδη, Α.(2014). Ο ρόλος του Διευθυντή σχολικής μονάδας στις διασχολικές συνεργασίες μέσα από μελέτη περίπτωσης. *ΕΡΚΥΝΑ, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών-Επιστημονικών Θεμάτων*, 2, 153-162.
- Tsimpouri, T., & Koliadi-Tiliakou, A. (2019). The collaboration among schools as a prerequisite for students' artistic development: The case of the Music School of Rhodes. *2nd European Music School Symposium*, October 10th & 11th, University of Music and Performing Arts, Department of Music Education Research, Music Didactics and Elemental Music Making, Vienna.
- Υ.Α. με αρ. 64379/Δ2/18-4-2017 «Λειτουργία Μουσικών Σχολείων» (ΦΕΚ 1405/τ. Β' / 25-4-2017).
- Φαρμάκη, Σ. (2019). Τα Μουσικά Σχολεία ως "Κέντρα διάδοσης της Τέχνης & του Πολιτισμού" για τους μαθητές των τοπικών κοινωνιών. *5ο Διεθνές Συνέδριο για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας*, Λάρισα 11- 13 Οκτωβρίου 2019. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/339091072_Ta_Mousika_Scholeia_os_Kentra_diadoses_tes_Technes_tou_Politismou_gia_tous_mathetes_ton_topikon_koinonion
- Woods, P. A., & Simkins, T. (2014). Understanding the local: Themes and Issues in the Experience of Structural Reform in England. *Educational Management and Leadership*, 42(3), 324-340.

Μαλαφής, Ι. (2023). Τα μαθήματα μουσικής τεχνολογίας στα μουσικά σχολεία: Αναδρομή, προσαρμογή στη σημερινή πραγματικότητα. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περακάκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 444-450). Ε.Ε.Μ.Ε.

Τα μαθήματα μουσικής τεχνολογίας στα μουσικά σχολεία: Αναδρομή, προσαρμογή στη σημερινή πραγματικότητα

Ιωάννης Μαλαφής

Ε.ΔΙ.Π., Τμήμα Μουσικών Σπουδών Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
ymalafis@music.uoa.gr

Περίληψη

Ο Γιάννης Μαλαφής θα παρουσιάσει την εισήγηση «Τα μαθήματα μουσικής τεχνολογίας στα μουσικά σχολεία: Αναδρομή, προσαρμογή στη σημερινή πραγματικότητα», η οποία θα περιλαμβάνει μία σύντομη ιστορική αναδρομή στη θεσμοθέτηση των μαθημάτων Μουσικής Τεχνολογίας στο ωρολόγιο πρόγραμμα των Μουσικών Σχολείων από την ίδρυσή τους έως και σήμερα. Θα παρουσιάσει την τωρινή κατάσταση στα Μουσικά Σχολεία της χώρας όσον αφορά τα εν λόγω μαθήματα και θα καταθέσει εισηγήσεις και σκέψεις για την μελλοντική εξέλιξη των μαθημάτων αυτών.

Λέξεις κλειδιά: Μουσικά Σχολεία, Μουσική Τεχνολογία, Ηχοληψία, Πρόγραμμα Σπουδών, Υλικοτεχνική υποδομή Μουσικών Σχολείων, Μουσικοτεχνολογικός εξοπλισμός.

Music Technology applications in Music Schools: Retrospect, adaptation to today's reality

Ioannis Malafis

Laboratorial - Teaching Staff of the Department of Music Studies,
National and Kapodistrian University of Athens
ymalafis@music.uoa.gr

Abstract

Ioannis Malafis will present the topic: "Music technology courses in music schools: Retrospect, adaptation to today's reality", which will include a brief historical review of the introduction of Music Technology courses in the curriculum of Music Schools from their establishment until today. He will present the current situation in the country's Music Schools regarding the courses in question and will present suggestions and thoughts on the future development of these courses.

Keywords: Music Schools, Music Technology, Sound Engineering, Curriculum, Hardware and Technical Infrastructure of Music Schools, Music Technology Equipment.

Υφιστάμενη κατάσταση

Τα Μουσικά Σχολεία ιδρύθηκαν το 1988 με το Μουσικό Σχολείο Παλλήνης να είναι το πρώτο. Σήμερα αισίως μετράμε 52 Μουσικά Σχολεία τα οποία ολοένα και αυξάνονται. Ο ιδρυτικός νόμος για την αξιοποίηση της μουσικής τεχνολογίας και των υποδομών που απορρέουν από τη χρήση αυτής, προβλέπει τη σύνδεση των Μουσικών Σχολείων με την καινοτόμου χαρακτήρα αξιοποίηση της μουσικής τεχνολογίας και τις ειδικές υποδομές. Η σύνδεση αυτή απορρέει από τον ιδρυτικό τους νόμο, όπου για το

Μουσικό Γυμνάσιο Παλλήνης ορίζεται στην παράγραφο 10 της Γ2/3345/2-9-1988 Υ.Α. «Ίδρυση και λειτουργία Μουσικών Σχολείων» που κυρώθηκε με το άρθρο 16 Ν. 1824/1988 (ΦΕΚ 296 Α'), το εξής:

«Ο τεχνικός εξοπλισμός του Μουσικού Γυμνασίου της προηγούμενης παραγράφου σε συμβατικά ευρωπαϊκά και ελληνικά παραδοσιακά μουσικά όργανα και τεχνικά μέσα, η συγκρότηση των εργαστηρίων σύγχρονης τεχνολογίας και η εκπόνηση σχεδίων ειδικών προγραμμάτων στους τομείς της μουσικής, ανατίθεται στο Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας, ...» (§10).

Αυτό το χαρακτηριστικό, κατ' επέκταση, αφορά όλα τα ΜΣ της χώρας σύμφωνα με την παράγραφο 11 του ίδιου νομοθετήματος (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 1988, σ. 4278). Προκύπτει λοιπόν ακόμα και από τον ιδρυτικό νόμο η ανάγκη για την ενσωμάτωση της μουσικής τεχνολογίας στη μουσική εκπαίδευση.

Στη συνέχεια δημιουργήθηκαν πολλές Υπουργικές Αποφάσεις οι οποίες οριοθετούσαν το ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων των Μουσικών Σχολείων και μέσα σε αυτά εντάχθηκαν αρκετά μαθήματα που ανήκουν στον τομέα της Μουσικής Τεχνολογίας όπως:

- Επεξεργασία Μουσικού Κειμένου με Η/Υ
- Στοιχειώδεις Αρχές Ηχοληψίας
- Ανάλυση Ηχητικών Σημάτων με Υπολογιστή
- Μουσική Στατιστική
- Πρωτόκολλα Ψηφιακής Μουσικής Επικοινωνίας
- Πολυμέσα και Μουσική
- Μουσικές Βάσεις Δεδομένων
- Εφαρμογές Μουσικού Λογισμικού

Όλα αυτά τα μαθήματα εφαρμόστηκαν κυρίως ως μαθήματα επιλογής στο Λύκειο. Αναφέρονται οι κυριότερες από αυτές τις αποφάσεις που οριοθέτησαν την ύπαρξη των παραπάνω μαθημάτων στο ωρολόγιο πρόγραμμα:

- Υ.Α. Γ2/5314/10-11-1999 (ΦΕΚ 1999/τ. Β' /10-11-1999) «Ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων των τάξεων Α', Β' και Γ' του Ενιαίου Μουσικού Λυκείου.
- Υ.Α. Γ2/5050/27-9-2001 (ΦΕΚ 1294/τ. Β' /8-10-2001) «Ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων των τάξεων Α', Β' και Γ' του Ενιαίου Μουσικού Λυκείου»
- Υ.Α. 92987/Γ7/15-9-2005 (ΦΕΚ 1332/τ. Β' /21-9-2005) «Ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων των τάξεων Α', Β' και Γ' των Μουσικών Γυμνασίων και Α', Β' και Γ' Ενιαίων Μουσικών Λυκείων»
- Υ.Α. 72137/Γ7/28.6.2011 (ΦΕΚ 1643/τ. Β' /21.7.2011) «Μεταβατικό Ωρολόγιο Πρόγραμμα των μαθημάτων των τάξεων Α', Β' και Γ' Μουσικών Γυμνασίων και Α', Β' και Γ' Γενικών Μουσικών Λυκείων»
- Υ.Α. 100526/Δ2/21-6-2019 (ΦΕΚ 2629/τ. Β' /28-6-2019) «Ωρολόγιο Πρόγραμμα των μαθημάτων των Α', Β' και Γ' τάξεων Μουσικού Γυμνασίου και των Α', Β' και Γ' τάξεων Γενικού Μουσικού Λυκείου»
- Υ.Α. 106689/Δ2/18-8-2020 (ΦΕΚ 3523/τ. Β' /25-8-2020) ««Ωρολόγιο Πρόγραμμα των μαθημάτων των Α', Β' και Γ' τάξεων Μουσικού Γυμνασίου και των Α', Β' και Γ' τάξεων Γενικού Μουσικού Λυκείου

Βάσει των ωρολογίων προγραμμάτων που έχουν ανακοινωθεί ανά τα έτη, προκύπτουν τα εξής αρχικά συμπεράσματα:

Στη Β' Λυκείου προσφέρονται τα ακόλουθα μαθήματα:

- Το μάθημα «Επεξεργασία Μουσικού κειμένου με Ηλεκτρονικό Υπολογιστή» εμφανίζεται ως μάθημα επιλογής αρχικά, σε όλες τις κατευθύνσεις
- Το μάθημα «Στοιχειώδεις Αρχές Ηχοληψίας» εμφανίζεται στη Θετική και Τεχνολογική Κατεύθυνση
- Το μάθημα «Ανάλυση Ηχητικών Σημάτων με Η/Υ» εμφανίζεται μόνο στην Τεχνολογική Κατεύθυνση

Στη Γ' Λυκείου προσφέρονται τα ακόλουθα μαθήματα:

- Το μάθημα «Μουσική και Στατιστική» εμφανίζεται στη Θετική Κατεύθυνση
- Το μάθημα «Πρωτόκολλα Ψηφιακής Μουσικής Επικοινωνίας» εμφανίζεται τόσο στη Θετική όσο και στην Τεχνολογική Κατεύθυνση
- Τα μαθήματα «Πολυμέσα και Μουσική», «Μουσικές Βάσεις Δεδομένων», «Εφαρμογές Μουσικού Λογισμικού», εμφανίζονται μόνο στην Τεχνολογική Κατεύθυνση

Τα μαθήματα επιλογής σχετικά με τη μουσική τεχνολογία συνέχισαν να υπάρχουν σε επακόλουθες Υ.Α. ωρολογίου προγράμματος, επεκτάθηκαν και στην Α' Λυκείου αλλά στη συνέχεια περιορίστηκαν. Οι γενικότερες αλλαγές, π.χ. κατάργηση μαθημάτων επιλογής στην Β' Λυκείου κ.ά. επηρέασαν τις προσφερόμενες επιλογές στα μουσικά μαθήματα επιλογής Λυκείου στα Μουσικά Σχολεία.

Στελέχωση με εξειδικευμένο διδακτικό προσωπικό

Στις μουσικές ειδικεύσεις για πρόσληψη εκπαιδευτικών αντίστοιχων ειδικοτήτων στα Μουσικά Σχολεία, όπως αυτές ορίζονται στην υπ' αριθμ. 135367/Γ7/20.10.2008 υπουργική απόφαση (ΦΕΚ 2279/τ. Β'/10.11.2008), σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 68096/Γ7/19.6.2009 (ΦΕΚ 1211/τ. Β'/19.06.2009) τροποποίηση της προηγούμενης, προστίθενται οι εξής ειδικεύσεις:

- Μουσικής Τεχνολογίας (Εφαρμογές Η/Υ)
- Διεύθυνση Ορχήστρας.

Ως προς την ανάθεση μαθημάτων, και συγκεκριμένα για τα μαθήματα:

- Εφαρμογές Πληροφορικής στη Μουσική Α' Λυκείου
- Επεξεργασία Μουσικού Κειμένου με Η/Υ Α' Λυκείου
- Στοιχειώδεις Αρχές Ηχοληψίας I & II Α' και Γ' Λυκείου
- Εφαρμογές Μουσικού Λογισμικού επιλογής Γ' Λυκείου

προβλέπεται σύμφωνα με την υπ. αριθμ.144236/Δ2/5.9.2018 ΥΑ (ΦΕΚ 4202/τ. Β'/25.09.2018) η κάλυψη των διδακτικών αναγκών για τα εν λόγω μαθήματα από εκπαιδευτικούς των κλάδων:

- [ΠΕ79.01 (με προτεραιότητα πρώην ΠΕ16.01) και ΤΕ16] με τοποθέτηση στην μουσική ειδίκευση Θεωρητικά Ευρωπαϊκής Μουσικής ή Μουσικής Τεχνολογίας ή Μουσικής Παραγωγής, ΠΕ79.02 (Α' Ανάθεση)
- ΤΕ16 τοποθετημένοι με διαφορετική μουσική ειδίκευση (Β' Ανάθεση)

Στην πράξη όμως, καθ' όλα τα έτη λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων, η συντριπτική πλειοψηφία αυτών δεν μπόρεσε να υλοποιήσει ποτέ όλα τα μαθήματα που προσφέρθηκαν από το ωρολόγιο πρόγραμμα, για τους ακόλουθους λόγους:

- Έλλειψη κατάλληλου μόνιμου και αριθμητικά επαρκούς διδακτικού προσωπικού για την κάλυψη όλων των μαθημάτων
- Το ωρολόγιο πρόγραμμα καταρτίζεται με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε αυτά τα μαθήματα να είναι διαταξικά, δηλαδή την ίδια ώρα να «σπάνε» όλα τα τμήματα της τάξης σε υπομήματα ανάλογα των προσφερόμενων μαθημάτων, απαιτώντας έτσι περισσότερες αίθουσες διδασκαλίας, πράγμα όχι πάντα εφικτό

- Έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής για να στηριχθούν παράλληλα μαθήματα που απαιτούν εξειδικευμένο εξοπλισμό και κατάλληλα διαμορφωμένες αίθουσες διδασκαλίας για την πραγματοποίησή τους
- Έλλειψη θεσμοθετημένης ύλης και σχετικών βιβλίων.

Τα μαθήματα που προτιμήθηκαν αρχικά και εξακολουθούν να προσφέρονται πλέον βάσει ωρολογίου προγράμματος στα Μουσικά Σχολεία, καθώς είναι αυτά που μπορούν να υποστηριχθούν από το διδακτικό προσωπικό ως επί το πλείστον, είναι τα ακόλουθα:

- Επεξεργασία Μουσικού Κειμένου με Η/Υ (Α' & Γ' Λυκείου)
- Στοιχειώδεις Αρχές Ηχοληψίας Ι & ΙΙ (Α' & Γ' Λυκείου)
- Εφαρμογές Πληροφορικής στη Μουσική (μόνο στην Α' Λυκείου)

Δράσεις Υποστήριξης από την πολιτεία

Κατά το παρελθόν υπήρξαν ενέργειες από την πολιτεία, δηλαδή το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, για την υποστήριξη των μαθημάτων του τομέα Μουσικής Τεχνολογίας. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε την εκπόνηση προδιαγραφών για εργαστήρια Μουσικής στα σχολεία από ομάδα εργασίας, στο πλαίσιο του Έργου (1997-2000) του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου «Αναδιτύπωση και εκσυγχρονισμός των προγραμμάτων στον τομέα της Αισθητικής Αγωγής με σύγχρονη παραγωγή διδακτικού υλικού» της ενέργειας 1.1^α «Προγράμματα-βιβλία» του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. (2ο Κ.Π.Σ.).

Οι προδιαγραφές που κατατέθηκαν αφορούσαν και τα Μουσικά Σχολεία, περιελάμβαναν υποδομές και εξοπλισμό για την αξιοποίηση μουσικής τεχνολογίας στα σχολεία. Ωστόσο, δεν υλοποιήθηκε στη συνέχεια έργο για τη δημιουργία των εργαστηρίων.

Ενέργειες το 2000

Υπήρξαν τρεις Υπουργικές Αποφάσεις:

α) Υ.Α. Γ2/2713/19-7-2000 (ΦΕΚ 1047/τ. Β'/25-8-2000) «Συγκρότηση ομάδας εργασίας για θέματα Μουσικής – Πληροφορικής, εξ αποστάσεως μάθησης – Σύγχρονα μέσα μουσικής επικοινωνίας» που δημιούργησε πρόταση για τη χρήση ICT (Information Communication Technology) στη μουσική μάθηση στα Μουσικά Σχολεία με τα ειδικά στοιχεία που αναφέρονται στην Υ.Α.

β) Υ.Α. Γ2/2711/19-7-2000 (ΦΕΚ 1047/τ. Β'/25-8-2000) «Ορισμός συντονιστού για θέματα ανάπτυξης του δικτύου τηλεδιδασκαλίας των Μουσικών Σχολείων» και

γ) Υ.Α. Γ2/2710/19-7-2000 (ΦΕΚ 1047/τ. Β'/25-8-2000) «Θέση υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων τη «Παγκόσμιας Προγραμματικής Διάσκεψης Κορυφής» που έγινε από 21-5 έως 25-5-2000 μεταξύ εταίρων του Berklee International Network από τις ΗΠΑ, Ισπανία, Ισραήλ, Γαλλία, 8 ακόμα χωρών και την Καλλιτεχνική Επιτροπή, με διοργανωτή το «Ωδείο Φίλιππος Νάκας» για τις δυνατότητες τηλεδιδασκαλίας και συνεργασιών.

Πραγματοποιήθηκαν οι εργασίες και οι ενέργειες που προβλέπονταν από τις Υπουργικές Αποφάσεις και εκπονήθηκε αναλυτική πρόταση από την Ομάδα εργασίας της προαναφερόμενης α) Υπουργικής Απόφασης. Ωστόσο δεν προχώρησε η υλοποίηση της πρότασης.

Ενίσχυση των Μουσικών Σχολείων με εξοπλισμό Μουσικής Τεχνολογίας και Ηχοληψίας

Με έγγραφό της η Καλλιτεχνική Επιτροπή το 2018 είχε συντάξει πρόταση προς

τις Περιφέρειες της Χώρας, προκειμένου να ενισχύσουν τα Μουσικά σχολεία της αρμοδιότητάς τους με εξοπλισμό για τη δημιουργία πλήρους studio ηχογραφήσεων, καθώς και πλήρους συστήματος κάλυψης ηχητικών συναυλιών, τελευταίας τεχνολογίας, τεκμηριώνοντας την ανάγκη για αυτή την προμήθεια. Δυστυχώς αποκρίθηκε μόνο η Περιφέρεια Αττικής, το έργο υλοποιήθηκε το 2019, οπότε τα 5 Μουσικά Σχολεία της Αττικής έχουν ήδη τον εξοπλισμό τον οποίο και χρησιμοποιούν καθημερινά.

Τρέχουσες Δράσεις Υποστήριξης από την πολιτεία

Στο τρέχον διάστημα υλοποιείται από την Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ Παιδείας του Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. νέα Πράξη ΕΣΠΑ: «Υποστήριξη Αναβάθμισης Μουσικής Εκπαίδευσης των Μουσικών Σχολείων: από 1-8-2021 έως 30-6-2023 με φυσικό αντικείμενο:

- Εμπλουτισμός με εκπαιδευτικό δυναμικό Μουσικών Ειδικοτήτων για την υποστήριξη αναβάθμισης της Μουσικής Εκπαίδευσης στα Μουσικά Σχολεία.
- Επιμόρφωση του εκπαιδευτικού δυναμικού Μουσικών Ειδικοτήτων στα Μουσικά Σχολεία σε θέματα ενσωμάτωσης των ΤΠΕ, της Μουσικής Τεχνολογίας και της Ηχοληψίας.
- Αναβάθμιση και Εμπλουτισμός εξοπλισμού υποστήριξης ενσωμάτωσης των ΤΠΕ, της Μουσικής Τεχνολογίας και της Ηχοληψίας της Μουσικής Εκπαίδευσης στα Μουσικά Σχολεία.

Από το σήμερα στο αύριο...

Λαμβάνοντας υπόψη δεδομένα και συμπεράσματα από την πράξη, επισημαίνουμε τα εξής:

- Η Μουσική Τεχνολογία γίνεται όλο και πιο προσβάσιμη, αλλά ταυτόχρονα και πιο απαραίτητη.
- Εξοικείωση των μαθητών με το διαδίκτυο και όλες τις πολυμεσικές πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης αλλά και δημιουργίας - προώθησης multimedia υλικού είναι απαραίτητη.
- Covid 19: Κατέστη αναγκαία η ενασχόληση και εξοικείωση τόσο των μαθητών αλλά και των εκπαιδευτικών και η ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων στη χρήση της τεχνολογίας:
  - Στα Μουσικά Σχολεία χρειάστηκε, εκπαιδευτικοί και μαθητές να επιστρατεύσουν ό,τι διαθέσιμο εργαλείο υπήρχε προκειμένου να αντεπεξέλθουν όσο το δυνατό καλύτερα στις ανάγκες των μαθημάτων, δεδομένου του γεγονότος ότι έπρεπε, ειδικά στα μουσικά μαθήματα, να υπάρχει όσο το δυνατό καλύτερη ποιότητα ήχου – εικόνας.
  - Μαθήματα όπως το ατομικό μουσικό μάθημα και τα Μουσικά Σύνολα δεν μπόρεσαν να αναπτύξουν πλήρως τη δυναμική τους λόγω των περιορισμών που τίθενται από την υφιστάμενη τεχνολογία της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (καθυστέρηση ήχου).

Προτάσεις για τα μαθήματα του τομέα της Μουσικής Τεχνολογίας

Λαμβάνοντας υπόψη τον μετασχηματισμό του χάρτη της τεχνολογίας γενικότερα, της μουσικής τεχνολογίας ειδικότερα, διαπιστώνεται πλέον επιτακτική η ανάγκη της ενίσχυσης των μαθημάτων μουσικής τεχνολογίας στα Μουσικά Σχολεία.

Ειδικότερα το μάθημα «Επεξεργασία Μουσικού Κειμένου με Η/Υ» θα πρέπει να ενταχθεί στον κορμό υποχρεωτικών μαθημάτων μουσικής παιδείας, από την Β' έως και τη Γ' Γυμνασίου, αφήνοντας «χώρο» στο Λύκειο για τα άλλα μουσικά μαθήματα επιλογής. Αυτό, θα μπορούσε να επεκταθεί και στη δημιουργία και επεξεργασία

Βυζαντινής σημειογραφίας, όπως πολύ σωστά άλλωστε προδιαγράφεται στο ήδη υπάρχον Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία (Υ.ΠΑΙ.Θ.Α., 2015).

Θα πρέπει επίσης να επανέλθουν τα μαθήματα επιλογής στην Β' Λυκείου, αποκαθιστώντας το γνωσιακό παράδοξο που δημιουργείται στη συνέχεια της μάθησης (βλ. Ηχοληψία Ι στην Α' Λυκείου – Ηχοληψία ΙΙ στην Γ' Λυκείου). Αυτό θα μπορούσε να καταστήσει πιο ρεαλιστική την κάλυψη της ύλης που προτείνεται στο αναλυτικό πρόγραμμα για το εν λόγω μάθημα, η οποία προς το παρόν αναφέρεται σε ένα μάθημα στην Α' Λυκείου το οποίο είναι μονόωρο.

Ένα μοντέλο για τα τρία μαθήματα της Μουσικής Τεχνολογίας που θα μπορούσε να είναι ρεαλιστικό είναι το ακόλουθο:

- Επεξεργασία Μουσικού Κειμένου με Η/Υ στη Β' και Γ' Γυμνασίου, 1 ώρα την εβδομάδα
- Εφαρμογές Πληροφορικής στη Μουσική, στην Α' Λυκείου, 1 ώρα την εβδομάδα
- Εισαγωγή στην Ηχοληψία Ι, στη Β' Λυκείου, 1 ώρα την εβδομάδα
- Εισαγωγή στην Ηχοληψία ΙΙ, στη Γ' Λυκείου, 2 ώρες την εβδομάδα.

Παράλληλα, θα πρέπει να δημιουργηθούν:

- Εργαστήρια μουσικής τεχνολογίας στα σχολεία, εξοπλισμένα με τον κατάλληλο εξοπλισμό για τη διεξαγωγή των μαθημάτων Μουσικής Τεχνολογίας αξιοποιώντας τις προτάσεις που έχουν γίνει κατά καιρούς από σχετικές επιτροπές που έχουν συγκροτηθεί.
- Studio μουσικής παραγωγής (ηχογράφησης – Μίξης) τόσο για τα μαθήματα σχετικά με τη Ηχοληψία, αλλά και για την αποτύπωση του καλλιτεχνικού έργου που παράγεται στα σχολεία. Η ύπαρξή του όπως προαναφέρθηκε προβλέπεται από τα σχέδια του ΟΣΚ για τα κτήρια των Μουσικών Σχολείων.
- Αμφιθέατρο Εκδηλώσεων εξοπλισμένο με την κατάλληλη ηχητική υποδομή για την άρτια κάλυψη των εκδηλώσεων του σχολείου.
- Ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών διασύνδεσης των Μουσικών Σχολείων μεταξύ τους όπως άλλωστε έχει επιχειρηθεί από το 2000 με τη σύσταση ομάδων εργασίας όπως προαναφέρθηκε. Η σημερινή διαθέσιμη μουσική τεχνολογία, το υποστηρίζει περισσότερο από ποτέ!

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ενσωμάτωσης των νέων τεχνολογιών είναι το Real time remote recording. Πρόκειται για τεχνολογία που υπάρχει ήδη, εδώ και αρκετά χρόνια, μέσω της οποίας μας παρέχεται η δυνατότητα να πραγματοποιήσουμε ηχογραφήσεις μέσω διαδικτύου σε πραγματικό χρόνο. Αυτό πραγματοποιείται με τη χρήση λογισμικών τα οποία υπάρχουν μέσα στα λογισμικά πακέτα, ή είναι σε μορφή τύπου plugins, τα οποία συνεργάζονται με τα προγράμματα ηχογράφησης/μουσικής παραγωγής.

Η αλληλεπίδραση ανάμεσα στον ηχολήπτη και τον μουσικό είναι άμεση χωρίς καμία καθυστέρηση. Προσομοιάζεται η λειτουργία ενός κανονικού recording studio (control room – live room), με τη διαφορά ότι το live room μπορεί να βρίσκεται ...οπουδήποτε στον κόσμο, αρκεί να έχει μια σύνδεση Internet.

Με τη χρήση της συγκεκριμένης τεχνολογίας, παρέχεται η δυνατότητα για τη δημιουργία διασχολικών projects ανάμεσα σε σχολεία τα οποία βρίσκονται σε διαφορετικές περιοχές της χώρας.

Κατ' επέκταση είναι εφικτή η διάδραση με σχολεία της ομογένειας ανά τον κόσμο, αλλά και με σχολεία άλλων χωρών με τα οποία πιθανόν να υπάρχουν συνεργασίες μέσω προγραμμάτων, αδελφοποίησης, κ.ο.κ.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, στο αναλυτικό πρόγραμμα των Μουσικών Σχολείων προσφέρεται ως μάθημα επιλογής η Ηχοληψία, οπότε ένας μεγάλος αριθμός παιδιών έχει ήδη τις γνώσεις, για να χειριστεί τόσο τον σχετικό εξοπλισμό όσο και τα αντίστοιχα λογισμικά πακέτα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Altman, R. (Επιμ.) (1992). *Sound Theory/Sound Practice*. Routledge.
- Bartlett, B., & Bartlett, J. (2008). *Practical Recording Techniques*. Focal Press.
- Braun, H. J. (2002). *Music and Technology in the Twentieth Century*. Johns Hopkins University Press.
- Reuter, S. (2008). *Simulation of natural sound sources in immersive virtual environments*, Diploma thesis, Aachen.
- Vorländer, M. (2007). *Auralization – Fundamentals of Acoustics, Modelling, Simulation, Algorithms and Acoustic Virtual Reality*. Springer.
- Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. (2015). Υ.Α. 203617/Δ2/11.12.2015 (ΦΕΚ 2858/τ. Β΄/28.12.2015) «Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία (Γυμνάσια-Λύκεια)».
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. (1988). Ν. 1824 (ΦΕΚ 185/τ. Α΄/30.12.1988) άρθρο 16 Ι: «Ίδρυση και λειτουργία μουσικών σχολείων».